

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta životního prostředí

Katedra biotechnických úprav krajiny

Analýza historických krajinných struktur na území navrhované KPZ Opočensko

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. ThLic. Ing. arch. Jiří Kupka, Ph.D.

Diplomant: Bc. Nikola Holubová

2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Nikola Holubová

Krajinné a pozemkové úpravy

Název práce

Analýza historických krajinných struktur na území navrhované KPZ Opočensko

Název anglicky

Analysis of Historical Landscape Structures in the Opočensko Landscape Heritage Zone

---

Cíle práce

Cílem DP je identifikace a vyhodnocení dochovaných historických krajinných struktur na území navrhované KPZ Opočensko (Královehradecký kraj) se zaměřením na využití regionální literatury a archivních mapových podkladů. Výstupem DP bude vhodná mapová, textová a fotografická prezentace dochovaných krajinných struktur jakožto hodnot kulturní krajiny. Materiál může být v praxi podkladem pro vyhlášení KPZ, příp. pro rozhodování orgánů SPP na území budoucí KPZ, jako podklad pro KPÚ, ÚP (P+R) či hodnocení krajinného rázu dle zák. 114/92 Sb.

Metodika

DP bude vycházet z Metodických pokynů pro zpracování diplomové práce na FŽP a z Pravidel zadávání, zpracování, odevzdávání, archivace a zveřejňování bakalářských a diplomových prací na ČZU (směrnice rektora 5/2017). V rešeršní části se zaměří především na problematiku kulturní krajiny, jejích hodnot, možnostmi její ochrany a využitelností různých archivních pramenů (mapových, leteckých snímků atd.) pro identifikaci a prezentaci těchto hodnot. V popisu řešeného území, daného hranicí navrhované KPZ, budou stručně charakterizovány přírodní a kulturně-historické podmínky a danosti řešeného území. Hlavní analytická část bude vedle terénních průzkumů a studia regionální literatury vycházet z analýzy dochovaných archivních map a leteckých snímků, dle kterých bude popsána krajina Opočenska v důležitých vývojových etapách a na základě toho zmapován současný stav a dochovanost stop historického vývoje. Výsledky budou prezentovány mapovými výstupy v prostředí GIS, textovými komentáři a bohatou fotografickou přílohou. Závěry budou vztaženy k případné praktické využitelnosti práce (viz Cíle).

Doporučený rozsah práce

60-80 NS textu + grafická příloha v prostředí GIS + fotografická příloha

Klíčová slova

státní památková péče; kulturní krajina; historická krajinná struktura; krajinná památkové zóna

---

Doporučené zdroje informací

CAJTHAML, J. – SEMOTANOVÁ, E. *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2182-3.

HÁJEK, P. *Česká krajina a baroko*. Praha: Malá Skála, 2003. ISBN 80-902777-6-4.

HÁJEK, P.– SÁDLO, J. Česká barokní krajina: co to vlastně je? *Dějiny a současnost XXVI* (2004), č. 3 a 4.

KUPKA, Jiří. Duchovní význam místa jako hodnota území. *Urbanismus a územní rozvoj XII* (2009), č. 3.

KUPKA, J. *Krajiny kulturní a historické : vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04653-1.

MÍCHAL, I. – LOW, J. *Krajinný ráz*. Kostelec n.Č.l.: LP, 2003.

recentní literatura k popisu přírodní charakteristiky (Demek, Culek), regionální literatura, archivní mapy a ikonografie

SÁDLO, J. *Krajina a revoluce : významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. Praha: Malá Skála, 2008. ISBN 978-80-86776-06-4.

SALAŠOVÁ, A. – KUČA, K. – VOREL, I. – WEBER, M. – KUČOVÁ, V. *Krajinné památkové zóny České republiky*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-7480-045-0.

SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie Českých zemí*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – FŽP

Vedoucí práce

doc. ThLic. Ing. arch. Jiří Kupka, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra biotechnických úprav krajiny

Elektronicky schváleno dne 5. 3. 2018

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 3. 2018

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 06. 03. 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením doc. ThLic. Ing. arch. Jiřího Kupky, Ph.D., a že jsem uvedla všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpala.

V Praze 16. 4. 2018

.....

Poděkování

Touto formou bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce doc. ThLic. Ing. arch. Jiřímu Kupkovi, Ph.D., za odborné vedení, čas věnovaný konzultacím diplomové práce, cenné rady a připomínky.

V Praze 16. 4. 2018

.....

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje analýze historických krajinných struktur na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko. Práce je rozdělena do několika částí, v literární rešerši jsou popsány důležité pojmy, mezi které patří pojem kulturní krajina, komponovaná krajina, ochrana krajiny nebo krajinné památkové zóny. Pojem krajinná památková zóna je dále používán a pracuje se s ním v praktické části diplomové práce.

Ve čtvrté kapitole je stručně charakterizováno území navrhované krajinné památkové zóny. V praktické části s využitím historických snímků a historických map je provedena analýza komponované kulturní krajiny. V této kapitole jsou popsány zachované hodnoty území, ať už z hlediska architektonického, krajinářského, urbanistického nebo kulturně historického. Hodnoty jsou představeny a zdokumentovány fotografiemi a mapovým podkladem. V závěrečné části práce je zhodnoceno, zda mají být hodnoty a jejich struktury součástí krajinné památkové zóny.

Diplomová práce může sloužit jako podklad při rozhodování o vyhlášení krajinné památkové zóny, práce také může sloužit jako podklad pro komplexní pozemkové úpravy (KoPÚ), pro územní plánování (ÚP) nebo při hodnocení krajinného rázu.

KLÍČOVÁ SLOVA

státní památková péče; kulturní krajina; historická krajinná struktura; krajinná památková zóna

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the analysis of historical landscape structures in the Opocensko landscape heritage. The work is divided into several parts, firstly, in the literary research there are described important concepts as for instance cultural landscape, composted landscape, landscape protection or landscape heritage zone, which is worked out in the practical part of the diploma thesis. The area of the proposed landscape heritage zone is briefly characterized in the next part.

In the practical part, using historical pictures and maps, an analysis of the composed cultural landscape is carried out. Preserved values of the area is described, whether from the architectural, landscaping, urban or cultural-historical point of view. Values are presented and documented by photographs and maps. In the final part, the values are evaluated whether they should be a part of the landscape conservation zone or not.

The diploma thesis can be the basis for deciding on the declaration of the landscape heritage zone, the thesis could serve as the basis of the Comprehensive Land Management (KoPU), Local Planning (UP) or the evaluation of the landscape character.

KEYWORDS

State Heritage Care; Cultural Landscape; Historical Landscape Structure; Landscape Heritage Zone

OBSAH

1. ÚVOD	11
2. CÍL PRÁCE	12
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	13
3. 1 Kulturní krajina	13
3. 2 Znaký kulturní krajiny.....	17
3. 3 Komponovaná kulturní krajina	21
3. 4 Ochrana kulturní krajiny v České republice.....	25
3. 5 Památkové zóny	26
4. CHARAKTERISTIKA STUDIJNÍHO ÚZEMÍ	30
4. 1 Geografické poměry.....	30
4. 2 Přírodní poměry	32
4. 3 Historický vývoj území	36
5. METODIKA	38
6. SOUČASNÝ STAV HISTORICKÝCH KRAJINNÝCH STRUKTUR	39
6. 1 Architektonicky hodnotné objekty.....	40
6.1.1 Zámky	40
6.1.2 Kostely a kláštery.....	46
6.1.3 Sochy.....	53
6.1.4 Židovské památky	57
6.1.5 Zaniklé hodnoty	58
6. 2 Krajinné hodnoty.....	61
6.2.1 Park	63
6.2.2 Obora.....	66
6.2.3 Rybníční soustava	68
6.2.4 Bažantnice	71
6.2.5 Hospodářské dvory.....	78
6.2.6 Aleje, stromořadí a solitérní stromy.....	87
6.2.7 Kompoziční osy	92
6. 3 Urbanistické hodnoty	94
6. 4 Místa s kulturně historickým významem	100

6.4.1	Místa spojená s osobností	100
6.4.2	Bojiště	100
6.4.3	Poutní místa.....	101
7.	VÝSLEDKY	104
8.	DISKUSE.....	110
9.	ZÁVĚR	112
10.	PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	113
11.	SEZNAM OBRÁZKŮ	120
12.	SEZNAM VÝSLEDNÝCH MAP	123
13.	PŘÍLOHY	124

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

GIS	Geographic information system (Geografický informační systém)
SPP	Státní památková péče
KoPÚ	Komplexní pozemkové úpravy
ÚP	Územní plán, územní plánování
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu)
PZ	Památková zóna
KPZ	Krajinná památková zóna
MPZ	Městská památková zóna
VPZ	Vesnická památková zóna
POP	Památkové ochranné pásmo
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
ZD	Zemědělské družstvo

1. ÚVOD

„Analýza historických krajinných struktur na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko“ – je tématem mé diplomové práce, kterou jsem si vybrala. Důvod tohoto výběru byl velmi jednoznačný. V dnešní době je tématu komponovaná kulturní krajina věnováno mnoho pozornosti. Pozornost je věnována převážně vyhlášeným krajinným památkovým zónám jako je například krajinná památková zóna Lednicko-Valtický areál, krajinná památková zóna Čimelicko-Rakovicko nebo krajinná památková zóna Vranovsko-Bítovsko. Území Opočensko je zatím pouze evidováno jako návrh na krajinnou památkovou zónu, ale přesto si myslím, že je toto místo velmi zajímavé. Je to pro mě příležitost prozkoumat komponovanou kulturní krajinu v okolí města Opočna, Českého Meziříčí a dalších menších obcí zahrnutých do návrhu krajinné památkové zóny.

Krajina v okolí těchto míst zřejmě pro každého člověka představuje rozmanitou mozaiku polí, luk, lesů a vesnic. Každý také vnímá v krajině velkou spoustu přírodních detailů. Krajina není tvořena jenom přírodními, ale také kulturními detaily – jako je například kaple, křížek, alej, hospodářský dvůr, ale třeba i rybník. Všechny tyto detaily jsou provázány s historií, někdy to může být historie smutná, někdy naopak veselá. Historické krajinné struktury jsou tedy pozůstatkem tvorby lidské činnosti a ukazují nám, jak byla asi dříve krajina využívána.

Teoretická část diplomové práce je věnována vysvětlení důležitým pojmům, jako je kulturní krajina a její ochrana nebo pojem krajinná památková zóna. Další kapitola je věnována stručné charakteristice navrhovaného území. Následující kapitola je věnována praktické části. Je vypracována analýza historických krajinných struktur v navrhované krajinné památkové zóně. V území budou vyhledány architektonické hodnoty, krajinářské hodnoty, urbanistické hodnoty a v neposlední řadě i místa s kulturně historickým významem. V poslední části diplomové práce jsou tyto hodnoty posouzeny a je zhodnoceno, zda je reálné území Opočenska vyhlásit jako krajinnou památkovou zónu. Diplomová práce je zpracovávána podle návrhu krajinné památkové zóny Opočensko, který vypracoval ing. Karel Vosáhlo.

2. CÍL PRÁCE

Cílem diplomové práce je identifikace a vyhodnocení dochovaných historických krajinných struktur na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko (Královehradecký kraj) se zaměřením na využití regionální literatury a archivních mapových podkladů. Výstupem diplomové práce bude vhodná mapová, textová a fotografická prezentace dochovaných krajinných struktur jakožto hodnot kulturní krajiny. Materiál může být v praxi podkladem pro vyhlášení krajinné památkové zóny, případně pro rozhodování orgánů státní památkové péče na území budoucí krajinné památkové zóny, jako podklad pro komplexní pozemkové úpravy (KoPÚ), pro územní plánování (ÚP) či hodnocení krajinného rázu dle zákona č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

3. LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 Kulturní krajina

Literární rešerše se bude věnovat v převážné většině kulturní krajině, jejímu vývoji, znakům kulturní krajiny a ochraně kulturní krajiny. Další část rešerše bude věnována komponované krajině a její charakteristice. Stěžejní část této kapitoly je věnována krajinným památkovým zónám, typickým znakům krajinných památkových zón rozepsaných na příkladech.

Krajina je neodmyslitelnou součástí našeho života, pohledu na svět a pro každého z nás má velký význam. Existuje velká řada definic, co je to krajina, od amatérských definic po definice odborníků. Pojetí slova krajina je různé, podle Skleničky to může být pojetí právní, geografické, geomorfologické, ekologické, historické, architektonické či demografické, umělecké nebo emocionální (Sklenička, 2003). Krajina je vykládána podle toho, kdo ji uchopí. Přírodovědec bude podstatu krajiny chápat jiným způsobem než historik (Gojda, 2000).

Z historického hlediska je krajina územím, které se po určitou dobu vyvíjelo ať už geopoliticky, hospodářsky a kulturně v závislosti na přírodních podmínkách, závisující na zeměpisné poloze (Sklenička, 2003).

Z právního hlediska podle § 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je krajina část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů s civilizačními prvky. Zatímco podle Evropské úmluvy o krajině znamená část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů. Krajina je společným prostorem pro život lidí a realizaci širokého spektra jejich zájmů.

V současné době je krajina rozdělována do dvou základních skupin a to na krajinu přírodní a kulturní. Mezi těmito skupinami existuje spousta přechodů, ty se zabývají podrobnějším členěním krajiny, podle míry ovlivnění člověkem (Kolejka, 2013).

Vzhledem k tématu diplomové práce bude pozornost věnována zejména krajině kulturní, jejím komponentům a vývoji. Pojem kulturní krajina je chápán pro většinu lidí stejným způsobem jako výsledek cílevědomé činnosti, kdy je člověkem přetvářena přírodní krajina. Pojem kulturní je odvozeno od slova kultura – pocházející

z latinského *cultura*, které má dvojí význam: 1. kultura = obdělávání půdy, 2. kultura = starostlivost o duševní hodnoty. Z toho vyplývá, že tam, kde se usadil natrvalo člověk a začal se věnovat hospodářské činnosti, změnila se přírodní krajina na krajinu kulturní. Přívlastek kulturní má zdůraznit, že jde o krajinu kultivovanou, obhospodařovanou v protikladu ke krajině přírodní neobhospodařované (Žigrai, 2000).

Kulturní krajina je velmi často rozebíraný a vysvětlovaný pojem, ovšem všechny výklady pojmu se shodují v tom, že se jedná o krajinu, která je více či méně ovlivněná člověkem. Pro detailní vysvětlení pojmu kulturní krajina budou následně popsány některé z dalších definic.

Supuka a Štefunková (2014) uvádějí ve svém článku *Kulturné krajiny a ich historické hodnoty*, že kulturní krajina je hybridní systém s přirozeně antropogenním charakterem. Je to výsledek činností člověka a lidské společnosti v určitém prostoru a čase. Přirozená krajina je přeměněna cílevědomými činnostmi na kulturní, která má všechny vlastnosti krajinné architektury, hmotné kultury a duchovní hodnoty.

Antrop (2004) uvádí, že kulturní krajina je výsledkem reorganizace půdy, aby se lépe přizpůsobila jejímu využití a měnícím se společenským požadavkům. Pojem kulturní krajina také rozebírá Wallach (2005) v knize *Understanding the Cultural Landscape*, kde píše, že kulturní krajina je krajina s velkým množstvím historických kulturních prvků, které jsou tvořené lidmi.

V Úmluvě o ochraně architektonického dědictví Evropy z roku 1985 není sice kulturní krajina přímo definovaná, ale vychází z definice architektonického místa. Je to kombinované dílo člověka a přírody, jímž jsou oblasti částečně zastavěné a dostatečně charakteristické a homogenní, aby byly topograficky vymežitelnými jednotkami, která jsou pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem.

V roce 1992 se Úmluva o světovém dědictví stala prvním mezinárodním nástrojem, který uznává a chrání kulturní krajinu, jako kombinované dílo přírody a člověka. Termín kulturní krajina zahrnuje různorodé projevy vzájemného působení lidstva a jeho přirozeného prostředí. Kulturní krajiny často odrážejí specifické techniky udržitelného využívání půdy vzhledem k charakteristice a limitům přírodního prostředí, v němž jsou uznávané se specifickým vztahem k danému místu. Ochrana kulturní krajiny může přispět k moderním technikám udržitelného využívání půdy a může zachovat přirozené hodnoty v krajině (URL 1).

Hendrych (2000) uvádí jejich charakteristické součásti a prvky, které přeměňují přírodní krajinu na kulturní obydlenu krajinu. Těmito prvky jsou budovy, sídla, cestní síť a jiná stavební a další díla. Vazba přírodního krajinného prostředí a umělých prvků krajiny vytváří strukturu, ohraničení, otevřenost nebo uzavřenost krajiny, podle kterých můžeme vykládat a pochopit historii krajiny.

Existuje řada různých dělení kulturní krajiny podle míry antropologického ovlivnění. V knize *Landscape Ecology* uvádějí Forman a Godron (1986) rozdělení krajiny na krajinu přírodní, krajinu extenzivně kultivovanou, krajinu intenzivně kultivovanou, krajinu příměstskou a krajinu městskou. Sklenička (2003) ve své knize *Základy krajinného plánování* dělí krajinu podle míry antropologického ovlivnění na tyto podkategorie: vlastní kulturní krajina (kultivovaná krajina), narušená kulturní krajina a devastovaná kulturní krajina.

Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO) rozdělila kulturní krajinu do tří podkategorií:

1. **Komponovaná kulturní krajina** - krajina záměrně navržená a přetvořená člověkem. Zahrnuje zahradu a parkovou krajinu navrženou z estetických důvodů, které jsou často, ale ne vždy, spojené s náboženskými nebo jinými monumentálními budovami. Příkladem této krajiny je KPZ Lednicko-Valtický areál (URL 1).
2. **Organicky vyvinutá krajina** – krajina je výsledkem sociálních, ekonomických, správních nebo náboženských požadavků a do současné podoby se utvořila přirozeným vývojem. Organicky vyvinutá krajina se dělí na krajinu reliktní a kontinuální.
  - a) Reliktní (zkamenělá) kulturní krajina – krajina, u které byl v určité fázi ukončen evoluční proces, buď náhlou změnou nebo v určitém časovém období. Rozlišovací znaky byly ovšem zachovány a dodnes mohou být patrné pouhým okem. Mezi reliktní krajiny se řadí např. archeologické krajiny, pozůstatky středověkých plužin nebo hornické kulturní krajiny.
  - b) Kontinuální (stále se vyvíjející) kulturní krajina – krajina, která je úzce spojena s tradičním způsobem života, u tohoto druhu krajiny stále probíhá evoluční proces. Do této skupiny se řadí např. tradiční vinařské oblasti (Kuča a Kučová, 2016).
3. **Asociativní kulturní krajina** – zahrnuje hodnoty přírodní krajiny, které mají zároveň náboženský, umělecký i kulturní vztah s touto krajinou. U tohoto typu

krajiny mohou chybět hmotné kulturní důkazy. Do této skupiny krajín se řadí např. KPZ Bojiště u Hradce Králové nebo KPZ Bojiště u Slavkova (Medková, 2014).

Vývoj kulturní krajiny

Vývoj kulturní krajiny na našem území spočívá v dlouhodobém propojování kulturního a přírodního prostředí. Počátky ovlivňování krajiny jsou znatelné už od mladší doby kamenné, kdy se s člověka sběrače začal stávat člověk zemědělec. Začal zjišťovat, že se plody nemusí pouze sbírat, ale i pěstovat. Začal se přesouvat do úrodnějších oblastí a přetvářet krajinu, aby se stala úrodnější (Sádlo a kol., 2008).

Středověk znamenal pro krajinu velký zlom, docházelo k odlesnění lesních ploch a k intenzivnímu zemědělství za použití nových technik hospodaření. Na konci středověku nastává konec divoké krajiny (Sádlo a kol., 2008).

Nejvíce krajinu však poznamenala třicetiletá válka. Sídla byla zpustošená, některá dokonce úplně zanikla a krajina byla ve velké míře zdevastovaná. S nástupem baroka přišly i cílevědomé úpravy krajiny, v baroku se nepřipouštěla divoká krajina, ale krajina upravená. V období baroka se rozrůstala sídla obcí, byla vystavována velká zámecká sídla většinou propojená zahradou a parkem, vznikaly hospodářské dvory s konírny, ovčírny nebo mlýnem. Téměř v každé obci se stal novou dominantou kostel. Do krajiny byla vystavována drobná sakrální architektura: kapličky, kříže, boží muka, sochy svatých a vznikala poutní místa. Důležitou součástí barokních krajín byly aleje (Lokoč a Lokočová, 2010). V období baroka docházelo k osídlování vysokých poloh, zakládání mysliven v odlehlých oblastech a byla tvořena nová cestní síť (Sádlo a kol., 2008).

Zásadní zlom zažila krajina v době průmyslové revoluce. Během industrializace začala společnost vytvářet zcela přeměněný krajinný prostor, který vytlačil dosavadní přírodě blízkou krajinu. Novými dominantami v krajině se staly komíny továren, železnice, tunely nebo sloupy s elektrickým vedením. Malá pole se scelovala v důsledku použití nových zemědělských strojů a docházelo tak k tvorbě velkých obdělávaných celků a jednotvárnosti krajiny.

V době obou světových válek se nijak zvlášť krajina nevyvíjela. Velký vliv mělo na naši krajinu až centrální plánování v druhé polovině 20. století. Během kolektivizace byla krajina intenzivně obhospodařovaná a utrpěla velké zásahy zemědělskými stroji. Byly rušeny meze, remízky a polní cesty, aby se mohly

obhospodařovat velké lány polí. V zemědělské krajině tak došlo ke ztrátě pestré historické kulturní krajiny a byla vytvořena nová monotónní krajina (Lokoč a Lokočová, 2010). Krajina byla scelována do velkých lánů polí, byly likvidovány cenné ekosystémy a byla zásadně zjednodušena krajinná struktura. V 50. letech proběhla první vlna kolektivizace a v každé obci byla zakládána zemědělská družstva.

V 70. letech ke kvalitativní změně, z rolníků a zemědělců se stali zaměstnanci velkých zemědělských družstev. Ke krajině se následovně chovali tak, jak byli za svou práci odměněni. Vazba ke krajině postupem času úplně mizí (Löw a Míchal, 2003). V druhé vlně kolektivizace docházelo ke scelování více zemědělských družstev. V 80. letech byla krajina nadále pozměňována, ale povětšinou negativním způsobem. Pozemky byly nesprávně odvodňovány, vodní toky byly napřimovány nebo byly např. vysušeny velmi cenné mokřady.

Po roce 1989 docházelo v krajině k pozitivním změnám. S pádem komunismu docházelo k rozpadávání zemědělských družstev a k obnově soukromého vlastnictví. Restituce, privatizace, pozemkové úpravy a krajinotvorné programy významně ovlivnily vývoj krajiny na počátku 21. století. V dnešní době dochází k nápravě negativních důsledků kolektivizace (Sklenička, 2003).

3. 2 Znaky kulturní krajiny

Dodnes jsou v naší krajině viditelné výsledky cílevědomé práce člověka v krajině. Pouhým okem můžeme vidět rozdílné působení různých archeologických kultur, jaké působily na našem území a jejich postupy a rozdíly v osídlování. Každá kultura po sobě zanechala celou řadu krajinných struktur, stop, kulturních tradic, pohledů na svět a technologických nebo hospodářských pokroků, které jsou jedinečné pro dané místo. Jevy a stopy vývoje kulturní krajiny nazývá Kupka (2010) ve své publikaci *Krajiny kulturní a historické jako znaky kulturní a historické charakteristiky krajiny*. Tyto znaky je možné dále třídit.

1. Dochované prvky, objekty a jejich struktury

Dochované prvky, objekty a struktury jsou velmi důležité, protože nám odráží historický vývoj daného území, koexistenci nebo boj člověka s přírodou. Umožňují nám nahlédnout do života našich předků a poskytují živé příklady své historie a kultury. Historické prvky nám vyprávějí historii a příběhy spojenou symboly

s daným místem (Bastian, 2013). Typické znaky dodaly stavbám individuální vzhled, aby se odlišily v daném regionu (Kupka, 2010).

Nejstaršími hodnotami jsou rituální místa, posvátné okrsky, svatyně a posvátné háje, menhiry, kamenné kruhy, kamenné řady, pohřební mohyly, opevněná hradiště, tvrziště, oppida, systémy starých cestních sítí, rituální cesty, systémy parcelace zemědělské půdy, památky raně středověkého osídlení země, velkomoravské památky, slovanská hradiště a další. Jsou to nejstarší poznatky z kultivace naší země a dodnes můžeme na tyto hodnoty v krajině narazit (Kupka a Vorel, 2011).

Další skupinou znaků jsou architektonicky cenné objekty. Jsou to například objekty, které mají určitý vztah k životu šlechty: zámky, zámecké areály, zámečky, letohrádky, hrady, zříceniny, hradní areály, tvrze, areály tvrzí, zříceniny tvrzí, tvrziště, venkovské vily a další. Dále to mohou být objekty, které jsou spojované zemědělskou činností: hospodářské dvory povětšinou se stodolami, mlýny, hamry, sýpky, šprejchary nebo myslivny. Cennými objekty jsou také objekty sakrální architektury: kostely, kaple, poutní místa, křížové cesty, kláštery a jejich areály, morové sloupy, sochy, boží muka, smírčí kameny, židovské památky, hřbitovy, synagogy a márnice.

Další skupinu tvoří dochované objekty návazné na poutní cesty: zájezdní hostince, hospice a jiná pobočná poutní místa. Mezi dochované prvky patří také historická architektura měst: měšťanské domy, brány a opevnění, radnice a masné krámy. Jsou to například i objekty lidové architektury: stavby s dochovanou architektonickou formou, měřítkem, detaily, hmotami a tradičními materiály.

Dále to mohou být objekty průmyslového dědictví (továrny, technologie, manufaktury), technické památky (mosty, viadukty, těžební věže, přehrady), topografické památky (pomníky, hraniční kameny, mezníky, rozcestníky, příkopy, triangulační a zeměpisné památky). Mezi cenné objekty patří i objekty zahradní architektury: parky a zahrady (Kupka, 2010).

2. Dochovaná urbanistická a sídelní struktura

Dalším důležitým znakem kulturní krajiny je dochovaná urbanistická struktura sídel. V každém městě je dochována typická urbanistická struktura. Jedním z hlavních cílů péče o památkově chráněná území je právě zachování historické urbanistické struktury (Kučová a kol., 2014). Do urbanistické struktury je zařazena kompozice prostorů, jejich orientaci, tvar, artikulaci a gradaci, hierarchizaci a dimenze.

Urbanistická struktura tvoří většinou nejstarší hmotné důkazy o sídle a o jeho existenci a tudíž je velmi důležitým znakem kulturní krajiny (Kupka, 2010).

Urbanistická struktura je z analytického hlediska dělena na: půdorysnou strukturu sídla, parcelaci sídla, půdorysnou strukturu zástavby, hmotovou strukturu zástavby, dominanty a kompoziční vztahy prostorů (Kučová a kol., 2014). Půdorysná struktura sídla je tvořena půdorysnými liniemi náměstí, ulicemi a dalšími komunikacemi. Půdorysná struktura nesmí být měněna u sídel, která jsou památkově chráněná a pokud byla v minulosti nějakým způsobem narušena, měly by být tyto zásahy co nejšetrnějším způsobem potlačeny.

Parcelace neboli hustota, tvar, směr a příčné dělení pozemků, lze následně rozdělit na parcelaci v intravilánu a v extravilánu. Parcelace v intravilánu je uvnitř velkého nebo malého počtu souvislých domovních bloků. Naopak parcelace extravilánu zahrnuje způsob uspořádání zemědělských pozemků v okolí sídla, nejčastěji se jedná o sídla vesnická. Parcelace sídla ať už v intravilánu nebo v extravilánu je součástí historické a památkové identity sídla a jednou ze základních hodnot sídla. Stejně tak jako půdorysná struktura sídla by ani parcelace památkově chráněného sídla neměla být měněna vůči historickému stavu, jestliže by byla parcelace narušena, je nutné provést obnovu (Kuča a Kučová, 2015).

Další kategorií je půdorysná skladba zástavby, která zahrnuje polohu dílčích objektů ve vztahu k jejich parcele jako k celku, dále ji také zařazuje ve vztahu k jejich sousedním objektům a samozřejmě i ve vztahu k veřejným komunikacím či prostorům. Jednotlivá sídla se mohou dělit do mnoha kategorií, kde rozdíly mezi sídly mohou být dány hospodářským charakterem sídla, a také regionálním a historickým kontextem sídla. Půdorysná struktura a parcelace sídla se obvykle s vývojem moc nemění o půdorysné skladbě zástavby to tak úplně není. V historii šlo o zásadní změny například v důsledku požárů, kdy byly prováděny klasicistní přestavby měst (domy byly přestavovány ze štítové na okapovou orientaci). Půdorysná skladba představuje velmi významnou historickou urbanistickou hodnotu, i se změnami ke kterým při jeho vývoji docházelo. V památkově chráněném území nelze nepřiměřeným způsobem zahušťovat zástavbu a to platí také u přístaveb ve dvorních částech parcel (Kuča a Kučová, 2000).

Kategorie hmotové skladby zástavby zahrnuje počet podlaží, tvar, sklon a orientaci střechy. Z hlediska historie byl proces vývoje hmotové skladby zástavby

velmi komplikovaný, rozdílný charakter sídla je ve vesnicích a ve městech. V památkově chráněných sídlech je většinou hmotová skladba zástavby neměnná.

Další kategorií, které jsou důležité pro urbanistickou strukturu, jsou dominanty. Dominanty jsou vrcholem pro hmotovou strukturu sídla, dělí se na dominanty věžové (kostely, radnice, brány, hrady atd.) a vertikální. Pro sídlo nejsou důležité jenom historické dominanty, ale i dominanty z počátku 20. století, jako jsou například budovy škol. Nevhodné dominanty vznikaly v 70. letech 20. století vystavěním panelových sídlišť. Dominanty jsou pro každé sídlo velmi důležité, protože umožňují identifikaci sídla z dalekého pohledu (Kuča a Kučová, 2015).

Poslední kategorií jsou kompoziční vztahy prostoru, která se týká především gradace hmot směrem k hlavnímu prostoru nebo k významné dominantě. Kompoziční vztahy (osové průhledy) musí být uznávány, mohou být doplňovány a dotvářeny, ale musí se tak dít na úkor hodnot existujících (Kuča a Kučová, 2000).

3. Krajinná struktura, krajinné komponenty

Každá krajina má svou charakteristickou krajinou strukturu. Struktura krajiny je obdobou urbanistické struktury, vždy je urbanistická struktura součástí krajinné struktury. Přírozeným základem krajinné struktury je geomorfologické utváření krajiny, které zcela zásadním způsobem ovlivnilo styl využívání krajiny a tudíž její strukturu.

Strukturu krajiny můžeme následovně dělit: půdorysnou osnovu krajiny, parcelaci krajiny, funkční plochy krajiny, významné stavební dominanty a kompoziční vztahy krajiny (Kučová a kol., 2014). Právě kulturní charakteristiku krajiny neuttvářejí jenom urbanistické celky a objekty s jejich soubory, ale i celá řada dochovaných krajinných struktur. Mezi dochované struktury patří:

- historické vodohospodářské úpravy – rybníční soustavy, rybníky, nádrže, náhony, hráze,
- dochovaná cestní síť - historické stezky a trasy doprovázené úvozy, lávkami, mostky a dřevinným porostem,
- dochované struktury zeleně – aleje (dvouřadé a víceřadé), stromořadí, historické parky a zahrady, bažantnice, lovecké obory a revíry,
- dochované struktury plužin – zídky tvořené kameny, snosy a terasy s doprovodnou vegetací,

- významné artefakty technické činnosti člověka a stopy hospodaření v krajině – studny, lomy, těžební haldy, šterkovny, pískovny, těžební zařízení, umělé terénní náhody a mlýnské náhony,
- dochované stopy tradičního a regionálně podmíněného hospodaření – ovocné sady, zahrady, vinice, chmelnice, pastviny, zahrady, louky, struktura orné půdy a dochované meze,
- humna – špejchary, kůlny, seníky, stodoly, stáje, sklepy, ohrady, zídky, ploty, zahrady, ovocné sady, políčka, louky, pastviny, vinice a chmelnice,
- mezi nejvýznamnější struktury krajiny patří dochované krajinářské kompozice – komponovaná krajina záměrně navržená a vytvořená člověkem (Kupka, 2010).

3. 3 Komponovaná kulturní krajina

V základním slova smyslu je výraz komponovat významově spojen s promyšleným skládáním krajinotvorných prvků v krajině do nového obrazu. Z pohledu vzniku je podstatná logika tvorby krajinné kompozice, jež nevychází primárně z užitkových funkcí prostoru, ale z jakéhosi vyššího smyslu, který do něj člověk chce vnést – je to smysl pro krásu, vesmírný řád, mystiku (Kulišťáková a kol., 2014).

Slovo komponovaná krajina je většinou spojováno s krajinou barokní, ale nemusí to vždy znamenat jen to, že každá komponovaná krajina je spjata s barokem a s dobou pobělohorskou, stejně tak to nemusí znamenat ani to že krajina s barokními prvky je krajinou komponovanou (Flekalová a kol., 2011).

Co je komponovaná krajina již bylo napsáno, ale co není komponovaná krajina, píše Vlašín (2000) ve své knize *Téma pro 21. století: Kulturní krajina aneb proč ji chránit?*. Komponovaná kulturní krajina podle něho není ani divočina ani sídlo.

Komponovaná krajina a její rozsáhlé krajinářské celky jsou tvořeny kompoziční kostrou, která je vytvářena společně s hospodářskou činností. Komponované krajiny jsou tvořeny na základě kompozičního plánu. Důkazným příkladem krajinářských kompozic jsou šlechtická sídla, např.: Lednicko-Valtický areál nebo Čimelicko-Rakovicko. Nedílnou součástí komponované krajiny jsou kompoziční krajinné osy, které jsou provázány s kompozičními body (Flekalová a kol., 2011).

Krajiny záměrně navržené a vytvořené člověkem jsou provázány historickými parky a zahradami, které jsou rozsáhlejšího měřítka a navržené z estetických důvodů, a většinou spojené s církevními a monumentálními stavbami a soubory, čímž se stává krajinou nejnásadněji identifikovatelnou (Kučová a spol., 2014). Základem uspořádání krajiny je předem daný kompoziční záměr, který ukazuje postavení majitele v dané společnosti, jeho majetek, náboženský či filosofický postoj a touha po usměrnění a uspořádání divoké přírody (Kupka, 2010). Krajina je uspořádaná podle daných principů a pravidel z daného slohového období. Ideou komponované krajiny je využívání přirozeného základu ve skladebný celek, pomocí propojených dílčích částí s různými významy. V propojeném organizovaném prostoru krajiny je většinou zapojeno symbolické sdělení.

Součástí komponovaných krajín jsou také aleje, stromořadí, drobné stavby. Dále komponovanou krajinu tvoří také průhledy, pohledové propojení objektů a použití různých forem dřevin ke členění a organizování prostoru (Kučová a kol., 2014).

Charakteristiky komponovaných krajín

Kompoziční plochy

Plošnou část historické kulturní krajiny neboli kompoziční plochy tvoří historické zámecké zahrady a parky, bažantnice, obory, lesní celky, rybníky a rybníční soustavy, klauzy, svaté hory, poutní areály nebo například lázeňské parky. Jsou to rozsáhlé krajinné celky, které jsou povětšinou odděleny od svého okolí, ať už fyzicky (hradní zdi, kanálem nebo příkopem) nebo vizuálně (vizuálně uzavřené krajinné celky). Kompoziční celek je často utvářen vlastní kompoziční myšlenkou, ale může být součástí i rozsáhlé krajinné kompozice (Kulišťáková, 2013).

- **Historické zahrady a parky**

Od nepaměti docházelo k přetváření krajiny, k promyšlenému kultivování a aranžování krajiny, tento proces je nazýván jako design krajiny. Díla zahradní, parkové a krajinářské kompozice v dnešní době řeší obor krajinné architektury (Hendrych, 2000).

Velmi významné dílo z hlediska umění a dějin jsou historické zahrady a parky, které jsou důležitou součástí sídel, měst a vesnic nebo i volné krajiny. Jsou vytvářené záměrným způsobem jako architektonické a vegetační kompozice komponovaných

krajin. Historické zahrady a parky jsou tvořené dvěma základními složkami a to stavební a rostlinou, které jsou uspořádané podle daných pravidel v daném slohovém období. V parcích a zahradách se uplatňují převážně lineární, průřezové a rozptýlené systémy tvořené přímkami a křivkami, kompozici pak tvoří výtvarná výzdoba (Kučová a spol., 2014).

Nejdůležitějším specifickým znakem v parcích i zahradách je zastoupení vegetační složky, která je zdrojem změn i při střídání ročních období, ale i při růstovém vývoji v dlouhodobém časovém měřítku. Proměnlivostí můžeme vidět pravidelné kompozice, kdy jsou například rostliny v pravidelných tvarových formách (Hendrych, 2000).

Druh zahrady nebo parku většinou souvisí s přiléhající budovou, se kterou tvoří jednotný organický i funkční celek. Souvisí také s určitým slohovým obdobím i se společností. K nejčastějším druhům zahrad a parků patří zahrady klášterní, hradní, palácové, zahrady nacházející se u měšťanských domů nebo u městských a předměstských vil, dále je to také zámecká zahrada a zámecký park. Specifickou skupinu tvoří městské zahrady a parky (Kučová a spol., 2014).

Park může být ohrazený nebo může volně přecházet do krajiny. Zahrada je většinou ohraničena ohradní zdí nebo jiným druhem ohraničení. Vizuální propojení zahrad a parků s krajinnými dominantami zajišťují prostorové čáry a osy (Kučová a spol., 2014).

- **Obory a bažantnice**

Obora je ohrazené území, které je určené k chovu lovné zvěře a obvykle i k jejímu lovu. Většinou je obora součástí velkého lesního celku a je doplněna loukami a pastvinami. Obora musí být ohrazena ať už plotem nebo zdí, aby zabránila útěku zvěře a pytláčení (Šimek a Jedličková, 2014). Dřeviny jsou vybírány s ohledem na druh chované zvěře, protože dřeviny slouží jako úkryt i jako potrava. Nejčastější dřeviny jsou duby, buky nebo jírovce. Důležitou část obory mohou tvořit i drobné stavby, letohrádky, altánky, pavilonky nebo lovecké zámečky (Kučová a spol., 2014).

V období baroka byly obory většinou přetvářeny, v oborách vznikaly hvězdicové a rovnoběžné cesty s průseky. Lesy byly ohraničovány do pravidelných tvarů, nejen z estetického ale i praktického hlediska při lovu zvěře.

Bažantnice je území, které je vymezené pouze k chovu bažantů a jiných druhů lovného ptactva. Bažantnice většinou není ohrazena, jen v některých případech jsou

bažantnice ohrazeny, aby nedocházelo k rušení ptactva člověkem. Bažantnice se většinou stávaly vybavením každého šlechtického sídla (Šimek a Jedličková, 2014).

Nedílnou součástí bažantnice tvoří pole, louky, pastviny a také remízky, které slouží jako úkryt pro pernatou zvěř. V okolí bažantnice se nejčastěji vyskytují rybníky, potoky a studánky, které slouží jako zdroj vody pro zvěř. V bažantnicích jsou většinou vysázena pravidelná stromořadí s hustým keřovým podrostem.

Cestní síť v oborách a v bažantnicích je provázena alejemi a k vnitřnímu členění se používají stromořadí (Kučová a spol., 2014).

Kompoziční body:

V krajinné kompozici se kompoziční body nejčastěji vyskytují jako dominanty. Většinou mají za úkol přitahovat pozornost a tvoří krajinné vazby. Mezi kompoziční body patří zámky, kostely, kláštery, kaple, letohrádky, ale patří sem i významné solitérní stromy a skupiny solitérních stromů (Kulišťáková a kol., 2014). Mimo jiné můžeme mezi kompoziční body zařadit i významná vyhlídková místa, která jsou nepostradatelná ve vnímání krajiny a krajinné kompozice. Pozice kompozičních bodů byla vždy pečlivě vybírána, neboť jsou v krajinné kompozici nepostradatelné, z pohledu vnímání krajiny se jedná o určitá centra a uzly v krajině (Vorel a Sklenička, 2006).

Kompoziční linie

Kompoziční linie mohou být v krajinné kompozici chápány jako tzv. spojnice mezi jednotlivými kompozičními body a plochami. Mají za úkol zajišťovat ucelenou komponovanou krajinu. Nejčastěji jsou tvořeny kompozičními osami (Kulišťáková, 2013).

Fyzické kompoziční vazby

Fyzické vazby jsou materiálním základem kompozice, tvoří je hlavně cesty, aleje, stromořadí, lesní průseky, pohledy, průhledy, nadhledy a podhledy (Kulišťáková a kol., 2014).

Vizuální kompoziční vazby

Vizuální kompoziční vazby jsou jedním hlavních vlastností krajinné kompozice, výrazně se totiž podílejí na jejím smyslovém vnímání (Kulišťáková, 2013).

Nejdůležitější není pouze pohledová spojitost, ale také přítomnost vyhlídkových míst a pohledových ukončení. Jako ukončení mohou být chápány stavby jako dominanty nebo pohledy do nekonečna (Flekalová a kol., 2011).

Symbolické kompoziční vazby

Symbolické kompoziční vazby jsou propojeny s hlavními vlastnostmi krajinné kompozice tudíž s vizuálními kompozičními vazbami. Jsou vyjádřeny znaky, které představují skryté souvislosti a vytvářejí krajinnou kompozici v duchovní rovině. Symbolické kompoziční vazby jsou založeny na myšlenkách tvůrce. K pochopení je zapotřebí znát použitý znakový jazyk a je důležité mít vědomosti o daném místě a jeho historii (Kulišťáková, 2013).

Příkladem symbolických kompozičních vazeb jsou svaté kopce, křížové cesty nebo pašijové cesty (Kulišťáková a kol., 2014). Další příkladem kompozičních vazeb jsou periodické vztahy, které jsou spojené s časem nebo s astronomickými jevy. Vnímání je spojeno s pohybem Slunce, Měsíce nebo hvězd (Flekalová a kol., 2011).

3. 4 Ochrana kulturní krajiny v České republice

Kulturní krajinu bychom měli chránit, jelikož je to náš život, náš domov. Pokud bychom se o naši krajinu nestarali a nechránili bychom ji, žili bychom v krajině divoké. Divoká krajina by pak pro nás byla více a více nepropustná a nedalo by se v ní žít. Příkladem, proč by měla být kulturní krajina chráněna, jsou poutní a křížové cesty. Tyto cesty postupem času zarůstají, stávají se neprůchodnými a v zarostlých cestách nejsou mnohdy pak kulturní hodnoty k nalezení. Jestliže nebudeme kulturní krajinu chránit, dojde k odcizení a nesrozumitelnosti člověka a přírody (Vlašín, 2000).

Ochrana kulturní krajiny je součástí právních předpisů u celé řady oborů jako je obor památkové péče, obor ochrany přírody a krajiny nebo oboru územní plánování, ale i v dalších oborech a jejich zákonech.

Česká republika je od roku 1991 členem Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, dále od roku 2000 je součástí Úmluvy o ochraně

architektonického dědictví Evropy a Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy. Od roku 2004 se připojila k Evropské úmluvě o krajině (Kuča a spol., 2015).

Jediný zákon, ve kterém je zdůrazněna kulturní a historická charakteristika pod pojmem krajina, je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Pojem krajina je v zákoně vysvětlen velmi obecně a kulturní prvky krajiny jsou zahrnuty pouze pod civilizační prvky. V § 12 v zákoně 114/1992 Sb., je stanovena Ochrana krajinného rázu a přírodní park, kde je nejvýrazněji obsažen kulturní rozměr krajiny. Krajinný ráz je charakterizován jako přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa i oblasti. Krajinný ráz je ze zákona chráněn před zásahy, které by mohly snížit jeho estetickou a přírodní hodnotu. K ochraně krajinného rázu s významnými estetickými a přírodními hodnotami může orgán ochrany přírody vytvořit přírodní park (Lipský, 2003).

Nejlépe by měl ošetřit kulturní krajinu zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (památkový zákon). Možností ochrany může být vyhlášení za kulturní památku dle § 2 případně za národní kulturní památku dle § 4. Jako další možnost ochrany je ochrana v rámci památkové rezervace podle § 5. Další možností je dle § 6 ochrana v rámci památkové zóny. Zákon o státní památkové péči chrání pouze nemovitosti a území, které jsou podle tohoto zákona chráněny (Kuča a spol., 2015).

Samostatným způsobem, jak lze chránit kulturní krajinu, je v rámci ochranného pásma. Jde-li o ochranu nemovité kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny a jejich prostředí, vymezí obecní úřad obce s rozšířenou působností ochranné pásmo na návrh krajského úřadu po vyjádření odborné organizace státní památkové péče. Vymezení ochranného pásma je dáno zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči podle § 17 odstavec 2.

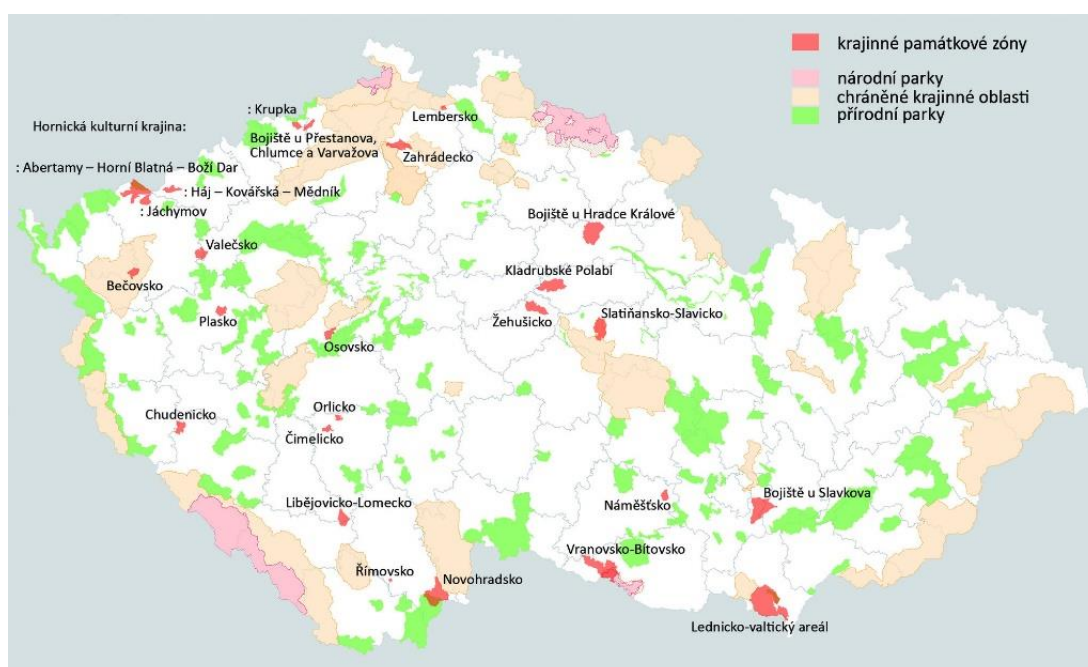
3. 5 Památkové zóny

Památková zóna (PZ) je stanovena v § 6 v zákoně č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči jako území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty. Za památkovou zónu jej může vyhlásit Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem. V České republice se tímto způsobem kromě sídelních - městských památkových zón (MPZ) a vesnických památkových zón

(VPZ) vyhlášují i krajinné památkové zóny (KPZ), které chrání rozsáhlejší území kulturní krajiny (Kuča a Kučová, 2000).

Krajinné památkové zóny

Krajinná památková zóna je definovaná jako území zahrnující sídelní útvary a ucelené krajinné celky, jejichž dnešní podoba byla formována historickou činností člověka (Lipský, 2014). Kuča a Kučová (2015) píšou v knize *Krajinné památkové zóny v ČR* o krajinných památkových zónách jako o určitém typu spojitě chráněného území s kulturně historickými hodnotami. Ve většině krajinných památkových zón jsou patrné i přírodní hodnoty, ale krajinné památkové zóny jsou vyhlášovány především díky kulturním hodnotám.

Obr. 1: Mapa krajinných památkových zón v ČR (Kuča a Kučová, 2016).

Krajinná památková zóna by měla být reprezentována kulturní dochovanou krajinou, bez negativních zásahů do kulturní krajiny a do urbanistické struktury (Lipský, 2014). Jedná se o krajiny, které můžeme následně kategorizovat do těchto typů: jsou to například venkovské krajiny dlouhodobě tradičně kultivované a charakteristickou sídelní strukturou, dále to jsou krajiny záměrně esteticky komponované (komponované krajiny) – s barokními alejemi a poutními místy vázané většinou na významné architektonické soubory (např. zámky). Mohou to být též krajiny ovlivněné či přetvořené těžbou (těžební krajiny). Dalším typem jsou krajiny s dochovanými hospodářskými celky v zemědělské krajině (velkostatky, dvory

a s nimi související polnosti, aleje, vodní plochy a cestní síť) a posledním typem jsou krajiny uchovávací si nějakou vzpomínku (bitevní krajiny) (Lipský, 2014).

Obvykle se v krajinných památkových zónách mohou vyskytovat i sídelní útvary (vesnice), které představují vesnickou památkovou zónu (VPZ) na taková sídla se musí nahlížet jako na vesnické památkové zóny a chránit je zákonným způsobem. Jsou ale nedílnou součástí krajinné památkové zóny jako celku (Kuča a Kučová, 2000).

Pro ochranu vnějšího obrazu chráněného území krajinných památkových zón jsou vyhlášována památková ochranná pásma (POP). Vyhlášují se podle § 17 odst. 3 památkového zákona a vymezuje je obecní úřad obce s rozšířenou působností na žádost krajského úřadu (Kučová a spol., 2014). V památkových ochranných pásmech jsou sledována poněkud odlišná hlediska než v samotném chráněném území. Předmět ochrany a ochranný režim je mírnější, památková ochranná pásma zajišťují ochranu chráněného území před „vnějším“ poškozením. Zajišťuje například, aby nedocházelo k přílišnému rozrůstání nové zástavby, k porušování panoramatu a zajišťuje zachování významných průhledů. Památkové ochranné pásmo (POP) navazuje těsně na krajinnou památkovou zónu, v rozsahu potřebném pro splnění účelu (Kuča a Kučová, 2000).

Na Ministerstvu kultury České republiky je už několik let evidováno zhruba 74 návrhů na vyhlášení krajinné památkové zóny. Do roku 2015 bylo prohlášeno 25 krajinných památkových zón. Kvůli náročné aplikaci ochrany částí kulturní krajiny formou krajinných památkových zón byl proces prohlašování dalších památkových zón pozastaven, i přestože je možností na území České republiky stále značné množství (Kučová a kol., 2014). První vyhlášenou krajinnou památkovou zónou v roce 1992 byla KPZ Lednicko-Valtický areál a KPZ Bojiště u Slavkova. Následně pak převážná většina KPZ byla vyhlášena v roce 1996. Byly to tyto KPZ: KPZ Bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvažova, KPZ Chudenicko, KPZ Lembersko, KPZ Libějovsko-Lomecko, KPZ Náměštsko, KPZ Novohradsko, KPZ Orlicko, KPZ Osovsko, KPZ Plasko, KPZ Římovsko, KPZ Slatiňansko-Slavicko, KPZ Bojiště u Hradce Králové, KPZ Valečsko, KPZ Zahrádecko a KPZ Žehušicko. Další dvě krajinné památkové zóny pak byly vyhlášeny v roce 2002 a byly to KPZ Čimelicko-Rakovicko a KPZ Vranovsko-Bítovsko. V roce 2014 pak byly vyhlášeny čtyři KPZ na ochranu hornické krajiny Krušných hor a to: KPZ Hornická kulturní krajina Albertany-Boží Dar-Horní Blatná, KPZ Hornická kulturní krajina Háj-Kovářská-Mědník, KPZ Hornická kulturní krajina Jáchymov a KPZ Hornická kulturní krajina

Krupka. Dále pak ještě v roce 2014 byla vyhlášena KPZ Bečovsko (Lipský, 2014). Následně v roce 2015 byla vyhlášena poslední 25 krajinná památková zóna a to KPZ Kladrubské Polabí (Kučová a kol., 2014).

Vyhlášené krajinné památkové zóny jsou zpravidla charakterizovány vyváženou skladbou přírodních a sídelních ploch s krajinnými nebo architektonickými dominantami jako jsou hrady, zámky, tvrze, kostely, panské dvory nebo sakrální architektura. Mezi plošně nejrozsáhlejší krajinné památkové zóny patří KPZ Lednicko-Valtický areál s velkými krajinářskými parky, lednickým a valtickým zámekem a nesčítelným množstvím zámečků, altánů, promenád, rozhleden, pavilonů a vodních ploch propojených systémem cest a průhledů (Lipský, 2014). K menším, ale také k značně rozsáhlým patří KPZ Vranovsko-Bitovsko s velkolepým barokním zámekem ve Vranově nad Dyjí, ke kterému se přiléhá rozlehlý krajinářský park s drobnými stavbami, ale bez kompozičních vazeb. Podobně KPZ Lembersko s vazbou na hrad Lemberk a Bredovský zámeček. Zajímavou křížovou cestu chrání KPZ Římovsko, křížová cesta se skládá z kapliček poskládaných v krajině okolo poutního místa Dolní Římov (Kučová, 2008).

Zcela odlišný charakter mají krajinné památkové zóny vztahující se ke staré hornické tradici Krušných hor a severozápadních Čech (Lipský, 2014).

Poslední skupinu krajinných památkových zón tvoří krajiny, se zcela odlišným charakterem hodnot. Jsou to krajiny s ochranou historických bojišť z 19. století a památníků těchto událostí. KPZ Územní bojiště bitvy u Slavkova v roce 1805 je zcela jistě nejznámější krajinnou památkovou zónou, hlavně díky vítězství Napoleona Bonaparte a řadou rekonstrukcí této události. Podobnou krajinnou památkovou zónou je KPZ Územní bojiště bitvy u Hradce Králové v roce 1866. Území obsahuje vlastní bojiště s memoriálními stavbami, rozptýlené památníky a hroby vojáků (Kučová, 2008). Obdobné území je i KPZ Územní bojiště bitvy u Přestanova, Chlumce a Vavražova v roce 1813, které zahrnuje umělecky hodnotné památníky bitvy (Lipský, 2014).

4. CHARAKTERISTIKA STUDIJNÍHO ÚZEMÍ

Tato kapitola vymezuje zájmové území z hlediska přírodních podmínek, reliéfu krajiny, pedologie, geologie, geomorfologie a hydrologie, dále seznamuje s klimatickými poměry území. Následně popisuje stručný historický vývoj a proměny v opočenské krajině.

4.1 Geografické poměry

V této kapitole jsou popsány geografické poměry v řešeném území. Je vymezena rozloha navrhované krajinné památkové zóny, její hranice, katastrální území a je popsán předmět ochrany území. V této kapitole je popsána typologie krajiny z hlediska osídlení, reliéfu a způsobu využití.

Navrhovaná krajinná památková zóna Opočensko se nachází ve Východních Čechách v Královehradeckém kraji v okrese Rychnov nad Kněžnou, přibližně 5 km od Dobrušky a zhruba 30 km od krajského města Hradec Králové. Rozloha navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je poměrně velkého rozsahu, tvoří ji zhruba 11 034 ha. Opočensko spadá do části Orlických hor přesněji do Orlického podhůří. Orlické podhůří je ohraničeno silnicí Náchod – Nové Město nad Metují. Další úsek vede od Krčína přes Spy do Dobrušky a přes Opočno a do Přepych, dále je hranice Orlického podhůří vedena z Přepych na Pelešov a Očelice přes Bolehošť až k Česticím.

Navrhovaná krajinná památková zóna se skládá z těchto katastrálních území: Opočno, Čánka, Přepychy, České Meziříčí, Mokré, Tošov, Jílovice, Vysoký Újezd nad Dědinou, Klášter nad Dědinou, Očelice, Bolehošť, Nová Ves, Záhornice, Trnov, Vojenice, Houdkovice, Voděrady, Hroška, Bílý Újezd, Podbřezí, Chábory, Dobruška, Pohoří u Opočna, Semechnice, Pulice a Ledce.

Z typologického hlediska je území navržené krajinné památkové zóny Opočensko komponovanou barokní kulturní krajinou, která se formovala již od 15. století. Hranice navržené krajinné památkové zóny Opočensko je zaznamenána v textovém souboru vydaném Státním památkovým ústavem v Pardubicích v prosinci 2002. Takto je slovně popsána hranice krajinné památkové zóny:

„Hranice navržené KPZ začíná na silnici u dvora Pulička, zahrnuje intravilán Pulice, po státní silnici pokračuje jižním směrem, obchází intravilán obce Mělčany

a po polní cestě směřuje k obci Chábory, kterou obchází. Dále obchází intravilán obce Podbřezí se Skalkou a po st. silnici č. 14 obchází Bílý Újezd a před Ještěticemi se lomí po silnici východním směrem. Obchází obec Hroška, pokračuje po silnici, míjí obec Byzhradec, po polní cestě pokračuje východním směrem a obchází Vlčí horu a obec Voděrady, po silnici pokračuje východním směrem, obchází Novou Ves, po polní silnici prochází obcí Bolehošť a pokračuje dále po silnici SZ směrem, obchází intravilán obcí Újezdec, Ledce, Klášter nad Dědinou, Vysoký Újezd.

Pokračuje dále severním směrem, obchází vrch Homole a obec Jílovice, ze které pokračuje severním směrem po polní cestě k Tošovské bažantnici, kterou obchází, dále po silnici k městu České Meziříčí, jehož intravilán obchází a lomí se východním směrem a pokračuje po státní silnici, obchází intravilán obce Pohoří a končí u výchozího bodu na silnici u dvora Pulička.“

Krajinná památková zóna Opočensko se nachází přibližně 10 km západně od chráněné krajinné oblasti Orlické hory. Necelých 15 km jižním směrem od Opočna se nachází přírodní park Orlice. Areál renesančního zámku Opočno s letohrádkem, parkem, náměstím a kostelem Nejsvětější Trojice tvoří městskou památkovou zónu. Území Opočenské obory je chráněno jako Evropsky významná lokalita a zároveň jako maloplošné zvláště chráněné území přírodní památka Opočno. Předmětem ochrany, na území navrhované krajinné památkové zóny, je na jihozápadě území přírodní rezervace Chropotínský háj a východně od Opočna přírodní památka Broumarské slatiny (URL 2). Jako Evropsky významná lokalita je také chráněno území Dědina u Dobrušky (URL 3).

Nadmořská výška navržené krajinné památkové zóny Opočensko se pohybuje v rozmezí 250 – 416 m n. m. Mezi nejvyšší vrcholy území patří vrch Chlum (359 m n. m.) a vrch Osičina (416 m n. m.). Dalším výrazným vrcholem na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je Velká Hvězda (355 m n. m.) nacházející se uprostřed opočenské zámecké obory. Nejnižší bod v řešeném území krajinné památkové zóny se nachází okolo Jalového potoka u obce Mokré, přibližně 250 m n. m.

Do území navrhované krajinné památkové zóny zasahuje silnice I/14 Liberec-Třebovice, která vede po východní hranici a do území zasahuje jen z malé části. Napříč územím pak prochází dvě silnice II třídy – silnice II/298 Sezemice-Bohdašín a silnice II/304 Úpice-Lípa nad Orlicí. K propojení ostatních obcí slouží v zájmovém silnice

III. třídy a místní komunikace (URL 17). Napříč zájmovým územím vede neelektrizovaná jednokolejná železniční trať č. 026 Týniště nad Orlicí-Otovice zastávka. Z železniční stanice Opočno dále také vede jednokolejná regionální železniční trať č. 028 Opočno pod Orlickými horami-Dobruška (URL 18).

Typologie krajiny

Typologie krajiny podle osídlení je v daném území navrhované krajinné památkové zóny rozdělena do dvou částí. Poměrně velkou část tvoří krajiny vrcholně středověké kolonizace Hercynica, následně staré sídelní typy Hercynica tvoří podstatně menší část západního území – obce Vysoký Újezd a Jílovice a Ledce.

Poněkud složitější je rozdělení krajiny podle reliéfu, území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je poměrně členité, a proto určení typu krajiny není zcela jednoduché. Podstatná většina spadá do krajiny vrchovin Hercynica. Západní část území v okolí obcí Vysoký Újezd, Jílovice a Ledce spadá pod krajiny plošin a pahorkatin. Krajiny rozřezaných tabulí se vyskytují jižně od Opočna v okolí obcí Přepychy, Nová Ves a Voděrady, dále také zasahují malou část jihovýchodně od Opočna u obce Bílý Újezd. Nejmenší část území tvoří krajiny rovin, které se nacházejí v okolí Českého Meziříčí.

Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko tvoří převážně zemědělské a lesozemědělské krajiny. Větší část tvoří krajiny zemědělské, které jsou pro dané území typické a nacházejí se hlavně severně ale také jihovýchodním a jihovýchodním směrem od Opočna. Lesozemědělské krajiny jsou převážně v okolí lesního komplexu Chlum, Klabalák a v okolí opočenské zámecké obory (URL 3).

4. 2 Přírodní poměry

V této kapitole jsou popsány přírodní poměry opočenské krajiny. Jsou zhodnoceny geologické, geomorfologické a pedologické poměry řešeného území. Dále jsou také popsány klimatické a hydrologické podmínky území.

Geologické poměry

Oblast Orlických hor a Podorlicka patří k dosud nejméně prozkoumaným částem Českého masivu. Geologické poměry na území krajinné památkové zóny Opočensko nejsou tedy příliš rozmanité, celé území spadá do regionu Český masiv do Mezozoika a do oblasti Křídý-Svrchní křídý. Z hornin, které v zájmovém území

převládají, jsou to hlavně vápenité jílovce až slínovce, střídající se s tenkými polohami jílovitých vápenců. Na první pohled je souvrství svrchní křídly jednotvárné z jílovců až slínovců (Brabenec, 1977). Převážná část území spadá do jizerského a bělohorského souvrství, pouze malá část jihozápadního území spadá do březenského a teplického souvrství (URL 3).

Orlické hory a oblast Podorlicka nebyly nikdy středem významných těžeb a zpracování nerostných surovin.

Geomorfologické poměry

Reliéf území je velmi důležitý, podle reliéfu můžeme určit, jak se krajina vyvíjela. Reliéf byl předpokladem pro využití území, pro stavbu sídel nebo také pro stavbu liniových prvků.

Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je zařazeno do subprovincie České tabule, do oblasti Východočeské tabule do celku Orlické tabule a do podcelku Třebechovické tabule. Při nejpodrobnějším členění spadá krajinná památková zóna Opočensko do pěti okrsků a těmi jsou: Rychnovský úval, Opočenský hřbet, Choceňská plošina, Černilovská tabule a Českomeziříčská kotlina (URL 3).

Území podcelku Třebechovické tabule je velmi rozlehlé a tvarově rozmanité. Nad Opočnem vystupuje Opočenský hřbet až do 416 m. n. m. a odděluje tak kotlinu Rychnovského úvalu a Českomeziříčskou kotlinu. Opočenský hřbet se vyznačuje zvláštním tvarem, z kotliny Zlatého potoka u Českého Meziříčí stoupá mírně k Opočnu, kde je oddělen nejsevernější výběžek kaňovitým údolím Ještětického potoka od Opočenského zámeckého vrchu (Brabenec, 1977).

Geomorfologické členění navrhované KPZ Opočensko	
Jednotka	Název jednotky
System	Hercynský
Provincie	Česká vysočina
Subprovincie	Česká tabule
Oblast	Východočeská tabule
Celek	Orlická tabule
Podcelek	Třebechovická tabule
Okrsek	Rychnovský úval Opočenský hřbet Choceňská plošina Černilovská tabule Českomeziříčská kotlina

Obr. 2: Geomorfologické členění navrhované KPZ Opočensko – vytvořeno podle (Demek, 1987)

Pedologické poměry

Pedologické poměry mají také velmi zásadní význam pro hospodaření v krajině. Jsou určující pro zemědělství, ale i pro stavbu sídel.

Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je z hlediska půdních poměrů docela rozmanité, je vymezeno sedmi různými typy půd, těmi jsou hnědozemě, pararendziny, fluvizemě, pelozemě, kambizemě, pseudogleje a regozemě.

Nejvíce zastoupeny jsou v řešeném území fluvizemě glejové, které se vyznačují substrátem nivních vápenitých sedimentů. Fluvizemě glejové jsou hlavně v severní a severozápadní části území v Opočenské kotlině, podél vodního toku Dědina, Zlatého a Jalového potoka a jejich drobných přítoků – u Pohoří, Českého Meziříčí, Mokrého, Čánky (URL 3). Další typem půd, který je zastoupen z velké části je hnědozem luvická. Hnědozemě se vyskytují převážně na jižním a severním okraji území na rovinatém či mírně zvlněném reliéfu ze spraší prachovic. Hnědozemě bývají většinou hlinité, bez skeletu a jejich zpracování není příliš obtížné (Brabenec, 1977). V navrhované krajinné památkové zóně Opočensko se řadí mezi nejvzácnější půdy s nejvyšší úrodností s širokým zemědělským využitím. Ve střední části území se vyskytují hlavně kambizemě, pelozemě a pararendziny. Velmi malou část pokrývají pseudogleje a regozemě, které jsou spíše v okrajových částech území (Němeček a kol., 2001).

Klimatické poměry

Vliv klimatu je v řešeném území také velmi podstatný. Navrhované území leží v oblasti Podorlicka, tudíž v této oblasti je zemědělství celkem důležité, ale není možné pěstovat plodiny náročné na vyšší teploty.

Teplotní poměry oblasti navrhované krajinné památkové zóny Opočensko určuje především množství dopadajícího slunečního záření. Vlivem místních rozdílů, jako je podloží, terén nebo různá vegetační pokrývka, se jednotlivé oblasti ohřívají nebo naopak v nočních hodinách vychládají. Teplota vzduchu klesá s nadmořskou výškou. Průměrná celoroční teplota se pohybuje v rozmezí 7 – 9°C (Brabenec, 1977).

Celé území navrhované krajinné památkové zóny se náleží do klimatického regionu MT11, který je značen jako mírně teplý region (Quitt, 1971). Průměrná teplota v červenci se pohybuje v rozmezí 17 – 18°C a naopak průměrná teplota v lednu je okolo -2 – -3°C. Srážkový úhrn ve vegetačním období je 350 – 400 mm a v zimním období se pohybuje v rozmezí 200 – 250 mm. Počet dní se srážkami alespoň 1 mm

je uváděno v rozmezí 90 – 100. Dále také Quitt (1971) uvádí počet dní s teplotou nad 10°C, kterých je přibližně 140 – 160, počet letních dní je 40 – 50, počet mrazových dní je 110 – 130, počet ledových dní je 30 – 40 a počet dnů se sněhovou pokrývkou je 50 – 60.

Hydrologické poměry

Hydrologické poměry mají na řešenou oblast poměrně velký vliv. Do 18. století se zde nacházela jedna z velkých rybničních soustav, dnes je velká většina půd zemědělských a lesních.

Navržená krajinná památková zóna spadá do povodí Horního a Středního Labe (číslo povodí I. řádu – 01) podrobněji do povodí Orlice (číslo povodí II. řádu – 01-02) a následně do povodí Orlice od soutoku Divoké a Tiché Orlice po ústí (číslo povodí III. řádu – 01-02-03). V zájmovém území je poměrně hustá hydrologická síť.

Při podrobnějším členění na povodí IV. řádu spadá navrhovaná krajinná památková zóna do osmi povodí, těmi jsou: povodí Dědina – horní a střední část se nazývá také jako Zlatý potok (01-02-03-0080), povodí Jalového potoka (01-02-03-0420), povodí Jílovického potoka (01-02-03-0440), povodí Chropotínského potoka (01-02-03-0460), povodí Ještětického potoka (01-02-03-0301), povodí Houdkovického potoka (01-02-03-0304), povodí Dobřichoveckého potoka (01-02-03-0390) a povodí Vojenického potoka (01-02-03-0410) (URL 4).

V řešené krajinné památkové zóně Opočensko je největší vodní tok Dědina (neboli Zlatý potok) pramenící v Orlických horách na Sedloňovském vrchu. Dědina se u obce Chábory rozděluje na dva vodní toky a následně přes dané území teče jen jedna část, vodní toky se opět slévají u Českého Meziříčí. Dědina (Zlatý potok) má několik přítoků v daném území z levostranných přítoků je to Ještětický potok, Trnovský potok, Houdkovický potok, Dobřichovecký potok, Jalový potok a Chropotínský potok. A následně pravostrannými přítoky jsou Haťský a Jílovický potok. Od Českého Meziříčí míří Dědina směrem k Třebechovicím pod Orebem, kde se pod městem vlévá do Orlice. Celková délka vodního toku Dědina (Zlatý potok) je dlouhý 53,5 km, zájmovým územím protéká o délce zhruba 22 km. Do konce 19. století se Zlatý potok ze Sedloňova do Opočna využíval k plavení palivového a bednářského dříví (Brabenec, 1977).

Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko se nevyznačuje příliš velkými vodními plochami v území. Největší a samozřejmě i nejnámější vodní

plochou v území je rybník Broumar nacházející se východně od Opočna. Přítokem vody do rybníku je Zlatý potok, který je přiváděn od Chábor a vodu do rybníku přivádí i Ještětický potok. Rozloha rybníka je necelých 63 ha a celkový objem činí 684 tis. m³ (Brabenec, 1977). Rybník byl vybudován v 15. století hlavně k odchovu ryb, dále vykonává protipovodňovou funkci, zlepšuje průtoky na Zlatém potoce a slouží také jako dominanta města Opočna. Na Zlatém a Ještětickém potoce se nacházejí ještě další dva podstatně menší rybníky. Jedním z nich je Semechnický rybník o rozloze necelých 20 ha a o celkovém objemu 180 tis. m³. Druhý je rybník Podchlumský o rozloze 10 ha a celkovém objemu 80 tis. m³ (Kalenda, 2014).

4.3 Historický vývoj území

Nejstarším historickým centrem v navrhované krajinné památkové zóně Opočensko je město Opočno, první zmínka o Opočně pochází z roku 1068. Mezi obce, které vznikaly ve 12. a 13. století patří Jílovice, Voděrady, Malá a Velká Záhornice a obec Klášter nad Dědinou. Nejvíce obcí v navrhované krajinné památkové zóně vzniklo ve 14. století, mezi ně patří např.: Přepychy, České Meziříčí, Vysoký Újezd, Podbřezí nebo také Dobruška. Obcemi, které vznikly až v 15. století jsou: Vojenice, Ledce a Bílý Újezd. Nejmladší zmínky pocházejí z 16. století a jsou o obci Nová Ves.

V nejstarších dobách spadalo řešené území do župy Opočenské, která sousedila na severu s Novoměstskou, na jihu s Rychnovskou a Kosteleckou a na západu s Hradeckou a Jaroměřskou župou. Ke každé župě náležel hrad, který měl sloužit jako nedobytné místo v době válek, a vniknutí nepřátelských vojsk. Pro ochranu župy Opočenské sloužil župní hrad Opočenský (nynější zámek Opočno). Hrad býval majetkem celé župy Opočenské. Na počátku 13. století byla župa Opočenská zrušena a byla připojena k župě Hradecké. Opočenského panství nabyl ve 13. století panský rod Drslavců a prvním ze zdejších pánů byl Mutina z Dobrušky a následně Sezema z Dobrušky, Štěpán z Opočna a Jan Mladší z Opočna. Po pádu rodu Drslavců se vystřídalospousta pánů v držení panství opočenského (Flesar, 1895).

Nejvýznamnější však byla doba Trčků z Lípy. Prvním pánem v panství opočenském z rodu Trčků byl Mikuláš mladší Trčka, který hned začal skupovat okolní statky v Pohoří, v Meziříčí, v Přepychách. Dále odkoupil panství Dobřichovec a Bolehošť. Následnými pány v panství opočenském byli Zdeněk Trčka z Lípy, Vilém Trčka z Lípy, Vilém a Krištof Jaroslav Trčka z Lípy a posledním pánem byl Jan Rudolf

hrabě Trčka z Lípy. Jak Rudolf hrabě Trčka z Lípy nechal za své vlády postavit letohrádek se zahradou a skleníky a rozšířil opočenskou oboru. Roku 1634 odkázal opočenské panství Alžbětě Vchynské. Po smrti Jana Rudolfa Trčky byly všechny jeho statky zabaveny a jeho dcera odsouzena (Rathouský a Likovský, 2006).

Roku 1635 bylo opočenské panství dáno do zástavy Rudolfovi hraběti Colloredovi. Za dob Colloredů se na opočenském panství vystřídala spousta hrabat, nejvýznamnějším z nich byl Rudolf hrabě Colloredo z Walsee, Rudolf Josef hrabě Colloredo, kníže Rudolf Colloredo-Mannsfeld, Josef kníže Colloredo-Mannsfeld a Jeroným Colloredo-Mannsfeld. Všichni pánové z rodu Colloredo-Mannsfeldů přispěli něčím k Opočenskému panství. Například kníže Rudolf nechal před svou smrtí upravit farní kostely v Českém Meziříčí, v Opočně a v Přepychách. Josef kníže Colloredo-Mannsfeld zaváděl v hospodářství nejnovější zkušenosti, nechal postavit trativody, a co se mu nezdálo ze zdejších hospodářských technik, nechal zrušit. Posledním z Colloredů na Opočně byl Josef II. Když začala válka, Colloredo-Mannsfeldové se přihlásili k české národnosti. Na veškerý jejich majetek byla nejprve uvalena nucená správa, roku 1942 byl majetek zkonfiskován (Flesar, 1895).

Po skončení války sice Colloredo-Mannsfeldové požádali o navrácení zámků, ale potkali je nečekané potíže. Jejich majetek byl totiž zkonfiskován na základě Dekretu prezidenta republiky o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Zámek Opočno i zámek Skalka byl zařazen do soustavy státních hradů a zámků přístupných veřejnosti. Od roku 1967 je zámek Opočno spravován Památkovým ústavem v Pardubicích. Zámek Skalka byl odkoupen a nyní je v soukromém vlastnictví (Wagner, 1966).

Po pádu komunismu Jeroným Colloredo-Mannsfeld a další žijící potomci vznesli několik restitučních nároků. Jeroným postupně získal veškerý svůj majetek (lesy a pole v opočenském panství). O navrácení zámku Opočno se už několik let soudí paní Kristýna Colloredo-Mannsfeldová (URL 14).

5. METODIKA

Diplomová práce vychází z Metodických pokynů pro zpracování diplomové práce na Fakultě životního prostředí a z Pravidel zadávání, zpracování, odevzdávání, archivace a zveřejňování bakalářských a diplomových prací na České zemědělské univerzitě v Praze (směrnice rektora 5/2017).

Rešeršní část je zaměřena především na problematiku kulturní krajiny, jejich hodnot, možnostmi její ochrany a využitelností různých archivních pramenů (mapových, leteckých snímků atd.) pro identifikaci a prezentaci těchto hodnot. V popisu řešeného území, daného hranicí navrhované krajinné památkové zóny, jsou stručně charakterizovány přírodní a kulturně-historické podmínky a danosti navrhovaného území.

Hlavní analytická část vychází vedle terénních průzkumů a studia regionální literatury z analýzy dochovaných archivních map a leteckých snímků, dle kterých je popsána krajina Opočenska v důležitých vývojových etapách a na základě toho zmapován současný stav a dochovanost stop historického vývoje. Terénní průzkum řešeného území bude probíhat v několika termínech od září 2017 do března 2018. Dochované stopy v opočenské krajině budou fotografovány a vkládány jako obrázky do diplomové práce. K analýze dat budou použity mapy I., II. a III. vojenského mapování, mapy stabilního katastru, archivní mapy opočenského panství, archivní letecké snímky a Müllerova mapa Čech. Dále bude k analýze použita katastrální mapa a aktuální ortofotomapa.

Výsledky budou prezentovány textovými komentáři a bohatou fotografickou přílohou. Závěrečným krokem prováděného šetření bude mapový výstup vytvořený v prostředí Geografických informačních systémů (GIS), Závěry jsou vztaženy k případné praktické využitelnosti práce (viz Cíle).

6. SOUČASNÝ STAV HISTORICKÝCH KRAJINNÝCH STRUKTUR

Kompozičním centrem navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je architektonický soubor renesančního zámku s anglickým parkem v údolí Zlatého potoka protékajícím pod zámeckým ostrohem.

Hlavní kompoziční osou přírodně krajinářského parku je průhled z empírového balkonu reprezentační zámecké amfilády „kapucínskou“ alejí do funkční zámecké obory. Pokračuje přes torso bývalého komunikačního rondelu (s kamenným sloupem s nápisem „Fürst Josef Strasse“) po torso aleje směřující na kótu 419,3 u Nové Vsi. Trčkovská zámecká obora se současným chovem daňků, muflonů a jelena Dybowského je komponována „Velkou Hvězdou“ střeleckých linií.

Mohutné arkádové zámecké nádvoří s terasovým schodištěm (do údolí Zlatého potoka) otevírá panoramatický výhled do krajiny, regulované rybníční kaskádou, s podzámeckým rybníkem Broumarem a rybníčním hospodářským dvorem „Zárybnice“ Uvedený výhled je rámován ze západní strany terénním hřbetem se zámeckou oborou, východní strany zalesněným vrchem Chlum s archeologickou lokalitou.

Lokalizace hospodářských dvorů původně komponovaných rodem Colloredo-Mannsfeldů nebyla náhodná. Dvory byly umístěny na ose stabilizované dvorem „Ostrov“ u Českého Meziříčí – dvorem „Podzámčí“ - Semechnice – dvůr „Ostrov“ se staletými duby u Trnova. Rovněž uspořádání krajinného ornamentu (agrodésignu) bylo řešeno krajinnými (bažantími) pásy v kruhových výsečích, s příslušným hospodářským dvorem v ohnisku - krajinné pásy dvora Puličky a Pohoří apod. Hospodářské dvory Lhotka a Vranov jsou provázány alejí. Součástí navržené krajinné památkové zóny Opočensko je Lhotecká bažantnice a bažantnice Pulická.

Historické jádro města Opočna tj. jmenovaný architektonický soubor zámku s parkem, letohrádkem a kostelem Nejsvětější Trojice, kostelem Panny Marie renesančním Trčkovým náměstím a Velkým náměstím s kapucínským klášteřem bylo roku 1990 prohlášeno městskou památkovou zónou (Vosáhlo, 2002).

6. 1 Architektonicky hodnotné objekty

6.1.1 Zámky

Zámek je většinou hlavním objektem komponované kulturní krajiny. V barokní komponované krajině na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko se nacházejí zámky dva a to zámek Opočno a zámek Skalka.

Zámek Opočno

Zámek Opočno se nachází na mírném návrší, které postupně přechází v anglický krajinářský park, v malebném údolí Zlatého potoka. Vedle zámku z jihozápadní strany se nachází děkanský kostel Nejsvětější Trojice, míčovna a letohrádek. Ze severní a západní strany je zámek obklopen hospodářskými budovami, pivovarem a bývalou jízárnou (Mach, 2014). Opočno, Opočen neboli Opočen Červený byl nazván proto, že byl postaven na opukové skále (Flesar, 1895).

Opočno bylo významným sídlem Slavníkovců, později je zde založen knížecí hrad, prvně zmiňovaný v roce 1068 v Kosmově kronice. Hrad byl pravděpodobně umístěn v zadní části ostrohu a zahrnoval i kapli svatého Ondřeje (dnes kostel Nejsvětější Trojice). Areál hradu Opočno byl pobořen husitskými vojsky v roce 1421. Po husitských válkách je představa o hradu poněkud jasnější, musel již existovat severní příkop vnitřního hradu, sklep s lomenou klenbou a je známa i východní část obvodové hradby, která ohrazovala nádvoří.

Obr. 3: Opočno - zámek (1920) (URL 24)

Obr. 4: Zámek Opočno focený z části města Švamberk od vstupu do zámeckého parku. (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Následně v roce 1527 začal Zdeněk Trčka z Lípy hrad upravovat a přestavovat na renesanční zámek. Postavil pouze zadní trakt nad údolím a ve stavbě pak pokračoval Vilém Trčka z Lípy, který nechal přední část zámku zbourat a postavit novou

s hradním příkopem (Ptáček, 2008). V letech 1560 – 1569 byla uskutečněna velkolepá přestavba starého sídla na renesanční zámek s arkádovým nádvořím severoitalského typu. Vzniklo hlavní nádvoří, které je ze tří stran lemováno zámeckými křídly ozdobenými soustavou půlkruhových arkád s balustrádami a sloupy (Mach, 2014). Obdélníkové nádvoří je z východní strany otevřené a je opatřeno terasou s výhledem do zámeckého parku. Vnější fasáda zámku byla oživena sgrafitovou výzdobou a bohatými renesančními štíty. Podmětem k přestavbě zámku do italského stylu byla cesta českých pánů do italského Janova. Po návratu z Itálie zatoužil nejméně jeden z českých pánů napodobit italský renesanční styl ve stavbách i životním stylu. Roku 1569 byla dokončena stavba zámku. Na pohled od obory vypadal zámek velmi honosně, naopak z vstupní části byl kladen důraz především na obranu zámku. S úpravami zámku také pokračoval Jan Rudolf, který nechal k zámku přistavět letohrádek, hospodářské a pomocné budovy, konírnu a jízďárnu (Hejna a kol., 1953).

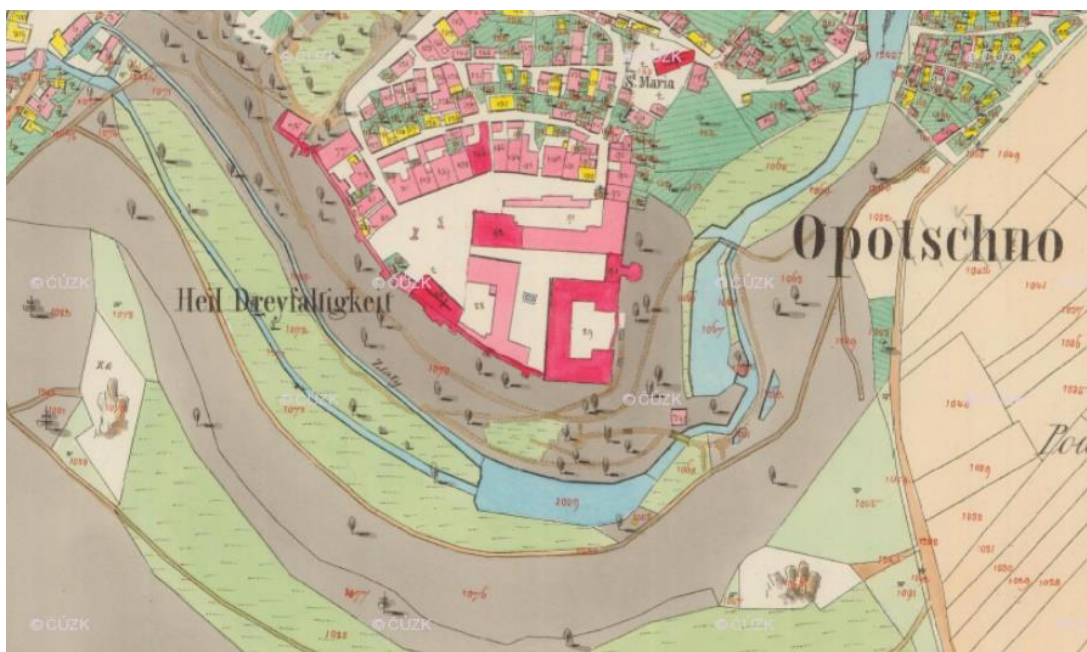
Obr. 5 a 6: Nádvoří zámku Opočno (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Roku 1636 dostal zámek s panstvím italský rod Colloredo od císaře Ferdinanda II. Významné úpravy byly přerušeny požárem zámku, který vypukl na konci 17. století. Požár zničil střechu a druhé poschodí. Po požáru byly podniknuty důležité úpravy a renesanční zámek byl upravován do barokních tvarů. Barokní úpravy začaly na počátku 18. století pod dohledem italského stavitele Gio Battisty Allipradiho, podle něhož byla zřízena i zámecká kaple svaté Anny. Při barokních úpravách byla odstraněna věž nad hlavním křídlem a byly odstraněny renesanční štíty nad průčelími. Byla opravena fasáda do cihlově červené barvy, byly zrušeny renesanční štíty a sgrafitová výzdoba podle barokního stylu. Následně se začalo opočenskému zámku říkat Červený Opočen (Rathouský a Likovský, 2006). Arkády ve druhém patře byly upraveny na rovná kladí s dvojnásobným počtem sloupů. V polovině 18. století stavební ruch ustal a probudil se znovu s počátkem 19. století,

kdy byly postupně přestavovány i vnitřní prostory zámku do klasicistního stylu. Byly strženy zdi mezi dvěma bočními křídly zámku a otevřel se široký výhled z terasy. Jižní část zámku byla oživena kamenným empírovým balkonem, vysunutým na krakorcích, který poskytoval pohled do zámecké obory. Současně byla pořízena nová valbová střecha s vikýři, která se dochovala dodnes (Hejna a kol., 1953).

Politický život v Evropě v 19. století byl důležitý i pro opočenský zámek, konaly se zde diplomatická jednání s carem Alexandrem I. nebo s pruským králem Bedřichem Vilémem III. nebo také s rakouským kancléřem Metternichem (Hejna a kol., 1953). Úpravy posledních majitelů na počátku 20. století nebyly příliš rozsáhlé, docházelo většinou o úpravy zámeckých pokojů na přepychové a k úpravám míst pro rodové sbírky obrazů, zbraní, loveckých trofejí nebo národopisného materiálu.

V roce 1945 byl zámek Opočno zkonfiskován rodu Colloredo-Mannsfeldů a stal se majetkem německého státu. Po válce připadl zámek do majetku československého státu a nevztahovaly se na něj restituční zákony. Později byl zařazen do soustavy státních hradů a zámků a stal se veřejně přístupný návštěvníkům. Zámek Opočno patří mezi nejlepší doklady zámecké architektury v Čechách (Mach, 2014).

Obr. 7: Areál zámku Opočno (Opotchno) na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 (URL 6). U zámku můžeme vidět přiléhající hospodářské dvory, konírny, pivovar, kostel Nejsvětější Trojice (Heil Dreyfaltigkeit) nebo například letohrádek a míčovnu. V těchto letech probíhaly úpravy zámeckého parku na anglický krajinářský park – park byl pojmenován Rudolfovo údolí.

Letohrádek

Letohrádek nechal postavit na počátku 17. století zřejmě roku 1602 někdejší majitel opočenského panství Jan Rudolf Trčka z Lípy. Letohrádek (někdy nesprávně označovaný jako lovecký zámeček) je volně stojící jednopatrový objekt nacházející se v anglickém parku severozápadním směrem od zámeckého komplexu nad údolím Zlatého potoka (Ptáček, 2008). Obsahuje pravidelné prostory v duchu renesance s otevřenými arkádami půlkruhového tvaru. Je propojen dlouhou krytou chodbou se zámeckou budovou a s děkanským kostelem Nejsvětější Trojice. Letohrádek byl původně postaven ve stylu severoitalské pozdní renesance, podle vzoru královského letohrádku v pražské staré oboře v Bubenči ve Stromovce (Hejna a kol., 1953).

Od 17. století byl letohrádek jen málo pozměněný. Pouze v roce 1810 nechal rod Colloredo-Mannsfeldů přestavět průčelí letohrádku do empírového stylu. Ostatní části letohrádku jsou ponechány v renesančním stylu v podstatě dodnes (Rathouský a Likovský, 2006).

V dnešní době je letohrádek využíván pouze ke koncertům a výstavám, jinak je objekt veřejnosti nepřístupný a chátrá.

Obr. 8: Letohrádek Opocno (1905) - pohlednice letohrádku neboli loveckého zámečku z počátku 20. století (URL 24)

Obr. 9: Letohrádek v Opocně je propojen podzemní chodbou se zámek. Nachází se v horní části zámeckého parku. (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Panská míčovna - špejchar

Míčovna byla postavena k zámeckému komplexu v 17. století také kolem roku 1601 nebo 1602. Míčovna byla postavena v renesančním stylu s vysokým štítem ozdobeným kamennými piniovými šíškami (Mach, 2014).

Obr. 10: Panská míčovna neboli špejchar zdobená piniovými šiškami na štítě nacházející se v Zámecké ulici (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Obr. 11: Detail piniové šišky na štítě panské míčovny (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Objekt byl v 19. století upraven pro potřeby panské sýpky a pivních sklepů. Původně renesanční průčelí bylo nahrazeno pseudorenesančním, z důvodu oprav komunikace (URL 8). V dnešní době je míčovna veřejnosti nepřístupná a chátrá.

Zámek Skalka

Obec Podbřeží, ve které se můžeme vidět zámek Skalka, se nachází přibližně sedm kilometrů východně od Opočna. Zámek Skalka i obec Podbřeží byly založeny ve 14. století. Zámek byl postaven nad obcí Podbřeží na skalnatém ostrohu nad Zlatým potokem. První písemná zmínka o zámku pochází z roku 1360, kdy na místě dnešního zámku stála gotická tvrz.

Obr. 12 a 13: Zámecký areál Skalka s hospodářskými budovami na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 a základní mapy (URL 6).

Zámek Skalka je nejspíše dílem slavného italského architekta Giovanni Battisty Alliprandiho přibližně z konce 17. a počátku 18. století. Zajímavostí zámku jsou dvě patra sklepů, která jsou vytesána do skály (Mach, 2014). K zámeckému areálu patří budovy hospodářského dvora a myslivna. V zámecké zahradě se nachází významné schodiště, se čtyřmi sochami světců, pískovcovými vázami a balustrádou. Pochází z neratovského kostela, odkud bylo roku 1973 převezeno. O navrácení

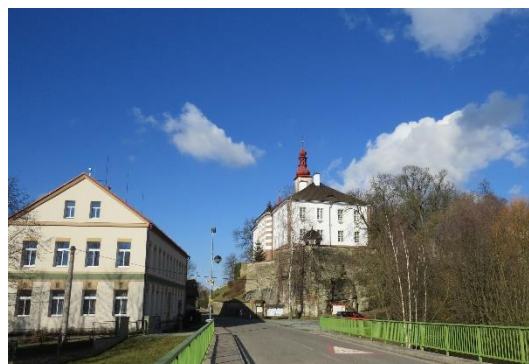

schodiště zpět před neratovský kostel je veden spor mezi majiteli obou památek (Sixta, 2016).

Prvním kdo vlastnil zámek Skalka, byl rod Vostrovských z hospodářského dvora Ostrov u Trnova. Rod Vostrovských vymřel v 17. století, zámek získala paní Kateřina, která si vzala Jana Jiřího Mladotu ze Solopysk (Mach, 2014). Pod vedením tohoto rodu nebyl zámek příliš dlouho, protože další následovník Vojtěch Mladota ze Solopysk roku 1800 zámek Skalku prodal. Zámek s přílehlými statky a s pivovarem koupil kníže František Colloredo-Mannsfeld a připojil jej k opočenskému panství (Krpata, 1970). Na zámku byla v těchto letech zbudována nová šindelová střecha se zvoničkou, cesta k zámku byla lemována ovocnou alejí. Mezi zámek a hospodářskými dvory byla zbudována panská zahrada s ovocnými stromy (Wagner, 1966).

Obr. 14: Pohlednice z roku 1898 se základní školou v Podbřezí a se zámek Skalka (dostupné z: < <http://www.podbrezi.cz/> > cit. 27. 3. 2018).

Obr. 15: Zámek Skalka a základní škola na fotografii dnes (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Dalším majitelem zámku a přílehlých statků byl Alois Holub do roku 1925 a následně ho koupili manželé Eduard a Emílie Martincovi. Zámek jim byl po druhé světové válce zabaven a znovu se stal jejich majetkem až v roce 1990 při restitucích. V roce 1998 nechal nový majitel Libor Knap zámek celý zrenovovat a nechal udělat novou červenobílou fasádu (Mach, 2014). Dnes je zámek sice ozdobou obce Podbřezí, ale je veřejnosti nepřístupný. Zámek Skalka a přílehlé hospodářské budovy jsou sídlem firmy PROTECO náradí s.r.o. (URL 19).

6.1.2 Kostely a kláštery

Hlavním důkazem prostorové kompozice jsou historické prvky, jako jsou například kostely, kláštery, kaple ale i sousoší.

Děkanský kostel Nejsvětější Trojice

Kostel se nachází na Trčkově náměstí, navazuje na bývalou jízďárnu a z druhé strany na budovu fary. Severní průčelí s věžemi představuje hlavní pohledovou dominantu z Trčkova náměstí.

Původně na místě stála na místě kostela gotická hradní kaple svatého Ondřeje, vznikla již v první polovině 14. století, byla menší než stávající kostel a byla opatřena gotickými okny. Děkanský kostel Nejsvětější Trojice nechal v roce 1567 vybudovat Vilém Trčka z Lípy jako náhradu za hradní kapli svatého Ondřeje (URL 8). Objekt byl postaven do renesančního stylu a sloužil jako rodinná hrobka rodu Trčků z Lípy. Vnitřní podoba chrámu vychází z původní kaple svatého Ondřeje.

Obr. 16: Historická fotografie kostela Nejsvětější Trojice z roku 1932 (URL 24).

Obr. 17: Děkanský kostel Nejsvětější Trojice nacházející se na Trčkově náměstí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Roku 1711 nechal Jeroným Colloredo zhotovit od italského sochaře Giovanniho Battisty Bully z veronského mramoru kazatelnu, hlavní oltář a relikviář (Rathouský a Likovský, 2006). Do barokní podoby nechal kostel přestavět až v roce 1716. Přestavba objektu byla vedena italským architektem Giovannim Battistou Alliprandim. Nechal vybudovat presbytář, na západní straně objektu byl vyzděn nový štít a byla vytvořena nová ostění u oken. Byly vystavěny dvě nové věže ve tvaru hranolu, které jsou pro Alliprandiho typické. Původní renesanční interiér zůstal zachován (Mach, 2014). Obraz hlavního oltáře představuje nanebevzetí Panny Marie s náznakem Boží Trojice. Symbolika vychází z dějin opočenské farnosti, kdy

původním farním kostelem byl kostel Nanebevzetí Panny Marie. Odtud byla v roce 1725 přenesena správa do kostela Nejsvětější Trojice (Rathouský a Likovský, 2006).

V druhé polovině 18. století a první polovině 19. století proběhlo ještě několik úprav na kostele, při kterých byly porušeny ostatky rodu Trčků z Lípy (URL 9). V roce 1884 byla hrobka Trčků z Lípy nově postavena a pozůstatky byly přeneseny a důstojně uloženy. Následně v roce 1892 nechal královehradecký biskup Josef Jan Hais povýšit farní kostel Nejsvětější Trojice na děkanský. Prvním děkanem v kostele se stal Jan Nepomuk Řehák (Mach, 2014).

Od roku 1979 je v kostele nový moderní obětní stůl, vytvořený podle návrhu Václava Hartmana. Je zdoben renesanční mřížkou se symbolem ryb, které jsou pěstované v rybníku Broumar poblíž Opočna. Mřížka je původní z kostela Panny Marie (URL 8)

Děkanský kostel Nejsvětější trojice byl před rokem 1988 zapsán do státního seznamu kulturních památek. Před kostelem byl roku 1883 vysvěcen kamenný kříž, který je také chráněn jako kulturní památka (URL 7). V současnosti slouží kostel jako svatyně města Opočna. Bohoslužby jsou konány každou neděli od 9.00 hod.

Hřbitovní kostel Panny Marie se zvonící

Kostel Panny Marie se nachází v jihovýchodní části jádra města v areálu starého hřbitova a márnice. Z východní strany leží kostel na hraně terénního zlomu nad údolím Zlatého potoka, z ostatních tří stran je kostel ohraničen kamennou zdí a nízkou zástavbou (URL 7). Areál kostela Panny Marie se zvonící tvoří jednu z hlavních dominant města Opočna.

Kostel existoval již za dob hradiště Opočen, první zmínka o dřevěném hřbitovním kostele je pak z roku 1361. Roku 1364 dřevěný kostel vyhořel, po požáru byl obnoven opět ze dřeva a roku 1393 znovu vyhořel a zničil i faru. Roku 1594 byla jako součást areálu kostela vybudována hranolová renesanční zvonice z lomového kamene italským stavitelem Simonem de Paret (Rathouský a Likovský, 2006). Ve zvonici jsou umístěny dva historické zvony, svatý Ondřej z roku 1510 a svatý Václav z roku 1545 (Mach, 2014).

V následujících letech zbytky dřevěného kostela pouze chátraly, až teprve po roce 1700 byl kostel znovu postaven z lomového kamene. Základní stavba dlouhé chrámové lodi s vysokými okny, s valenou klenbou na pilířích a střešním krovem

s vazníky byla zachována. Roku 1760 byly do kostela přemístěny varhany z kostela Nejsvětější Trojice.

Od roku 1809 probíhala radikální přestavba kostela Rudolfem Josefem Colloredo-Mannsfeldem. Při přestavbě byla odstraněna ohradní zeď, byla přistavěna zákristie k čelu presbytáře a kaple byla podkopána a zbudována hrobka rodu Colloredo-Mannsfeldů s točitým schodištěm. Dále bylo také změněno původní průčelí kostela do empírového stylu. Během 19. století probíhalo na kostele ještě mnoho dalších úprav, například byla opravena kazatelna, v roce 1865 byla na kostele udělána nová střecha nebo byly do oken instalovány vitráže (Králíček, 2010). V roce 1884 byl interiér kostela vymalován v duchu novorenesančního slohu a byl znovu vysvěcen a poté co se kostel Nejsvětější Trojice stal farním, sloužil kostel Panny Marie už jen jako hřbitovní (Mach, 2014). Téhož roku byly do kostela instalovány nové varhany.

Kostel byl v době válek hodně poničen, okna byla rozbita a malba v kostele byla poškozena. Na konci 20. století byl areál kostela upraven za čtyři miliony firmou Štěpánek Opočno a kostel byl znovu vysvěcen. Roku 1998 byl do rodinné hrobky pohřben Jeroným Medard Alexandr Colloredo-Mannsfeld. Od roku 2003 slouží kostel Panny Marie jako obřadní a koncertní síň (Králíček, 2010).

Kostel Panny Marie byl před rokem 1988 zapsán do státního seznamu kulturních památek (URL 7).

Obr. 18: Hřbitovní kostel Panny Marie se zvonící nacházející se v Kodymově ulici (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Kapucínský klášter s kostelem Narození Páně

Areál bývalého kapucínského kláštera se nachází v severovýchodní části dnešního Kupkova náměstí, po celém obvodu je ohraničen kamennou zdí. Klášter v Opočně je typickou kapucínskou stavbou, k areálu patří kostel Narození Páně, kaple Bolestné Matky Boží a tradičně i prostorná zahrada se zahradním domkem

a vyhlídkovou věží (Mach, 2014). Vstup do areálu kapucínského kláštera je z Kupkova náměstí nebo z postranní Kodymovy ulice.

Kapucíni přišli do Opočna, aby potlačili rozšířené protestanství v kraji (URL 9). V roce 1674 jim nechal Ludvík Colloredo z Wallsee založit kapucínský klášter a následně pak v letech 1676 – 1677 ho nechal přistavět další klášterní budovy společně s kostelem Narození Páně. Klášter i kostel nechal postavit na místě, kde bývala dříve panská zahrada se skladištěm stavebního dřeva používaného na stavbu zámku (Flesar, 1895). Celý areál byl postaven v raně barokním stylu pod vedením italského stavitele Bernarda Minelliho (Rathouský a Likovský, 2006). V jihovýchodní části areálu byly postaveny budovy jednopatrové a v západní části pouze budovy přízemní. Bezvěžový klášter a budovy byly postaveny podle požadavku řádu kapucínů. V roce 1678 byl klášter a kostel vysvěcen biskupem Janem Františkem Kryštofem z Talmberka. Klášter byl v roce 1733 z velké míry zničen požárem, ale v roce 1735 byl po náročné přestavbě opět otevřen. Roku 1761 nechal hrabě Rudolf Colloredo-Mannsfeld postavit ke klášteru kapli Bolestné Matky Boží (kostelík křížové cesty) propojenou křížovou chodbou se zastaveními. Ke klášteru byla také v roce 1830 vybudována hrobka pro rod Colloredo-Mannsfeldů a pro příslušníky řádu kapucínů (Kralíček, 2010).

Obr. 19: Kapucínský klášter s kostelem Narození Páně z Kodymovy ulice (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Obr. 20: Kapucínský klášter s kostelem Narození Páně z Kupkova náměstí (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Kapucíni v klášteře působili až do roku 1950, do té doby než byli rozehnáni komunisty a areál kláštera byl zabaven a následně se stal majetkem Královehradeckého kraje (URL 9). Do roku 2000 byl v areálu kláštera umístěn Ústav sociální péče (URL 7). Roku 2013 požádal řád kapucínů o navrácení kláštera v církevních restitucích, následně v roce 2016 byla žádost o navrácení zamítnuta (ČTK, 2016).

Bývalý kapucínský klášter s kostel Narození Páně byl před rokem 1988 zapsán do státního seznamu kulturních památek (URL 7). V klášteře i v křížové chodbě s Kaplí Bolestné Matky boží se konají pravidelné bohoslužby.

Kostel svatého Prokopa v Přepychách

Kostel svatého Prokopa se starým hřbitovem se nachází na návsi obce Přepychy vedle Farského rybníka, hranice kostela se hřbitovem je dána ohradní zdí. Areál kostela svatého Prokopa tvoří hlavní urbanistickou i architektonickou dominantu v obci Přepychy.

Obr. 21: Kostel svatého Prokopa na návsi v Přepychách na vyobrazení z počátku 20. století (URL 24)

Obr. 22: Kostel svatého Prokopa na návsi v Přepychách (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

První zmínky o kostele jsou z roku 1355, kdy na místě dnešního kostela stával pouze dřevěný kostel. Datum výstavby kostela není přesně určeno. Kolem roku 1361 pak byl na místě starého dřevěného kostela postaven zděný gotický kostel. Kostel postavil Sezima z Dobrušky v té době pán na opočenském panství. Do renesančního stylu byl kostel přestavěn v roce 1574, téhož roku byla přistavěna kostelní věž. Věž kostela nebyla vybavena hromosvodem a tak při bouřce v roce 1841 vyhořela. Na opravu střechy nebyly peníze, tak byla po mnoho let pokryta pouze prkennou střechou. Až v roce 1934 postavil novou věž Václav Javůrek z Opočna, takto ji můžeme vidět dodnes (Bazár, 2005). Chrám kostela je jednolodní s valenou klenbou, s trojbokým presbytářem a s renesanční kruchtou s dvoumanuálovými varhany v západní části. Interiér kostela svatého Prokopa je rokokový se zlidovělými renesančními motivy (Mach, 2017). Dále je v kostele dochována křtitelnice se znakem rodu Trčků z roku 1550 (Flesar, 1895). Roku 1886 byla ke kostelu přistavena fara na místě původní vyhořelé fary. Nová fara byla vysvěcena a prvním správcem farního kostela se stal bývalý kaplan Pavel Josef Deyl.

Kostel byl až do počátku 20. století pod správou opočenského panství (Bazár, 2005). Kostel svatého Prokopa v Přepychách byl před rokem 1988 zapsán do státního seznamu kulturních památek. Před hlavním vstupem do areálu kostela se nachází sousoší Krucifixu, svaté Kateřiny Alexandrijské a svatého Jana. Sousoší není památkově chráněné (URL 7).

Románský kostel svatého Jakuba Staršího ve Vysokém Újezdu nad Dědinou

Obec Vysoký Újezd nad Dědinou se nachází přibližně sedm kilometrů jihozápadně od města Opočno. Název Vysoký má proto, že leží na poměrně vysokém návrší. První písemná zmínka o obci Vysoký Újezd pochází z roku 1352, ale kostel svatého Jakuba Většího pochází už z 12. století z období kolonizace. Minulost kostela a obce je často spojována s bývalým klášteřem Svaté Pole v Klášteře nad Dědinou. Kostel se nachází na návrší v nadmořské výšce 318 m n. m. a je významnou dominantou pro obec Vysoký Újezd nad Dědinou (URL 13). Hranice areálu kostela s místním hřbitovem a bývalou márnicí je dána ohradní zdí (URL 7). Románský kostel svatého Jakuba Většího se řadí mezi nejvýznamnější a nejstarší sakrální objekty v Orlických horách a v Podorlicku.

Obr. 23: Románský kostel svatého Jakuba Staršího ve Vysokém Újezdu nad Dědinou. Kostel tvoří významnou dominantu viditelnou při příjezdu od Očelic i od Klášteře nad Dědinou. (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

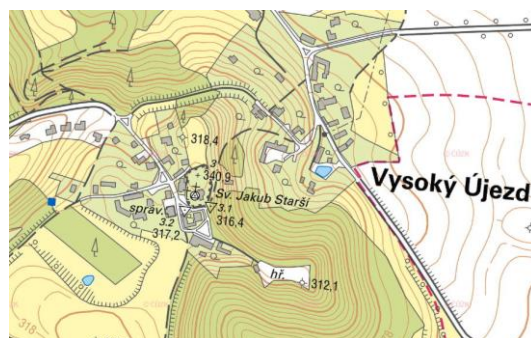

Obr. 24: Románský kostel svatého Jakuba Staršího ve Vysokém Újezdu nad Dědinou, focený od obecního úřadu (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Na místě dnešního kostela stával původně dřevěný kostel svatého Klimenta, ze kterého se dochovala zvonice až do 18. století. Kostel byl ve 12. století přestavěn a zasvěcen svatému Jakubovi, patronu kovkopů hledajících v okolí zlato (URL 13). Bližší časové upřesnění nelze přesně určit. Na to, že kostel je v románském stylu, ukazuje silné zdivo a půlkruhová kamenná apside. Chrám je jednodlní, obdélníkovitého půdorysu s věží. Věž byla po požáru v 15. století opravena

a dochovala se dodnes i se zvonem z bývalého kláštera Svaté Pole (Mach, 2014). Roku 1885 byl kostel ve Vysokém Újezdě obnoven a byly v něm postaveny nové varhany (Flesar, 1895). Roku 2005 byla kostelu zhotovena nová střecha zvonice a opravena fasáda celého kostela.

Areál kostela je chráněn od roku 1958 jako nemovitá kulturní památka a patří pod farnost Třebechovice pod Orebem (URL 7).

Obr. 25 a 26: Na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 a na základní mapě je vidět obec Vysoký Újezd nad Dědinou (Hoch Aujezdt an der Dedina – dříve Podol) s románským kostelem svatého Jakuba Staršího (Heil Jacob der Grössere) na návsi (URL 6).

Kostel svatého Jana Křtitele v Klášteře nad Dědinou

V obci Klášter nad Dědinou se dodnes dochoval pohřební kostel svatého Jana Křtitele, který se nachází na severozápadním okraji obce (Flesar, 1895). Dříve byl kostel součástí kláštera Svaté Pole. Kostel byl vystavěn v 16. století, jedná se o malý kostel bez věže, který je obehnán ohradní zdí, dnes již z velké části zničenou. Od roku 1958 je kostel chráněn jako kulturní památka. Dnešní podoba kostela je z roku 1844 a není ani nijak upravován (URL 7).

Obr. 27: Kostel svatého Jana Křtitele v Klášteře nad Dědinou. Lípa vedle kostela byla z doby kláštera Svaté Pole. Kresba je od malíře Aloise Beera (Michl, 1978).

Obr. 28: Kostel svatého Jana Křtitele v Klášteře nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Evangelický kostel v Klášteře nad Dědinou

Severním směrem mimo zástavbu obce Klášter nad Dědinou se nachází evangelický kostel. Areál je tvořen kostelem, bývalou márnicí a hřbitovem, který je obehnán ohradní zdí.

Kostel byl postaven po vzniku nekatolického sboru v roce 1785 a až teprve v roce 1855 bylo povoleno ke kostelu dostavět věž, do které byly dodány tři zvony (URL 16). Do dnešní klasicistní podoby byl přestavěn v roce 1885 (URL 7).

Obr. 29: Evangelický kostel v Klášteře nad Dědinou tvoří významnou dominantu obce ze severní části. Focený od obce Vysoký Újezd nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 30: Evangelický kostel focený od obce Klášter nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 31: Areál raně gotického kostela Proměnění Páně se zvonící v Bílém Újezdě (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 32: Areál kostela svatě Kateřiny v Českém Meziříčí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

6.1.3 Sochy

Socha svatého Floriána

Před vstupem do areálu zámku Opočno na Trčkově náměstí v malém parku se nachází socha svatého Floriána s anděly. Socha svatého Floriána je součástí souboru vrcholně barokních plastik na zdejších náměstí a tvoří protějšek k sousoší svatého Jana

Nepomuckého (URL 8). Dílo, je složeno z několika částí, hlavní částí je sousoší a podstavec, dále balustrádové zábradlí a nízká podesta (Mach, 2014).

Sousoší z pískovce nechal v roce 1734 vytvořit Rudolf Josef starší hrabě Colloredo z Wallsee, autorem je sochař Jiří František Pacák (Rathouský a Likovský, 2006). V národním památkovém katalogu je naopak jako autor uveden Ignác Rohrbach. Svatý Florián je zobrazen jako antický důstojník v levé ruce držící praporec, a u něho sedí dva andělci. Třetí anděl se nachází ve spodní části u nohou, v ruce drží nádobu s vodou a lije ji na reliéf hořícího města Opočna (Mach, 2014). Orámované město nechal na soše vytesat Rudolf Colloredo-Mansfeld s prosbou o ochranu města před požárem. Na soše je vytesaný nápis v překladu znamenající: „*Toto město, Světče, před zhoubnými prameny chraň!*“ (Flesar, 1895). Na přední straně podstavce je v rámu zobrazena knížecí koruna a dva erby rodu Colloredo-Mannsfieldů.

Poslední úprava sochy svatého Floriána proběhla v roce 1973. Socha svatého Floriána byla před rokem 1988 zapsána do státního seznamu kulturních památek (URL 7).

Obr. 33 a 34: Socha svatého Floriána na Trčkově náměstí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Obr. 35: Detail na orámované město značící prosbu o ochranu města před požárem (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Sousoší svatého Jana Nepomuckého

Sousoší svatého Jana Nepomuckého se stejně jako socha svatého Floriána nachází na Trčkově Náměstí v malém parku před vstupem do zámku. Je to vrcholně barokní plastika, která tvoří protějšek k soše svatého Floriána stojícího naproti (URL 8). Dílo je složeno z několika částí, hlavní částí je sousoší a podstavec, dále balustrádové zábradlí a nízká podesta (Mach, 2014).

Sousoší z pískovce nechal v roce 1729 také vytvořit Rudolf Josef starší hrabě Colloredo z Wallsee. Podle různých pramenů je autorem sousoší vždy uváděn někdo

jiný. Rathouský a Likovský (2006) v knize *Opočno 1068 – 2000* uvádějí, že autorem je sochař Jiří František Pacák, naopak v památkovém katalogu je uveden jako autor sochař Ignác Rohrbach. Sousoší svatého Jana Nepomuckého je tvořeno třemi postavami a hlavní postavou je svatého Jana, který je zobrazen v pokleku v tradičním oděvu s pravou rukou položenou na prsou a levou vztyčenou vzhůru. Z pravé strany svatého Jana je žena, v jedné ruce má otevřenou knihu s latinským textem a v pravé ruce drží krucifix. Pod nohama této ženy je okřídlená postava anděla. Z levé strany svatého Jana stojí postava anděla, který také přidržuje krucifix a prst levé ruky má přiložen k ústům. Ve spodní části pod nohama svatého Jana je další postava polonahé ženy, která se drží za hlavu a prst druhé ruky má v ústech (Mach, 2014). Na podstavci sousoší ze zadní strany je vytesaný nápis v překladu znamenající: „*Tobě svatému Janu Nepomuckému v roce tvého svatořečení postavil Tvůj vždy a všude věrný svěřenec Rudolf z Colloredo.*“. Na přední straně podstavce je latinsky vytesáno a přeloženo jako: „*Orel Rudolfa z Valse a lev Gabriely ze Starhemberga blahoslavenému mučedníku se pod ochranu dávají.*“ (Flesar, 1895).

Poslední úpravy na sousoší svatého Jana Nepomuckého proběhly v roce 1973. Socha svatého Jana Nepomuckého byla před rokem 1988 zapsána do státního seznamu kulturních památek (URL 7).

Obr. 36: Sousoší svatého Jana Nepomuckého na Trčkově náměstí (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 37: Detail sousoší svatého Jana Nepomuckého (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Mariánský sloup na Kupkově náměstí

Mariánský (morový) sloup se nachází uprostřed dnešního Kupkova náměstí, naproti kapucínskému klášteru. Sloup je zobrazuje podobu neposkvrněného početí Panny Marie obklopenou plastikami světců (svatého Rocha, svatého Šebestiána, svatého Karla Boromejského a svatého Františka Xaverského).

Vrcholně barokní dílo morového sloupu se sousoším nechal v roce 1718 postavit Jeroným hrabě Colloredo ze svých nákladů. Autorem je známý italský sochař Giovanni Battista Bulla (Flesar, 1895). První úpravy morového sloupu jsou datované až v roce 1866 a 1915 jiné restaurátorské úpravy nejsou známy. Poslední úpravou morového sloupu a sousoší byla úprava v roce 1994. Při restaurátorských pracích bylo zapotřebí důkladné práce, jelikož dílo bylo ve velké míře poškozeno atmosférickými nečistotami, mechy, lišejníky, ale i korozí kamene. Sochy byly povětšinou z velké části povrchově poškozeny a některé části byly vydrolené a bylo zapotřebí opravit i dlažbu uvnitř balustrády (Maxová a kol., 1999). Byl rekonstruován i nápis na hranolu, na kterém je latinsky napsáno a v překladu to znamená: „*K uctění Bohorodičky bez poškrvny, ochranitelky před morem, ustavičné vděčnosti památník touto sochou postavil Jeroným z Colloredo, hrabě a zdejšího panství vладыka.*“ (Flesar, 1895).

Mariánský sloup se sousoším je společně s barokní kašnou poblíž důležitou dominantou Kupkova náměstí v Opočně. Mariánský sloup byl před rokem 1988 zapsán do státního seznamu kulturních památek (URL 7).

Obr. 38 a 39: Mariánský sloup na Kupkově náměstí. Zdroj vlastní (8. 9. 2017).

Obr. 40: Socha svatého Antonína Paduánského u hřbitova v Opočně (Zdroj vlastní, 15. 10. 2018).

Obr. 41: Sloup s křížem u silnice z Dobrušky do Opočna (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 42: Sousoší Krucifixu před kostelem v Přepychách (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 43: Sousoší Nejsvětější Trojice v obci Podbřezí (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

6.1.4 Židovské památky

Židovský hřbitov v Podbřezí

Židovští osadníci začali přicházet na skalecké panství do obce Podbřezí už v roce 1698, kdy je na tomto místě usadil majitel zámku Jan Jiří Mladota ze Solopysk. V první polovině 18. století byla v obci postavena i synagoga, na místě budovy s čp. 55. Židé v obci Podbřezí se zabývali zejména faktorským prodejem plátna. V 18. století byla skalecká židovská obec na vrcholu rozkvětu, na počátku 19. století tento rozkvět končí a židé se ze Skalky postupně stěhují, zejména do Dobrušky. Následně židovská obec definitivně zanikla.

V lese za obcí Podbřezí na břehu Zlatého potoka byla židovským osadníkům vyčleněna půda pro hřbitov, který dnes patří mezi nejkrásnější hřbitovy v Čechách (Mach, 2000). Dnes se toto místo nazývá „Na Pasece“. Když se skloubí hukot vody a šumění lesa, místo se stane opravdu mimořádným, možná trochu i strašidelným. Hřbitov je ohraničen kamennou zdí s mřížovými vrátky. U vchodu na hřbitov nacházela nevzhledná márnice, která byla roku 1911 odstraněna. Na hřbitově je okolo 60 náhrobků, jsou různým způsobem nakloněny, spousta z nich je ve špatném stavu a spousta jich byla povodněmi úplně zničena. Nejstarší dochovaný náhrobek je pana Lipmana, syna Ješajova, který zemřel 21. listopadu roku 1725. Hned u vchodu se nachází nejmladší náhrobek, na kterém je nejprve hebrejsky potom česky napsáno: „Zde odpočívá p. SAMUEL KISCH ze Skalky. Zesnul dne 16. září 1906, 94 r. stár.“ Skrze náhrobky můžeme nahlédnout do minulosti obce Podbřezí, náhrobky vypovídají o prosperitě obce, ale i o úpadku obce Podbřezí a židovské komunity (Krapata, 1973).

Obr. 44 a 45: Nejkrásnější židovský hřbitov v Čechách v lese nedaleko obce Podbřezí (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

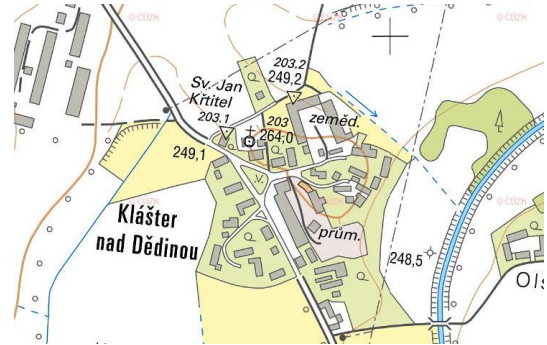
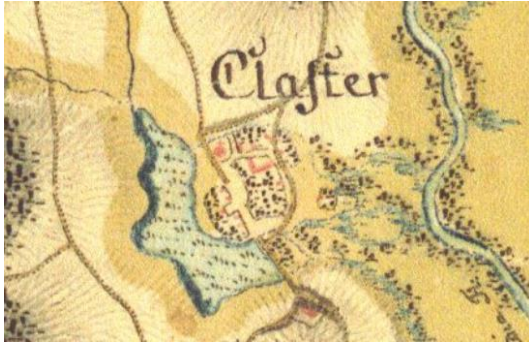
6.1.5 Zaniklé hodnoty

Cisterciánský klášter Svaté Pole v Klášteře nad Dědinou

Bývalý areál cisterciánského kláštera Svaté Pole (*Svotopolský klášter neboli Sacer Campus*) se nacházel na území dnešní obce Klášter nad Dědinou ležící asi šest kilometrů jihozápadním směrem od Opočna. Klášter je pojmenován Svaté Pole pravděpodobně proto, že do něj byla dovezena plst' ze Svaté země (Kuběnka, 1970). Do dnešní doby se zachovaly pouze zbytky základů kláštera a dalších několik architektonických prvků, které jsou v mnohých případech zazděny pod jinou budovou nebo jsou pod zahradami zdejších domů. Klášter se nacházel v severovýchodní části obce Klášter nad Dědinou v místech, kde jsou nyní domy s číslem popisným 1, 2, 3, 4, 5, 6 a 21.

Cisterciánský klášter Svaté Pole s kostelem Panny Marie byl založen pravděpodobně roku 1157 (Flesar, 1895). Podle Kuběnky (1970) byl klášter Svaté Pole vystavěn už v roce 1149. Ovšem jako nejpravděpodobnější datum založení je rok 1272, o ostatních datech se dnes mluví pouze v souvislosti s existencí starší fáze kláštera (Mach, 2014). Zakladatel kláštera není dodnes znám. O cisterciánském klášteře, co býval na tomto území, ví jen málokdo. Klášter byl mužský klášter cisterciáků, byl nejmenším klášterem řádu v našem kraji a byl nejméně bohatým. Cisterciánský řád nebyl příliš bohatý, ale příslušníci řádu byli dobří diplomaté a řečníci. Museli žít v chudobě a nosili jednoduché hábity z nebarvené vlny. Cisterciánský řád pomáhal chudým a pocestným. V klášteře se konaly velmi slavné bohoslužby, ale v jednoduchém stylu bez velké nádhery i kláštery byly stavěny také ve velmi jednoduchém stylu. Pod klášter Svaté Pole spadaly kostely v okolí (kostel v Libřicích, ve Vysoké Újezdě, v Deštném a v kostel v Dobrém) a také pod klášter patřily hospodářské dvory (Kuběnka, 1970). Největším majetkem kláštera byly okolní vsi, které spadaly pod klášter. Byla to například obec Bačetín, Dobré, Jílovice, Očelice, Městec nebo Vysoký Újezd (Horák, 2008). Klášter pravděpodobně zanikl v roce 1420 a nikdy nebyl znovu postaven. Flesar (1895) píše o zániku kláštera takto: „*Za opata Jana husité roku 1420 koncem listopadu vrhavše k svatému Poli, klášter dobyli, vyplenili, zapálili a zbořili, mnichy do ohně vmetavše.*“ Roku 1550 přikoupil majetky bývalého cisterciánského kláštera Vilém Trčka z Lípy a připojil je k opočenskému panství (Rathouský a Likovský, 2006).

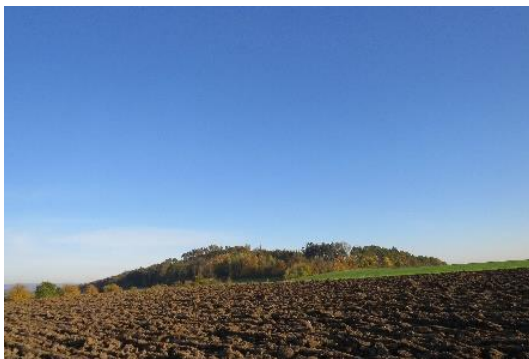

Obr. 46 a 47: Obec Klášter nad Dědinou na výřezu mapy I. vojenského mapování a základní mapy. Obec má nepravidelnou návěs, což je vidět na obou mapách. V minulosti se obec rozvíjela směrem k bývalému klášteru, dnes je tomu spíše naopak obec se rozvíjí jižním směrem. Do konce 18. století se severozápadním směrem od obce Klášter nad Dědinou nacházel jeden z bývalých rybníků opočenské soustavy Klášterský rybník. Viditelný je pouze na mapě I. vojenského mapování.

Vrch Chlum s archeologickou lokalitou (hradiště, pohřebiště)

Vrch Chlum se nachází přibližně 4 km východně od Opočna, mezi obcemi Semechnice, Mělčany, Chábory a Podchlumí. Je to protáhlý zalesněný kopec zvláštního tvaru, ze všech stran jsou pravidelné svahy a na hřbetu je téměř rovina (Moravec, 2005). Lesní komplex Chlum má rozlohu 212 ha a leží v nadmořské výšce 290 – 359 m. n. m. Po východní hranici protéká Zlatý potok, který dále teče do rybníka Broumar (Vacek a Lokvenc, 1988).

Obr. 48: Vrch Chlum focený od Dobrušky (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

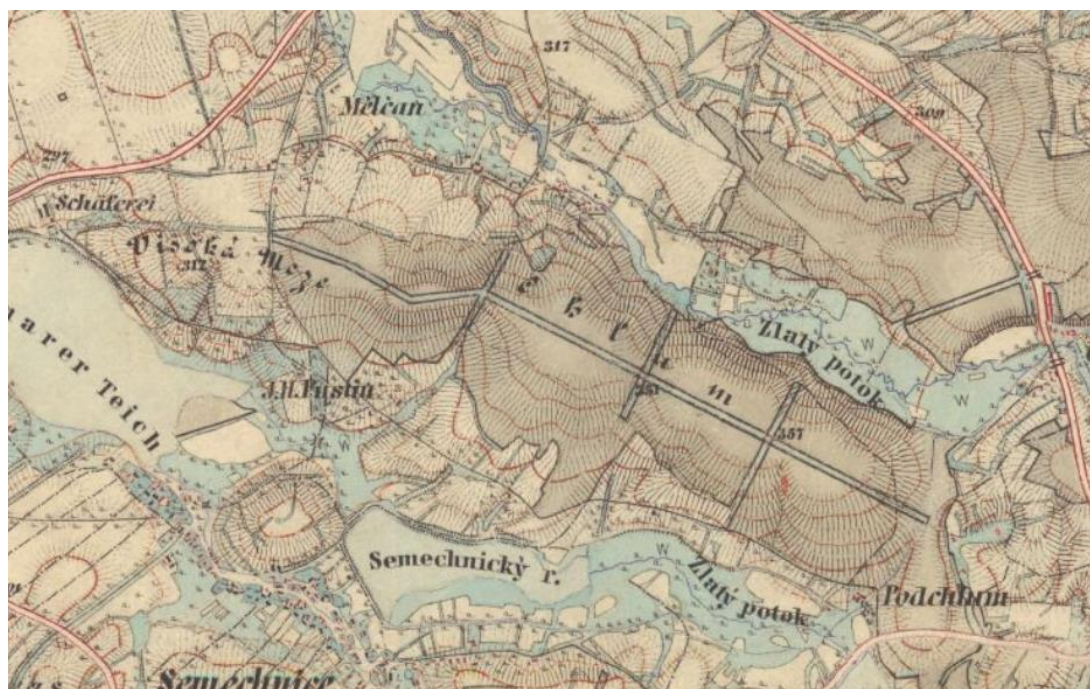
Obr. 49: Protáhlý vrch Chlum focený od obce Podchlumí (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Kromě přírodního hlediska je lesní komplex Chlum zajímavý i z hlediska historického. Již v minulosti bylo toto místo vyhledáváno pro osídlení, táhlý vrch Chlum s rovinou nahoře, se tomu přímo nabízel. Na jeho hřbetu se nachází hned několik lokalit (Dragoun, 2005). Na počátku 20. století zde bylo objeveno pohanské hradiště a pohřebiště (Likovský a Rathouský, 2003). Opevněné hradiště se nachází jižním konci hřebene je zde vidět náznak dvou příčných valů protínajících ostrožnu. Hradiště bylo chráněno příkrou strání od obce Semechnice. Vzhledem k tomu, že je hradiště pokryto lesem, nebyl zde v posledních letech prováděn žádný

archeologický průzkum. Hradiště je někdy spojováno také s explotací zlata na Zlatém potoce. Kousek od hradiště jižním směrem se nachází mohylové pohřebiště (Mach, 2014). Na místě je viditelných okolo 40 mohylových hrobů v podobě vyvýšených zaoblených kopců. Řada z nich byla zničena kácením dřeva. Na počátku minulého století bylo pohřebiště považováno za nejvýznamnější v Čechách (Dragoun, 2005). Mach (2014) uvádí, že archeologické průzkumy v této lokalitě prováděl i jeden z pánů Colloredo Mannsfeld, ale o tom se nedochovaly žádné záznamy. Jen je známo, že pozůstatky jsou z Halštatského období z pozdní doby bronzové a počátku doby železné (cca rok 750 př. n. l.) (Vacek a Lokvenc, 1988). Je pravděpodobné, že hradiště a pohřebiště spolu nemají žádnou souvislost, každé je z jiného časového období.

Dalším důkazem toho, že vrch Chlum byl v minulosti obydlen, je další naleziště keramiky v západní části lesního komplexu. Dragoun (2005) ve svém článku *Mělčany ve světle archeologie* píše o poplužním dvoře Zmrhalovice u Milčan. Jinak byl dvůr nazýván také Srub a první zmínky o něm byly z roku 1455. Tato lokalita nejspíš sloužila jako strážní stanoviště opočenského hradu (Mach a kol., 2008).

Lokalita je chráněna, jako významný krajinný prvek s názvem *Chlum u Dobrušky* a je také propojen s navrženým lokálním územním systémem ekologické stability (Moravec, 2005).

Obr. 50: Protáhlý vrch Chlum nacházející se nad obcemi Mělnány, Podchlumí a Semečnice (URL 5). V některých publikacích je psáno, že nad obcí Mělnány se ještě v 15. století nacházel poplužní dvůr Zmrhalovice nad Milčany. (Dragoun, 2005).

6. 2 Krajinné hodnoty

Kulturní krajina je tvořena dvěma základními částmi: těmi je zastavěné území a volná krajina, přičemž volná krajina tvoří podstatně větší část. V této kapitole jsou hodnoceny krajinné hodnoty v území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko.

Opočenská krajina je příkladem kultivované zemědělské krajiny, kde probíhaly od minulosti důležité hospodářské a estetické úpravy. Z typologie České krajiny podle způsobu využití bylo zjištěno, že v území navrhované krajinné památkové zóny převládají zemědělské a lesozemědělské krajiny. Krajina byla v minulosti převážně lesnatou, v 14. století docházelo k odlesňování a k následné tvorbě rybníční soustavy. Rybníky byly také v průběhu 17. století rušeny na úkor zemědělských ploch. V 17. století byl nejdůležitějším zdrojem obživy chov dobytka. Tak v těchto dobách docházelo k rušení lesů na úkor velkých pastevních ploch (Mareš a Peška, 2011). Rozložení zemědělských a lesních ploch se od konce 19. století nijak zvlášť neměnilo. Z výkazů ploch z roku 1875 nebylo zjištěno razantních změn oproti roce 2018, pouze vzrostla výměra zastavěných ploch a nádvoří.

Obr. 51: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko na fotografii focené z rozhledny Osičina. Na levé straně je zobrazen vrch Velká Hvězda v zámecké oboře, město Opočno se zámek není na fotografii vidět. V pozadí je zobrazeno Nové Město nad Metují a Dobruška. Vpředu je vidět obec Záhornice a po levé straně obec Semechnice (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 52: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko na fotografii foceně z rozhledny Osičina. Na pravé straně je zobrazena obec Vojenice a uprostřed obec Houdkovice. V pozadí jsou viditelné vrcholky Orlických hor (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 53: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko na fotografii foceně z rozhledny Osičina. Vpředu je vidět obec Houdkovice a Hroška. V pozadí jsou zobrazeny vrcholky Orlických hor (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

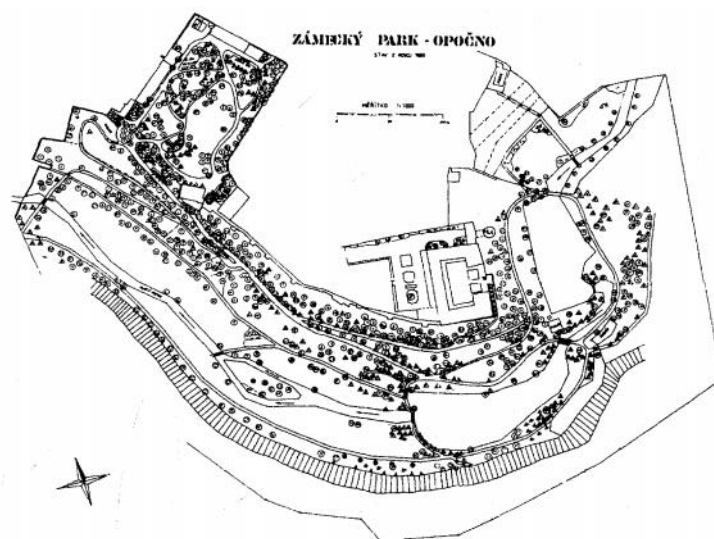
V dobách rodu Trčků z Lípy zabíraly lesy a rybníky největší část opočenského panství. Právo hospodařit v panských lesích a v rybnících měla v těchto dobách pouze

šlechta (Horák, 1978). Postupně se lesy a rybníky mizely a začala převládat zemědělská krajina, která dnes zabírá největší část území.

6.2.1 Park

Zámecký park

Zámecký park Opočno je nedílnou součástí zámku Opočno. Nachází se na svazích a v údolí Zlatého potoka pod zámkem o rozloze necelých 20 ha. Zámecký park je rozdělen na dvě části, jedna část parku se rozkládá v údolí Zlatého potoka a druhá část je v horní části města západním směrem od zámku na rovinatém území. V údolí dolní části parku se nacházejí dva rybníky: Horní a Dolní zámecký rybník. Přes Zlatý potok vedou v zámeckém parku tři kamenné mosty, potok je doplněn celou řadou vodopádů a jezírek. Na zámecký park nad údolím z jižní strany navazuje zámecká obora (URL 19).

Obr. 54: Plánek opočenského zámeckého parku z roku 1986 (Lokvenc, 2001).
Na plánu můžeme vidět dva rybníky a řadu stromů a cestní síť.
Je zde zakresleno i oplocení před zámeckou oborou.

Zámecký park byl do 16. století úplně neudržovaný a přiléhal na zámeckou oboru. V údolí Zlatého potoka se nacházel pouze hustý les, stejného charakteru jako zámecká obora s převahou dubu letního. V blízkosti Zlatého potoka a rybníků se nacházely převážně vrby a olše. Při přestavbě zámku na renesanční sídlo byl přestavován i park (Lokvenc, 2001). Nejprve byla na počátku 17. století vybudována horní část parku před nově vybudovaným zámeckým letohrádkem (URL 8). V 16. století sloužila tato zahrada k pěstování koření a zeleniny. Po přestavbě byla tato

část parku využívána jako panská, vanilková nebo také ozdobná zahrada (Likovský a Rathouský, 2003). Zahrada byla využívána pro pěstování exotického ovoce, pro které byly vystaveny nové skleníky. Bylo zde vysázena velká spousta citrusů a ananasů, ale také celá řada okrasných ovocných stromů (meruňky, broskve, višně nebo mišpule) (URL 8). Ve sklenících byly také pěstovány kakaovníky, fikusy, kaktusy nebo třeba olivovníky (Lokvenc, 2001).

Obr. 55 a 56: Východní křídlo opočenského zámku ze zámeckého parku (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Po dobu 18. století nebyla dolní část parku využívána, od roku 1729 po nějakou dobu sloužila jako obora pro černou zvěř (Lokvenc, 2001). V roce 1816 nechal Rudolf Josef mladší kníže Colloredo-Mannsfeld upravit ozdobnou zahradu na přírodně krajinářský park (tzv. anglický park), který nechal dále rozšířit do údolí Zlatého potoka. V té době bylo v údolí šest malých a dva velké rybníky a údolí bylo z velké části odlesněné. Nový park byl pojmenován po jeho zakladateli jako Rudolfovo údolí. Romantické doplňky jako jsou altány, vodopády nebo můstky propojené sítí cest, byly vybudovány následně v roce 1820 (Rathouský a Likovský, 2006). Jako součást horní části zámeckého parku byl v roce 1820 vybudován palmový skleník v empírovém stylu, který sloužil k přezimování exotických rostlin a k pěstování vzácných druhů palem (URL 8). V roce 1875 byl na břehu Dolního rybníku vybudován dřevěný altán kruhového půdorysu (tzv. čínský pavilon). Altán je postaven na 12 dřevěných kuláčích se šindelovou střechou (URL 7). Dále se v parku nachází koupadlo a knížecí pramen neboli stará vodárna. Zajímavostí parku je také ve skále uměle vybudované romantické Orlí hnízdo (Likovský a Rathouský, 2003). V roce 1912 byla v zámeckém parku pod kostelem Panny Marie založena vinice, která pro neúspěšnost byla v roce 1932 zrušena, na svahu byly nově vysázeny ovocné stromy. V parku byly postupně vysazovány nové dřeviny (kaštanovníky, sekvoje nebo různé druhy jedlí). Velké množství nových druhů v nepříznivém počasí zahynula nebo byla vytlačena domácími

druhy. Při konfiskaci zámku byl zámecký park dlouhá léta bez údržby. Až v roce 1968 byl park zařazen pod správu památkové péče a byl znovu upraven a byly vysázeny nové dřeviny na místo starých usychajících a poškozených dřevin (Lokvenc, 2001).

Obr. 57: Dřevěný altán neboli čínský pavilon, nacházející se v zámeckém parku na břehu Dolního rybníka (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 58: Palmový skleník v horní části zámeckého parku (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Poslední velkou úpravou prošel zámecký park v roce 1998 a 1999, kdy byly odbahněny rybníky, opraveny poškozené stavby a nově vysázeny poškozené dřeviny (URL 20).

V parku se nachází okolo 230 druhů vzácných a okrasných druhů dřevin, o které je do velké míry pečováno. Procházka parkem je velice příjemná, park je doplněn romantickými zákoutími s lavičkami, které poskytují nádherné pohledy na zámek a na vodní hladinu rybníků s šumícími vodopády.

Obr. 59: Pohled do údolí zámeckého parku Opočno na jeden z mostů přes Zlatý potok (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 60: Horní zámecký rybník v opočenském parku (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

6.2.2 Obora

Obory byly v minulosti také záměrně estetizovány, aby se stávaly pro lov ještě oblíbenějšími. Byly většinou doplňovány nejrůznějšími stavebními objekty, osazovány cizokrajnými druhy a dotvářeny vysekanými průseky, aby byl lov v nich co nejzajímavější a nejpestřejší.

Obory se pořizovaly v minulosti v těsné blízkosti šlechtických sídel nebo přímo navazovaly na zámeckou zahradu nebo park. Převážně byly stavěny pro loveckou zábavu šlechticů, ale i pro zásobování myslivecké kuchyně. Obory byly také pořizovány z důvodu ochrany zvěře před pytláky ale i predátory. Lovy v oborách byly většinou doprovázeny různými ceremoniály, loveckými písněmi nebo říkankami (Martan, 1992).

Zámecká obora Opočno

Obora (zámecká obora neboli trčkovská obora) se nachází jižně od Opočna. Jedná se o jednu z nejstarších obor na území České republiky (URL 21).

Obora leží mezi nadmořskými výškami 280 – 355 m n. m. Nejvyšším bodem je Velká Hvězda s výškou 355 m. n. m. Opočenská obora tvoří jeden velký ohraničený celek navazující na zámek Opočno a na přilehlý zámecký park, pokračující podél silnice z Opočna do Přepych až k severovýchodní části obce Přepychy. Dnešní výměra obory je okolo 242 ha, na 207 ha se rozprostírají lesy, 28 ha zaujímají pastviny a louky v podobě anglického parku, jeden hektar připadá na vodní plochy a zbylých šest hektarů jsou ostatní plochy. Zámecká obora připadá do třech katastrálních území: Opočno pod Orlickými horami, Přepychy u Opočna a Záhornice.

*Obr. 61: Zámecká obora od obce Přepychy
(Zdroj vlastní 4. 2. 2018).*

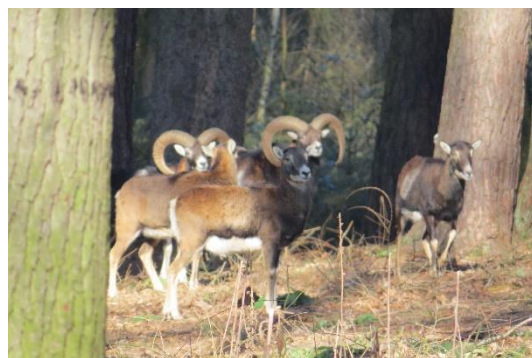

*Obr. 62: Zámecká obora od vstupu z Hrádecké
ulice (Zdroj vlastní 4. 2. 2018).*

První historické zmínky o zámecké oboře jsou dochovány z roku 1590, jedná se ale o pouhý zápis v soupise majetku. Zámecká obora Opočno vznikla již dříve, ale nejsou dochovány žádné zprávy. V letech 1617 – 1630 získal hrabě Jan Rudolf Trčka z Lípy pole a louky a připojil je k oboře, která měla výměru přibližně 1 120 ha, oproti dnešním 242 ha byla obora asi pětkrát větší. Pod vlastnictvím zámecké obory patřily lesy od Českého Meziříčí až Mochovu (Uhlíř, 2013). Po vymření rodu Trčků z Lípy byl majetek zkonfiskován a následně padl do rukou rodu Colloredo-Mannsfeld.

Od roku 1636 byla obora oplocena a v 18. století v ní byly pořádány nejslavnější hony, na kterých se účastnil i císař František Lotrinský a významní šlechtici a panovníci (Mareš a Peška, 2001). Podle Martana (1992) se v opočenské oboře za přítomnosti Františka Lotrického ulovilo přes 3216 kusí jelení zvěře. Do 18. století existovaly obory dvě a to stará a nová, ty pak byly sjednoceny v jednu (Mareš a Peška, 2001). Stará obora měla mnohem větší rozlohu, rozléhala se až k Českému Meziříčí k obci Mokré a k Čánce (Lokvenc, 2001). Nová obora se nacházela směrem k obci Záhornice. Na počátku 19. století byly do obory vysazeny i cizokrajné druhy zvěře, ze které se ale udržel pouze jelen viržinský (Horák, 1968).

Obr. 63 a 64: Muflon obecný v zámecké oboře v Opočně (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 65: Výřez mapy I. vojenského mapování (1764-1768). Na mapě je vidět poměrně větší rozlohu zámecké obory (Thier Garten) Opočno a dnes již zaniklou Velkou Hvězdou. Obora byla propojena s lesy směrem k Českému Meziříčí (URL 5).

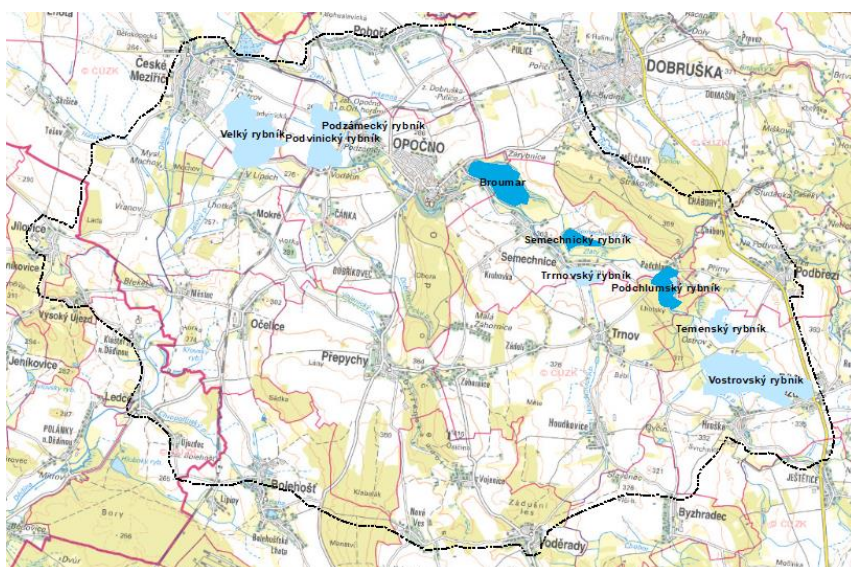
Obr. 66: Zámecká obora na výřezu aktuální ortofotomapy. Obora je dnes podstatně menší než v 18. století. V zámecké oboře můžeme vidět část hlavní kompoziční osy jako vykácený pruh lesa (URL 5).

Roku 1945 byla obora rodu Colloredo-Mannsfeldů zabavena, až roku 1991 se začala Kristina Colloredo-Mannsfeldová soudit o majetek rodu i o zámeckou oboru. Roku 2001 jí byla obora vrácena a v dnešní době se v ní navazuje na lesnické hospodaření z minulosti. Zámecká obora je každý den veřejně přístupná, kromě dnů kdy jsou konány myslivecké akce. V oboře je chován muflon obecný, daněk skvrnitý a jelen Dybowského a další malá zvěř jako je liška obecná nebo veverka obecná (URL 21).

6.2.3 Rybníční soustava

Rybníční soustava s rybníkem Broumarem

V 15. století byla na Opočensku založena jedna z největších soustav rybníků, která koncem 18. století z velké části zmizela. Celou rybníční soustavu nechal vybudovat rod Trčků z Lípy, v té době to byla jedna z největších rybníčních soustav v Čechách, mohla se například rovnat i se soustavami rybníků v Jižních Čechách. Zlatý potok v území opočenského panství byl hlavním zdrojem pro zdejší rybníční soustavu. V rybníční soustavě se nacházelo okolo 60 malých i velkých rybníků (Láska, 1999). Devět z nich bylo poměrně velkých a jsou zakresleny ještě na mapě I. vojenského mapování z let 1764 – 1768. Z původních rybníků se dochoval pouze rybník Broumar, Semechnický rybník a Podchlumský rybník (neboli Lhotský rybník).

Obr. 67: Výřez základní mapy z programu ArcGis 10.5, na výřezu je vyznačena hranice navrhované krajinné památkové zóny Opočensko a soustava opočenských rybníků z mapy I. vojenského mapování. Světle modrou barvou jsou vyznačeny již zaniklé rybníky – Vostrovský, Temenský, Trnovský, Podzámecký, Podvinický a Velký rybník. Tmavě modrou barvou jsou vyznačeny rybníky stávající – Broumar, Semechnický a Podchlumský rybník (URL 5).

Mezi zaniklé rybníky patří Velký rybník, Podvinický rybník a Podzámecký rybník východně od Opočna a Trnovský, Temenský a Vostrovský rybník poblíž Trnova (URL 5). V 15. století byl panské rybníky mnohem výnosnější než lesní hospodářství. Rozsáhlé hospodářství rybniční soustavy bylo velkým přínosem pro opočenského panství (Láska, 1999). V době kdy ještě existovala celá Opočenská soustava rybníků, byl rybník Broumar druhý největší po Velkém rybníku, který se nacházel poblíž Českého Meziříčí. V 18. a 19. století byly rybníky využívány k produkci ryb a k těžbě rákosu (URL 8).

Rybník Broumar

Z rybníků bývalé opočenské soustavy je dnes největší rybník Broumar, který se nachází přibližně jeden kilometr východním směrem od Opočna v nadmořské výšce 279 m n. m. Broumar je průtočným rybníkem na Zlatém potoce o rozloze necelých 63 ha a je největší dominantou města Opočna. V jihovýchodní části rybníku Broumar se nachází lesní porost přecházející v rašelinné louky, tato lokalita je od roku 1984 vyhlášena jako přírodní památka Broumarské slatiny (URL 10).

Původ jména Broumar není přesně známý. Nejprve se rybník jmenoval Brúnar pak Brúmar a až později z toho vznikl rybník Broumar. Jméno mohlo být odvozeno od jména Jan Brunar, který nejspíš dříve vlastnil v Opočně pozemky, na kterých byl rybník vybudován. Rybník mohl být také pojmenován podle německého slova *brauen*, což znamená vařit pivo. Rybník byl v minulosti využíván jako zdroj vody pro opočenský pivovar (Likovský a Rathouský, 2003).

Obr. 68: Rybník Broumar
(Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 69: Rybník Broumar s malým bezejmenným ostrůvkem uprostřed (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Stavba rybníka Broumar byla započata roku 1598 a trvala necelých 8 let. Ve svých začátcích bylo na rybníce prováděno tzv. letnění. Po dvou letech byl vždy

rybník vyloven a po každých 8 letech byl následně zorán a dva roky využíván jako zemědělská půda, cyklus se pak takto několik let opakoval. Vzhledem ke zdlouhavému napouštění se roku 1634 se od tohoto způsobu hospodaření ustoupilo (Čuda, 2008). Z počátku byl rybník Broumar i Semechnický rybník napájen Ještětickým potokem, ale z důvodu malých průtoků byl v roce 1648 vybudován umělý vodní tok Zlatý potok, který přiváděl vodu z řeky Dědiny od Chábor. Z počátku bylo na Zlatém potoce plaveno dříví k pile do Mělčan (Kalenda, 2014). V roce 1847 byl uprostřed rybníka vybudován ostrůvek.

V dnešní době se na rybníce naopak provádí tzv. zimování, rybník se každých 7 let nechává jednu zimu vymrznout. Rybník je v dnešní době velmi prospěšný, hospodářské výnosy jsou podobné jako v minulosti (Čuda, 2008).

Obr. 70: Výřez mapy I. vojenského mapování (1764-1768). Na mapě jsou vidět dnes již zaniklé rybníky Opočenská rybníční soustava (Velký rybník, Podvinický rybník, Podzámecký rybník, Trnovský rybník, Temenský rybník a Vostrovský rybník) (URL 5).

Semechnický a Podchlumský rybník:

Druhým dochovalým podstatně menším rybníkem je Semechnický rybník o rozloze necelých 20 ha nacházejícím se severovýchodním směrem od Broumaru. Semechnický rybník je průtočný rybník na vodním toce Neplatil, kterým je propojen s rybníkem Broumarem. Třetím zbývajícím rybníkem z opočenské rybníční soustavy je rybník Podchlumský s rozlohou 10 ha. Průtočný Podchlumský rybník se nachází východním směrem od Semechnického rybníka a je napájen Ještětickým potokem.

Obr. 71: Semechnický rybník focený z hráze
(Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 72: Podchlumský rybník focený z hráze
(Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Rybníky slouží hlavně k odchovu ryb, ale jsou využívány také jako přírodní koupaliště. Nejdůležitější funkcí rybníků je ochrana před povodněmi a v obdobích sucha zlepšují průtoky na vodních tocích. Rybníky jsou v současné době obhospodařovány Správou Kolowratského rybářství Janem Kolowratem Krakowským. V rybnících je pěstován hlavně kapr obecný a lín obecný.

Obr. 73: Výřez mapy III. vojenského mapování (1:25000) z roku 1877. Na mapě vidíme rybník Broumar a Semechnický rybník (URL 5).

6.2.4 Bažantnice

Pro rod Colloredo-Mannsfeldů byl lov důležitý koníček už od 17. století, a proto byly na panství opočenském zakládány bažantnice a lovecké lesní komplexy. Svého největšího rozmachu dosáhla myslivost na konci 17. století a v první polovině 18. století, kdy byly na území pořádány velké hony s účastí předních šlechticů a panovníků. Byly zakládány speciální bažantnice s průseky. Bažantnice byla v té době součástí každého velkostatku (Černá, 2012). Na počátku 19. století se na

území opočenského panství nacházelo 14 bažantnic: bažantnice Mochov, Vranovská, Opočenská, Hájek, Lhotecká, Tošovská, Štěpnice, Pšeničná, Poříč, Podvinická bažantnice, hráz Podvinického rybníka, Rokytová a Zábezděcká bažantnice. Dále u obce Pulice byla využívána také Prkenná bažantnice. Ke speciálním lovům bažantů byly využívány bažantí pásy u hospodářského dvora Puličky. Od druhé poloviny 18. století se pak ustupuje od lovů a hlavní význam se dává hlavně lesnímu hospodářství a produkci dřeva (Horák, 1968). Většinou se název bažantnice uchoval dodnes, i přesto, že už dnes neplní původní funkci (Černá, 2012).

Bažant není původní druh, do České republiky byl dovezen v průběhu 14. století. Během následujících let se vyskytoval převážně v bažantnicích. Bažant se v České republice vyskytuje v několika druzích jako například bažant obecný nebo bažant královský. Bažant je loven několika způsoby, ale nejzajímavější organizovaný hon v bažantnicích. Bažantnice jsou proto po celá léta speciálně upravovány do kombinace naháněk a lečí. Leče jsou rozdělovány pravidelnými průseky lesa, kterých jsou bažanti nadháněni a odstřelováni (Drmot, 2011). V období baroka byly lesní průseky tvořeny cestou s alejí okrasných dřevin.

Bažant je také velmi užitečný pro zemědělce, vzhledem k tomu, že požírá různé druhy plevelů nebo třeba nežádoucí mandelinku bramborovou. K životu mu vyhovují remízky, neobdělávané části zemědělské půdy nebo lužní lesy v blízkosti polí (Černá, 2012).

Mochovská bažantnice

Přibližně jeden kilometr severozápadně od obce Mokrý (v části obce V Lípách za Jalovým potokem) se zachoval cenný lužní les Mochov. Někdy byla bažantnice nazývána jako myslivna Mochovac. Leží na vodním toce Dědina. Mochov je nejseverněji položený lužní les v České republice. Rozprostírá se na rozloze cca 75 ha v nadmořské výšce 250 m n. m. Ve stromovém patře převládá dub letní, dále je zastoupen jasan ztepilý, olše lepkavá, lípa srdčitá, habr obecný, javor klen, topol obecný a další. Z jehličnatých stromů se zde nachází smrk ztepilý, borovice vejmutovka a modřín opadavý. Nejstaršími stromy, které se v Mochovském lužním lese nacházejí, jsou duby letní, dosahují stáří okolo 350 – 400 let (Vacek a Lokvenc, 1988). Les Mochov byl v minulosti využíván jako bažantnice. Již od počátku 18. století byla mochovská bažantnice vyžívána pro poloumělý chov bažantů. Nepříznivý vliv měla na mochovskou bažantnici první pozemková reforma. Jelikož

došlo k rozparcelování dvorů, snížila se i výměra původní 1565 ha velké bažantnice na pouhou pětinu (313 ha). Velkostatek si následně pronajal honitby od sousedních obcí České Meziříčí a Mokré, získal výměru 660 ha a mohl nadále fungovat jako bažantnice. Vzhledem k tomu, že byla zmenšena plocha bylo nutno zintenzivnit chov bažantů (Mareš a Peška, 2001).

V mochovské bažantnici byli pěstováni nejen bažanti obecní, ale nakupovala se i vajíčka bažantů mongolských, bažantů kroužkovaných nebo bažantů temných. Křížením těchto bažantů vznikaly různé podruhy bažantů a zanikl tak odolný český bažant (Mareš a Peška, 2001).

Obr. 74: Mochovská bažantnice (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Roku 1947 byla mochovská bažantnice zrušena a byla rozdělena mezi obce České Meziříčí a Mokré. Hranice je tvořena katastrální hranicí obou obcí. Pozemky bažantnice odkoupil Leonard Colloredo-Mannsfeld a dnes ji využívá k intenzivnímu chovu bažantů. V mochovské bažantnici probíhaly, stejně tak jako v zámecké oboře, velkolepé hony s velmi známou pověstí. V minulosti byl lov bažantů více a více oblíbený. Na honech se setkávalo okolo 50 myslivců a bylo uloveno až 100 kusů bažantů (Honsnejmanová a Ptáček, 2010).

V roce 1953 byl podán návrh na zřízení přírodní rezervace Mochov, ale nikdy nebyl realizován (Vacek a Lokvenc, 1988).

Uprostřed bažantnice se nachází památník z roku 1964, který připomíná českého lesníka Huga Koniase, působícího na opočenském panství. (Vacek a Lokvenc, 1988).

Obr. 75: Výřez mapy III. vojenského mapování (1:75 000) z roku 1987. Na mapě je zakreslena bažantnice Mochov uprostřed s myslivnou a nedaleko se nachází bažantnice Tošov a Lhotecká bažantnice (URL 5).

Lhotecká bažantnice

Lhotecká bažantnice se nachází přibližně jeden kilometr od obce Mokré, po levé straně silnice vedoucí od hospodářského dvora Lhotka k hospodářskému dvoru Vranov. Malý lesík se rozprostírá na rozloze přibližně 10 ha.

Lhotecká bažantnice vznikla pravděpodobně v první polovině 16. století, kdy už byla odkoupena Vilémem Janem Trčkou z Lípy společně se zemědělskými usedlosti Vranov a Lhotka. V 19. století byla evidována v majetku opočenského panství jako jedna ze čtrnácti bažantnic (Horák, 1968).

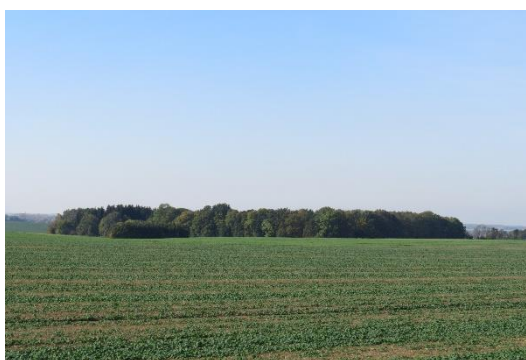

Obr. 76: Malý lesík zvaný Lhotecká bažantnice (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Prkenná bažantnice

Zhruba jeden kilometr severovýchodně od Opočna se nachází malý lesík zvaný Prkenná bažantnice nebo též bažantnice Pulice. V bažantnici se vyskytují zbytky vegetace hájového typu. Po severním okraji bažantnice protéká pravostranný přítok Zlatého potoka – Prkenná. Bažantnice má rozlohu cca šest hektarů a leží v nadmořské výšce 275 – 285 m n. m. v prostorově a věkově značně členitém patře převládá dub letní, dále je zde jasan ztepilý, olše lepkavá, topol černý nebo vrba křehká. Zvláště významné jsou až 350 let staré duby letní (Vacek a Lokvenc, 1988).

Obr. 77: Prkenná bažantnice (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Bažantnice vznikla koncem 17. století nebo počátkem 18. století, kdy docházelo k největšímu rozmachu bažantnictví a zakládání loveckých remízků v opočenském panství (Mareš a Peška, 2011). Název byl odvozen od prkenného plotu, kterým byla celá bažantnice oplocena. Bažantnice byla v minulosti využívána hlavně k mysliveckým účelům, v dnešní době se již nevyužívá (Likovský a Rathouský, 2003).

Prkenná bažantnice se dochovala do dnešní doby jako stejný kousek lesa, ale již není využívána k lovům.

Obr. 78 a 79: Na výřezu mapy III. vojenského mapování (1:75 000) z roku 1987 můžeme vidět bažantnici pouze jako les (URL 5). Na výřezu základní mapy vidíme zakreslenou Prkennou bažantnici (URL 6).

Tošovská bažantnice

Tošovská bažantnice se nachází přibližně dva kilometry jihozápadním směrem od Českého Meziříčí a asi jeden kilometr od obce Tošov. Tošovskou bažantnici tvoří 11 ha velký listnatý les, rozkládající v nadmořské výšce okolo 253 m n. m. Tošovská bažantnice není ohraničena žádným oplocením, hranice ze severní strany je tvořena komunikací České Meziříčí – Tošov (URL 19). Poblíž Tošovské bažantnice se nachází hospodářský dvůr Tošov.

Obr. 80: Tošovská bažantnice (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Na počátku 16. století odkoupil Kryštof Jaroslav Trčka z Lípy hospodářský dvůr Tošov i s pozemky a připojil ho k opočenskému panství (Benešová, 1986). Horák (1968) zmiňuje Tošovskou bažantnici ve svém článku *Z historie myslivosti na panství Opočenském*. Tošovská bažantnice byla nejspíše spolu s dalšími bažantnicemi založena před začátkem 19. století, kdy byla myslivost za rodu Colloredo-Mannsfeldů v opočenském panství vyhlášena. Dnes patří bažantnice Leonardovi Colloredo-Mansfeld a slouží k loveckým účelům.

Obr. 81 a 82: Tošovská bažantnice na výřezu mapy II. vojenského mapování z roku 1852 (URL 5) a na výřezu základní mapy (URL 6). Bažantnice si dodnes zachovala téměř stejnou rozlohu.

Krajinné bažantí pásy

S rozkvětem lovu a touze po myslivecké kuchyni vznikají bažantnice a neobvyklé lovecké bažantí pásy. Bažantí krajinné pásy vznikaly severně od Opočna, v okolí hospodářského dvora Puličky. Hospodářský dvůr Puličky byl v minulosti centrem uspořádané hospodářské krajiny. Na sever a východ od hospodářského dvora byly vytvořeny bažantí krajinné pásy v kruhových výsečích. Pásy orné půdy byly pravidelné o šířce přibližně 400 m, mezi pásy byla vytvořena pravidelná cestní síť doprovázená liniovou zelení.

Obr. 83 a 84: Výřez mapy II. vojenského mapování, kde jsou viditelné krajinné bažantí pásy s malými bažantnicemi, které sloužily k lovu bažantů (URL 5). Na aktuální ortofotomapě jsou viditelné pouze náznaky bažantních pásů, z velké části jsou přerušeny železnicí a fotovoltaickou elektrárnou. Cestní síť je z části zachována, ale bez liniové zeleně (URL 6).

Vždy uprostřed pásu orné půdy jsou umístěny remízky, ze kterých byly bažanti vyháněni a odstřelováni. Pásy byly pravděpodobně vytvářeny v první polovině 19. století za vlády knížete Josefa Colloredo Mannsfelda, který v opočenském panství zaváděl hospodářství podle nejnovějších výzkumů a zkušeností (Flesar, 1895).

Obr. 85: Mapa velkostatku Opočno, rok vydání 1862. Vydal lesní praktikant Josef Jambor. Na výřezu mapy jsou zobrazeny krajinné bažantí pásy s malými bažantnicemi vždy uprostřed pásu (URL 22).

Obr. 86 a 87: Pohled do otevřené hospodářské krajiny, kde se v minulosti nacházely bažantí pásy, které sloužily k lovu bažantů. Dnes tato krajina slouží pouze k zemědělským účelům. Na obr. 83 je vidět Prkennou bažantnici (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

6.2.5 Hospodářské dvory

Hospodářské dvory neoddělitelně patří do kulturní krajiny se svými polnostmi, pastvinami a loukami. Velká část vlastnictví bývalých jednotných zemědělských družstev (JZD) a státních statků je tvořena půdou bývalých panských dvorů a velkostatků. Půda a dvory byly dříve ve vlastnictví velkých panství nebo byly ve vlastní držbě. Následně byly při různých příležitostech původnímu majiteli odňaty nebo zcizeny. Na panských dvorech byla uchovávána po staletí lidová tradice hospodaření a byly psány pozemkové knihy o hospodaření v území. Po odcizení majetku padl majetek do rukou státu, který se také do velké míry snažil udržovat evidenci v soupisech katastrů půdy, ale postupem času tradice zcela upadla (Novák, 1968). Hospodářské dvory byly většinou stavěny uprostřed obdělávaných polí, v otevřené krajině nebo na okraji zástavby obcí.

Hospodářské dvory byly v komponované krajině propojovány hospodářskými cestami s doprovodnými alejemi. K hospodářským dvorům neodmyslitelně patří také ovocné sady, struktura polí a lesů. Mnohdy byly také doprovázeny hospodářskými rybníky. Celá řada hospodářských dvorů je velmi významných, dvory byly totiž navrhovány nejvýznamnějšími stavebními architekty. Od 17. století patřily k nejdůležitějším stavbám v kulturní krajině, dnes velká řada dvorů už neexistuje nebo je ve špatném stavu (Žižka, 2016).

Za dob Trčků z Lípy vzniklo na panství opočenském deset hospodářských dvorů, rod Colloredo-Mannsfeldů pak nechal přistavět ještě další tři hospodářské dvory (Láska, 1999). Do roku 1895 se hospodařilo na 13 dvorech, na 3395 ha polí, na 843 ha luk a na 242 ha pastvin. Vznikl například hospodářský dvůr Tošov,

Jeníkovice a Ledce na okraji navrhované krajinné památkové zóny Opočensko. Od roku 1922 se z panských dvorů a cukrovarů, které byly odcizeny, stala akciová společnost. V dnešní době už většina dvorů chátrá nebo slouží jako průmyslový areál nebo jako budovy pro zemědělství (Žižka, 2016). Hospodářské dvory byly stavěny s logickým uvážením v neúrodnějších oblastech, blízko zemědělských polí a blízko rybníků. Byl zapotřebí co největší hospodářský výnos, v té době to znamenalo zásadní zlom pro ekonomiku opočenského panství (Ptáček, 1996).

Na počátku 17. století vznikaly v opočenském panství i panské pivovary a panské mlýny, které sloužily také pouze šlechtě. Byl vystaven zámecký pivovar v Opočně, Dobrušce, ale i pivovar v Podbřezí. Nedaleko panských pivovarů většinou vznikaly i nové panské mlýny například mlýn v Opočně u zámecké obory nebo mlýn v Semechnicích. Mlýn v Semechnicích sloužil až do 50. let minulého století, následně byl uzavřen a dnes slouží zemědělskému družstvu. Mlýny sloužily k výrobě sladu pro pivovary. Za vlády rodu Colloredo-Mannsfeldů byly přikoupeny i další polnosti k hospodářským dvorům, jednalo se o polnosti u Kláštera nad Dědinou nebo o pozemky patřící ke Skalce. Ekonomická prosperita panství nadále stoupala (Láska, 1999).

Od poloviny 19. století byl velký zájem o rozvoj cukrovarnictví v opočenském panství. V 50. letech, vzhledem k rozvoji cukrovarnictví v Ledcích byl založen cukrovar v Podzámčí. Do cukrovarů byla dovážena cukrová řepa z Očelic, Jeníkovíc, Kláštera nad Dědinou, ale i ze vzdálenější Bolehoště. Řepa byla zpracovávána i z okolí Pohoří, Přepych, Vranova, Lhotky a Tošova. Cukrovar v Ledcích, byl pak potlačen novým modernějším cukrovarem v Podzámčí a převzal i všechny polnosti v okolí (Ptáček, 1996).

Hospodářský dvůr Lhotka

Hospodářský dvůr Lhotka se nachází na severním okraji obce Mokré. Byl vybudován nedaleko zámku Stará Lhotka, dnes už jsou ze zámku pouze zbytky. Do dnešní doby se hospodářský dvůr dochoval jako trojkřídlý komplex ve velmi špatném stavu. V době kdy byla hospodářská usedlost přestavěna na barokní, se jednalo o pozoruhodné dílo architekta Santiniho. Dvůr byl jednoosého symetrického půdorysu se čtyřmi budovami ve tvaru deltoitu. Ze západní strany byl hospodářský komplex ohrazen zdí, do které byla zabudována čelní brána se znakem stavebníka. Ohradní zeď je dodnes z části dochována, čelní brána se již nedochovala.

Od čelní brány na obě strany byly dlouhé budovy kravinů se sýpkami v patrech. Naproti čelní bráně byla v minulosti ještě zadní brána, ke které byly také napojeny budovy (Žižka, 2016).

Obr. 88 a 89: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Lhotka. V roce 1840 měl statek tvar osově symetrického deltoitu, dodnes se dochovaly pouze tři budovy (URL 6).

O existenci tvrze nebo zámku z 14. a 15. století neexistují žádné, prokazující podklady. První dokazující zmínka o zemědělské usedlosti Lhotka je z roku 1543, kdy byla usedlost součástí zemědělské usedlosti Vranov (Honsnejmanová a Ptáček, 2010). Kolem roku 1550 koupil majitel opočenského panství Vilém Jan Trčka z Lípy zemědělskou usedlost Vranov a Lhotku. Zemědělská usedlost Lhotka byla určena pro manželku majitele opočenského panství (Láska, 1999).

Obr. 90 a 91: Hospodářský dvůr Lhotka (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Barokní usedlost, stejně jako jiné v okolí navrhl a přestavěl italský architekt Giovanni Batista Santini, ale většina barokních budov se do dnešní doby nedochovala (Žižka, 2016). Roku 1896 byla hlavní budova hospodářské usedlosti znovu přestavěna, důkazem přestavby je letopočet na štítě z roku 1896. Hospodářský dvůr byl součástí opočenského panství až do první pozemkové reformy. Po první pozemkové reformě se majetek dvora stal součástí akciové cukrovarnické společnosti Rolnický cukrovar a.s. v Opočně Podzámčí. Po druhé světové válce byl Lhotský dvůr, stejně jako ostatní dvory v okolí, zabaven a následně od 50. let byl dvůr součástí JZD Mokrý. V roce 1971

byl dvůr přestavěn a byly vybudovány nové kanceláře pro družstvo. Po rozpadu zemědělských družstev byl majetek dvora pronajat firmě Trex a na počátku 21. století odkoupila statek firma Matrix. Firma Matrix ukončila svou činnost v roce 2009, nyní je hospodářský dvůr Lhotka uzavřen a je na prodej (Honsnejmanová a Ptáček, 2010).

Hospodářský dvůr Vranov

Hospodářský dvůr Vranov leží přibližně jeden kilometr jihozápadním směrem od hospodářského dvora Lhotka. Rozsáhlý komplex hospodářského dvora Vranov je čtvercového půdorysu s patrovou sýpkou uprostřed.

Obr. 92 a 93: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Vranov. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu s hospodářskou sýpkou uprostřed. V dnešní době jsou zde budovy stále, pouze jsou ve špatném stavu (URL 6).

Jak již bylo zmíněno u hospodářského dvora Lhotka, byly oba hospodářské dvory přibližně v roce 1550 prodány majiteli opočenského panství Vilému Janu Trčkoví z Lípy. Hospodářské dvory byly vybaveny obytnými budovami, chlévy, stodolami a kolnami. V těchto letech připadalo k těmto zemědělským usedlostem přibližně 220 ha polí, luk a pastvin k obhospodařování (Láska, 1999). Hospodářský dvůr byl součástí opočenského panství až do první pozemkové reformy. Po první pozemkové reformě se majetek dvora stal součástí akciové cukrovarnické společnosti Rolnický cukrovar a.s. v Opočně-Podzámčí. Hospodářský dvůr byl po druhé světové válce znárodněn a v dnešní době patří zemědělskému družstvu (ZD) České Meziříčí (URL 12).

Hospodářský dvůr Vranov byl původně vystaven ve stylu renesance. Z renesančního stylu se dochovala pouze z části ohradní zeď se sgrafitem pokrytou branou. Vranov byl v první polovině 19. století přestavován do barokního stylu a zároveň byly přistavěny nové obytné budovy se sýpkou uprostřed dvora. V těchto letech byla zřejmě upravena i fasáda, která byla zdobena červenými kvádrovými

lizénami propojenými římsami (Žižka, 2016). Na budově sýpky je tato fasáda z malé části viditelná. Budovy hospodářského dvora Vranov jsou ve špatném stavu a chátrají.

Obr. 94 a 95: Hospodářský dvůr Vranov, s obytnými budovami a budovami chlévů a koníren (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Podzámecký hospodářský dvůr (Podzámčí)

Hospodářský dvůr Podzámčí leží přibližně dva kilometry severozápadním směrem od města Opočna. Hospodářský dvůr se nachází na Zlatém potoce, po levé straně u silnice směr České Meziříčí. Poblíž hospodářského dvora se v minulosti nacházel Podvinický rybník a Podzámecký rybník (Likovský a Rathouský, 2003).

Původní vrchnostenský Podzámecký dvůr celý vyhořel a nový nechal Jeroným mladší Colloredo z Wallse na místě, na kterém stojí dnes. Roku 1723 započala stavba nového dvora podle italského architekta Giovanni Batisty Santiniho. Podzámecký dvůr má půdorys rovnoramenného trojúhelníka se seříznutými rohy a po obvodu stála čtveřice budov propojených ohradní zdí. V čelní straně stála sýpka s obytnými místnostmi. V zadní části byly chlévy, kolna a stáje. Fasáda má klasicistní charakter se zbytky malovaného červeného členění s kvádrovanými lizénami s termálními okny a trojúhelníkovými štíty (Žižka, 2016).

Obr. 96: Podzámecký dvůr (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Roku 1856 byl dvůr v Podzámčí přestavěn knížetem Františkem Josefem Colloredo-Mannsfeldem na cukrovar. Lokalita v Podzámčí byla velmi výhodná, jelikož u cukrovaru byla navrhována železniční trať, což mělo zjednodušit přepravu. Roku 1868 cukrovar vyhořel a následně 1870 byl znovu přestavěn a na protější straně silnice byl přistaven nový modernější cukrovar (Rathouský a Likovský, 2006). Po první světové válce byl rod Colloredo-Mannsfeldů nucen převést cukrovar na akciovou společnost Rolnický cukrovar a.s., aby se vyhnul záboru půdy v rámci pozemkové reformy. Takto byl cukrovar v provozu až do roku 1941 do rozhodnutí říšského protektora, kdy byl cukrovar převeden do rukou státu a provoz byl zastaven (Horejš, 2010). Cukrovarnictví již nebylo v Podzámeckém dvoře znovu obnoveno. V dnešní době slouží hospodářský dvůr jako průmyslový areál.

Obr. 97 a 98: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora v Podzámčí (Podzámek). V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek trojúhelníkového půdorysu. V dnešní době jsou takto budovy uspořádány stále, uprostřed dvora byla postavena nová průmyslová budova. V okolí podzámeckého dvora také přibýly nové budovy a především železniční stanice Opočno (URL 6).

Hospodářský dvůr Ostrov u Českého Meziříčí

Hospodářský dvůr Ostrov se nachází přibližně jeden kilometr od centra města Českého Meziříčí. Dvůr Ostrov leží, stejně jako Podzámecký dvůr, po levé straně silnice z Opočna do Českého Meziříčí a je počátečním dvorem na kompoziční ose hospodářských dvorů v opočenském panství.

Ostrov je hospodářský areál se čtvercovou zástavbou, největší je budova kravína s pícníkovým patrem. Budova v severozápadní části má dochovanou fasádu se slepou arkádou (Žižka, 2016).

Obr. 99 a 100: Hospodářský dvůr Ostrov u Českého Meziříčí. Na snímcích jsou zobrazeny budovy chlévů a sýpka (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Roku 1869 nechal hospodářský dvůr Ostrov vybudovat Josef František Collaredo Mannsfeld a hospodářský dvůr zařadil do majetku opočenského panství. Po první světové válce musel být hospodářský areál také převeden na akciovou společnost Rolnický cukrovar a. s. v Opočně Podzámčí a pozemky hospodářského areálu byly zestátněny jako zbytkové statky. Roku 1951 bylo v území hospodářského areálu vytvořeno nové JZD Ostrov-České Meziříčí a následně pak v roce 1963 bylo zrušeno a majetek hospodářského dvora Ostrov byl znovu převeden na stát. Roku 1979 byl hospodářský dvůr začleněn do národního podniku Sempra Praha a stal se šlechtitelskou stanicí Ostrov-České Meziříčí. Po schválení privatizace byla šlechtitelská stanice zrušena a hospodářská činnost přešla do soukromého vlastnictví pana Miloše Černého. V dnešní době jsou v hospodářském areále pěstovány a množeny obiloviny, luštěniny a olejniný na 225 ha orné půdy (URL 11). Hospodářské budovy jsou postupem času upravovány.

Obr. 101 a 102: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora v Ostrov u Českého Meziříčí. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu. V dnešní době byly přistaveny nové hospodářské budovy (URL 6).

Hospodářský dvůr Ostrov u Trnova

Dalším hospodářským dvorem, který se nacházel na opočenském panství, je hospodářský dvůr Ostrov u Trnova. Nachází se přibližně dva kilometry východně

od obce Trnov směrem na obec Hrošku. Dvůr Ostrov u Trnova je koncovým dvorem na kompoziční ose Ostrov u Českého Meziříčí – Podzámecký dvůr – Ostrov u Trnova.

Obr. 103 a 104: Hospodářský dvůr Ostrov u Trnova. Vysoký komín v přední části tvoří z ostrovského dvora výraznou dominantu z dálkových pohledů (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Hospodářský dvůr se původně nazýval Vostrov (Wostrow) to můžeme vidět na starších mapách vojenského mapování nebo na mapě stabilního katastru. Na mapě prvního vojenského mapování můžeme také vidět, že v okolí hospodářského dvora se nacházeli dva velké rybníky: rybník Vostrovský a rybník Temenský. Oba rybníky v 19. století zanikly. Na bývalé hrázi Vostrovského rybníka můžeme zahlédnout 300 – 400 let staré duby. Některé mají v obvodu až okolo šesti nebo sedmi metrů. Dvůr je trojkřídlého půdorysu s komínem uprostřed bývalého čtvrtého křídla. Budovy jsou ve špatném stavu, zadní část budovy nemá střešní krytinu.

Obr. 105 a 106: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Ostrov u Trnova (Wostrow). V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu. Dodnes si budovy dochovaly stejný půdorys, pouze zmizela přední budova a místo ní je komín (URL 6).

První, kdo hospodářský dvůr obývali, byli Drslavci, kteří ve 14. století vlastnili i zámek Skalku, který je nedaleko. V dalších stoletích se majitelé hodně měnili, ale o jejich hospodaření nejsou žádné podklady. Hospodářskou usedlost s pozemky koupil v roce 1822 kníže František Colloredo Mannsfeld a pronajímal ji k hospodářským činnostem. V letech 1908 – 1910 byl hospodářský dvůr přestavěn z původního

čtyřkřídlého na trojkřídlý, na místo staré budovy byl přistaven komín. Na statku byla upravena fasáda na cihelnou a byly přestavěny budovy chlévů (Žižka, 2016). Prvním nájemníkem byl Josef Grim, který ve statku začal provozovat lihovar. Po první světové válce byl provoz lihovaru ukončen a hospodářský dvůr a okolní majetek byl uveden jako zbytkový statek a byl převeden na Pozemkový úřad a po druhé světové válce byl majetek znárodněn a převeden na stát (Brandejsová, 2012).

Hospodářský dvůr Puličky

Hospodářský dvůr Puličky leží severně od Opočna, u silnice mezi obcemi Pohoří a Pulice. Hospodářský dvůr byl původně čtvercového půdorysu s nově přistavěnými budovami. Hospodářský dvůr Pulice byl také někdy nazýván jako Velký dvůr a na opačném konci obce Pulice se nacházel Malý dvůr nebo také nazývaný hospodářský dvůr Nejmanov (Mach a kol., 2008).

Obr. 107 a 108: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Puličky. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu. Dodnes si část budov dochovala stejný půdorys, ale byly přistavěny také další hospodářské budovy (URL 6).

Obr. 109: Hospodářský dvůr Pulička na kresbě Aloise Beera z roku 1893 (URL 23).

Obr. 110: Budovy hospodářského dvora Puličky (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

V digitální kronice obce Pohoří je psáno, že obce Pulice a Pohoří patřily již v roce 1450 k opočenskému panství. Roku 1495 přikoupil Mikuláš Trčka z Lípy k opočenskému panství dřevěný hospodářský dvůr Puličky (URL 23). V roce 1862 hospodářský dvůr z velké části vyhořel a v období jednotných zemědělských družstev

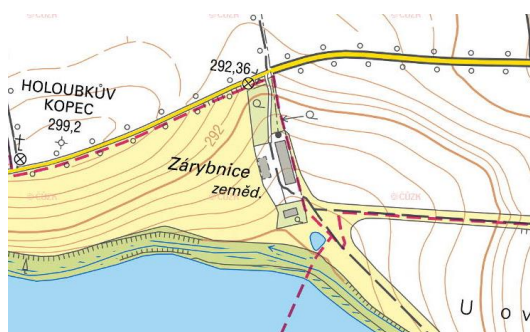
v druhé polovině 20. století byl mnohými přestavbami jeho historický charakter zničen úplně. Dnes jsou budovy využívány k zemědělským účelům, ale jsou ve velmi špatném stavu (Mach a kol., 2008).

Hospodářský dvůr Zárybnice

Severním směrem od rybníku Broumar při cestě z Opočna do Dobrušky se nachází lokalita Zárybnice. Zárybnice je odvozeno od slova za rybníkem. Nejprve to byl zřejmě svobodný hospodářský dvůr, následně byl odkoupen rodem Trčků z Lípy a byl připojen k opočenskému panství. Hospodářskému dvoru se také říkalo Ovčín, protože tu byly chovány ovce (Likovský a Rathouský, 2003). Dnes je hospodářský dvůr v soukromém vlastnictví.

Obr. 111 a 112: Budova hospodářského dvora Zárybnice (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018)

Obr. 113 a 114: Výřez mapy velkostatku Opočno z roku 1862 (URL 22) v porovnání se základní mapou (URL 6). Na obou mapách je vidět hospodářský dvůr Zárybnice (Ovčín).

6.2.6 Aleje, stromořadí a solitérní stromy

Výsadba alejí byla v období baroka velmi oblíbená, ale také byla důležitá. Nejčastěji byly aleje vysazovány od zámků nebo hospodářských dvorů a vedly například k jiným hospodářským dvorům, ke kostelům, ale i k poutním místům. Většinou byly vysazovány dlouhověkové dřeviny, ale oblíbené byly i ovocné dřeviny.

Opočenské panství bylo v minulosti provázáno celou řadou důležitých cest, které propojovaly velká panství, hospodářské dvory nebo jiná místa, jako jsou například sady, lesy, rybníky, bažantnice nebo lovecké obory. Tyto cesty byly povětšinou doplňovány stromořadími nebo alejemi. Příjezdové cesty s alejemi byly znakem velkoleposti a bohatství panského sídla. Některé aleje se dochovaly dodnes, některé vlivem zániku některých opočenských rybníků zanikly s nimi. Příkladem zániku je cesta z Opočna do Českého Meziříčí, která vlivem výstavby nové cesty a zánikem Podvinického rybníka zanikla.

Nejvýznamnější jsou aleje v okolí Opočna, Dobrušky a Českého Meziříčí. Území je doplněno liniemi zeleně i okolo Přepych, Záhornic a Vojenice (URL 3).

Lipová alej Dobruška – Opočno

Obr. 115 a 116: Alej vedoucí od Dobrušky směrem k Opočnu. Alej není pravidelná, jedná se spíše o torzo aleje. Stromy musely být odstraněny z důvodu neodborného ořezávání. Zdravotní stav ostatních jedinců je velmi špatný, proto jsou vysazovány nové stromy (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Zřetelná linie historické aleje, která vede z Dobrušky směrem na Opočno podél silnice II. třídy, je dlouhá přibližně jeden a půl kilometru. Alej je historickou dominantou, tvoří obraz opočenské krajiny a okolí. Svou velikostí a stářím se jedná o značně cenné stromy, bohužel u některých jedinců dochází, v důsledku špatného zastříhování, k prosychání korun. V roce 2014 došlo k regeneraci aleje a některé stromy musely být vykáčeny, na místo odstraněných stromů byly vysázeny nové. (URL 8).

Alej byla vysázena v druhé polovině 19. století, ale byla vedena severněji, než je alej dnes. Další alej vedla od této aleje směrem k hospodářskému dvoru Puličky. Obě aleje už dnes neexistují, namísto nich existuje jedna z Dobrušky do Opočna, kterou můžeme vidět již na druhém vojenském mapování.

*Obr. 117: Alej vedoucí z Dobrušky směrem k Opočnu.
Fotografie byla pořízena od vrchu Chlum
(Zdroj vlastní, 25. 3. 2018)*

Obr. 118: Výřez mapy I. vojenského mapování, na které můžeme vidět zaniklou alej z Dobrušky do Opočna a do Pulice. V dnešní době vede alej podél hlavní cesty z Dobrušky do Opočna (URL 5).

Alej obora Opočno

V zámecké oboře v Opočně se nachází kopec Velká Hvězda neboli lidově Johančino návrší (355 m. n. m.), který je průsečíkem cest a alejí. V minulosti byla hvězda tvořena 7 cípy. Dnes je alej dlouhá téměř dva kilometry, ale už není ve tvaru hvězdy. Jedna část aleje vede od kompoziční osy směrem na východ a druhá je na ní kolmá. Aleje jsou osázeny různými druhy stromů s převahou lípy a modřínu.

Obr. 119: Mapa I. vojenského mapování, na které je vidět zámecká obora (Tier Garten) s průsečíkem cest do Velké Hvězdy. Cesty byly lemovány alejemi stromů (URL 5).

Obr. 120 a 121: Modřínová a lipová alej v zámecké oboře Opočno (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Soustava alejí Mokrý – České Meziříčí – Vranov

Soustava alejí a stromořadí se nachází v otevřeném prostoru obce Mokrý a Českého Meziříčí a celkově má délku šest kilometrů. Nejvýznamnější z těchto alejí je alej, vedoucí od hospodářského dvora Vranov k hospodářskému dvoru Lhotka, která v minulosti propojovala hospodářské dvory, dnes už pouze dotváří charakter hospodářské krajiny. Alej je cca jeden a půl kilometru dlouhá a je osázena lípou malolistou a dubem červeným.

Další lipová alej v okolí obce Mokrý je alej k místnímu hřbitovu. Alej byla vysázena roku 1915 k pětistému výročí úmrtí Mistra Jana Husa. Lipová alej Mistra Jana Husa je zapsána na seznamu významných krajinných prvků od roku 2008 (Honsnejmanová a Ptáček, 2008).

Obr. 122: Na mapě III. vojenského mapování je vidět alej vedoucí od hospodářského dvora Vranov k hospodářskému dvoru Lhotka a pokračovala dále směr Vodětín. Dnes je zachována jen část aleje od Vranova ke Lhotce. Na mapě je dále vidět alej severozápadním směrem k obci Tošov. Alejemi byla provázána i bažantnice Mochov (URL 5).

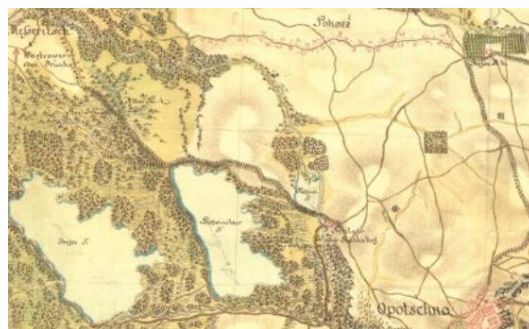
Obr. 123 a 124: Alej mezi hospodářskými dvory Vranov a Lhotka. Doplnková osa krajinné kompozice v bývalém opočenském panství (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 125 a 126: Ovocná alej od Podzámeckého dvora směrem k hospodářskému dvoru Puličky. Alej není zcela pravidelná, některé stromy musely být odstraněny z důvodu špatného stavu (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Obr. 127: Výřez mapy stabilního katastru z roku 1840 s Podzámekým dvorem (Podzamek) s cestami směr České Meziříčí, Vodětín, Opočno a Pulice. Všechny cesty jsou doprovázeny liniovou výsadnou zeleně. Jako významná alej je dnes značena pouze cesta k Vodětínu, která je osázena lípou malolistou a jasanem ztepilým (URL 6).

Obr. 128: Bývalou alej od dvora v Podzámčí směrem k hospodářskému dvoru Ostrov u Českého Meziříčí můžeme vidět pouze na mapě I. vojenského mapování. Cesta s alejí vedla po hrázi zaniklého Podvinického a Podzámekého rybníka. Při výstavbě nové silnice z Opočna do Českého meziříčí cesta s alejí úplně zanikla (URL 5)

6.2.7 Kompoziční osy

Hlavní kompoziční osa

Přes zámeckou oboru je vedena hlavní kompoziční osa přírodně krajinářského zámeckého parku. Průhled je z empírového balkónu zámku Opočno „kapucínskou alejí“ do zámecké obory. Kompoziční osa je v opočenské krajině podstatná, propojuje areál zámku s exteriérem orlické krajiny. Pohled ze zámecké obory na zámek je velmi honosný a stále zachovalý. Zámecká alej (též kapucínská alej) je široký travnatý průsek v oboře, který byl zřízen pro pozorování pasoucí se zvěře (Likovský a Rathouský, 2003). Z terasy opočenského zámku mohly také ženy pohlížet do obory a sledovat probíhající lov. Spojení zámeckého areálu s oborou ukazovalo na vysokou úroveň šlechtického sídla (Martan, 1992).

Průhled ze zámku pokračuje přes torso bývalého komunikačního rondelu v jižní části obory (s kamenným sloupem s nápisem „Fürst Josefs Strasse“) po torso aleje směřující na kótu 419,3 u Nové Vsi. Průsečíkem cest a dvou alejí je nejvyšší bod v zámecké oboře a to Velká Hvězda (lidově Johančino návrší). Tento pohledový paprsek by neměl být, podle územního plánu sídelního útvaru města Opočno, neměl být narušován žádnými nevhodnými urbanistickými prvky. Podle plánu se musí rozvoj, dotýkajících se lokalit, tomuto záměru podřídít. Musí být respektovány dálkové průhledy a výhledy (Vosáhlo, 2002).

Obr. 129: Pohled z vykáceného průseku lesa z tzv. „kapucínské aleje“ na honosné východní křídlo zámku Opočno (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 130: Opačný pohled od zámku Opočno směrem do zámecké obory (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Kompoziční osa mezi hospodářskými dvory

Dvory byly v opočenském panství umístěny na kompoziční stabilizované ose dané hospodářským dvorem Ostrov u Českého Meziříčí, hospodářským dvorem Podzámčí, obcí Semechnice a hospodářským dvorem u Trnova.

Další osa byla komponována hospodářskými dvory Vranov a Lhota, dodnes je doplněna lipovou alejí. Dvory byly v minulosti takto propojeny z důvodu zemědělského využití okolní opočenské krajiny (Vosáhlo, 2002).

6.3 Urbanistické hodnoty

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, kulturní krajinu tvoří z menší části zastavěná území. Zastavěná území jsou tvořena městy, městysy, ale i vesnicemi a malými osadami a vískami nebo jinými zastavěnými urbanistickými celky.

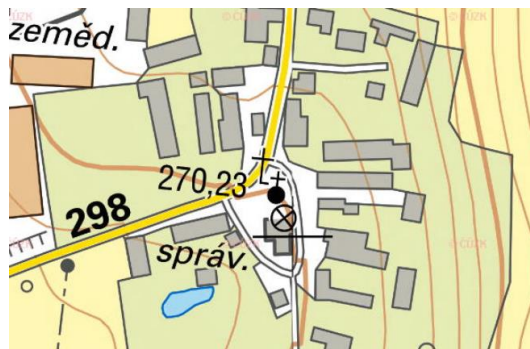
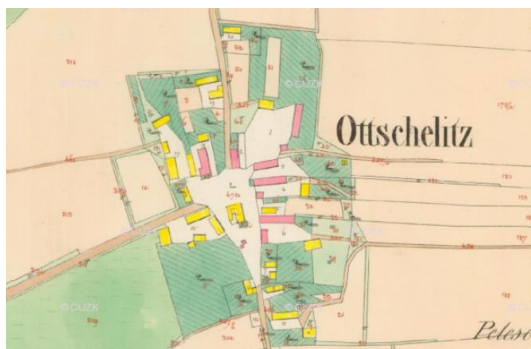
Urbanizace byla v území navrhované památkové zóny Opočensko ovlivňována celou řadou faktorů. Usedlosti byly budovány v údolí Zlatého potoka mimo vyvýšeniny v území. Zástavba byla propojována velkým množstvím cest, které byly ovlivňovány především polohou města Opočna a okolních hospodářských dvorů. Urbanizovaná území pak po staletí ovlivňovala okolní opočenská krajina. Urbanistická struktura je v navrhované krajinné památkové zóně docela pestrá, můžeme zde nalézt návesní, lánové vsi i malé víscky a osamocené osady. Největší centrum navrhované krajinné památkové zóny tvoří nevyhraněné historické město Opočno, s Kupkovým a Trčkovým náměstím.

Poměrně velká část obcí v území je lánových. Jedná se například o obec Přepychy, Mokré, Semechnice, Pohoří nebo Pulice. Mezi lánové vsi patří i České Meziříčí, které se stále rozrůstá směrem k Rohenicím a k obci Tošov. Lánové vsi s usedlostmi umístěnými dále od silnice jsou obce Malá a Velká Záhornice (Kuča, 2009). Původně se v těchto osadách nacházelo pouze 7 malých chalup s pravidelně rovnoběžnými lány, které vedly směrem k Vojenicím (Doberský, 1974).

Obr. 131 a 132: Lánová obec Semechnice (Semechnitz) na výřezu mapy stabilního katastru a základní mapy, se Semechnickým rybníkem za obcí pod vrchem Chlum (URL 6).

V území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko je celá řada obcí návesního typu. Mezi ně jsou zařazeny obce Čánka, Klášter nad Dědinou, Očelice, Trnov, Byzhradec nebo s nyní silně zastavěnou návší i obec Bílý Újezd. Typickou štítovou orientací domů s uzavřenými dvory na nepravidelné čtyřúhelníkové návši jsou známé obce Hroška a Jílovice (Kuča, 2009).

Obr. 133 a 134: Obec Očelice (Ottschelitz) na výřezu mapy stabilního katastru a základní mapy se zachovalou trojúhelníkovou návší obklopenou řadou domů s kaplí svatého Petra a Pavla uprostřed (URL 6).

Obr. 135 a 136: Obec Ledce (Ledetz) na výřezu mapy stabilního katastru a základní mapy. Ostatní nevyhraněná ves Ledce leží jihozápadním směrem od Opočna s původní čtvercovou návší a s šitově orientovanými usedlostmi (URL 6).

Mezi ostatní nevyhraněné vsi v území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko patří obec Bolehošť, Dobřichovec, Ledce, Podbřezí nebo také Vysoký Újezd nad Dědinou.

Obr. 137: Na výřezu mapy je zobrazena základní mapa České republiky, přes kterou jsou zobrazeny půdorysné typy sídel. Uprostřed pod černou hvězdou můžeme vidět nevyhraněné město Opočno. Mapa byla vytvořena v programu ArcGIS 10.5 (Karel Kuča, 2009) Atlas krajiny České republiky – dostupné z:

< www.mzp.cz > (cit. 7. 3. 2018).

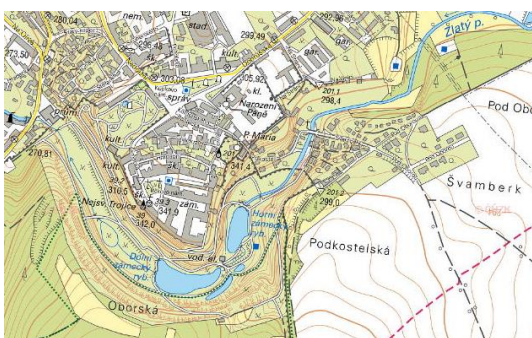

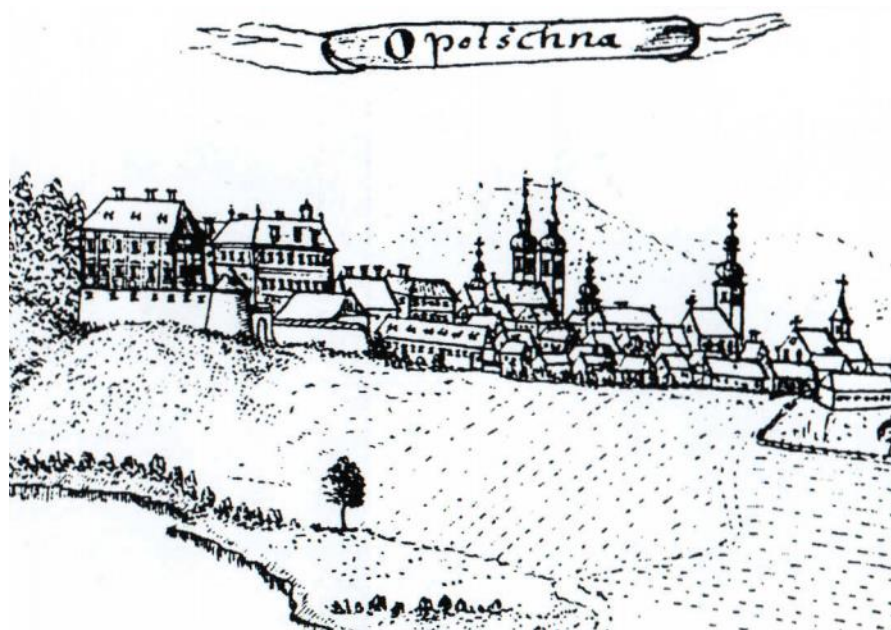
Obr. 138: Müllerova mapa Čech z roku 1720 i přes malou podrobnost již znázorňovala Opočno (Opotschna) jako větší sídlo s hradem a kapucinským klášteřem. Zámek můžeme vidět i na Skalce (Skalka) na východě území. Obce Přepychy (Przepich), Vysoký Újezd (Hoch Aujezd) nebo České Mezíříčí (Meseritsch) můžeme na mapě vidět nakresleny s kostely. Mapa také obsahuje dnes již zaniklé rybníky opočenské soustavy. Jediný stávající rybník je Broumar a Semechnický rybník východně od Opocna. Rozložení sídelní struktury se téměř nezměnilo (URL 25).

Městská památková zóna Opočno

Město Opočno je hlavní centrem navrhované krajinné památkové zóny Opočensko. První zmínky o Opočně jsou z roku 1068, kdy je o Opočně psáno jako o hradišti nebo o oppidu Opochen (Rathouský a Likovský, 2006). Město se nejprve rozvíjelo v samé blízkosti panského sídla, v 16. století se začalo rozvíjet směrem k Podzámeckému dvoru a směrem k Dobrušce (Mareš a Peška, 2001). Od roku 1992 je město Opočno chráněno jako městská památková zóna s dochovaným historickým jádrem města (Kuča a Kučová, 2000). Při územním rozvoji musí být respektována urbanistická struktura a panorama jedinečného historického města.

Obr. 139 a 140: Území městské památkové zóny Opocno. Dochovaná urbanistická struktura je viditelná na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 a základní mapy (URL 6).

Obr. 141: Veduta pruského rytce F. B. Wernera zachycuje Opocno kolem roku 1752. Zobrazuje opočenské kostely s barokními báními věží. Na levé straně je opočenský zámek na straně pravé kapucínský klášter (Ptáček, 2008).

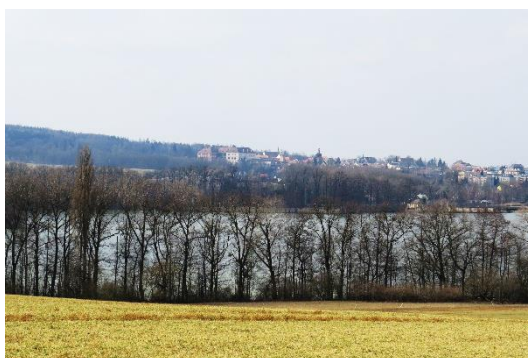
Obr. 142: Vyobrazení města Opocno z roku 1811. Na obrázku můžeme vidět zámek Opocno, kostel Nejsvětější Trojice, kostel Panny Marie a kapucínský klášter úplně vlevo. Dále na pravé straně můžeme vidět zakreslenou zámeckou oboru s lesním průsekem a skalnaté údolí zámeckého parku (URL 24).

Obr. 143: Pohlednice z roku 1910. Vydal: Hynek Zohorna. Na pohlednici je zobrazeno Kupkovo náměstí s kapucínským klášterem a v pozadí je vidět zámek Opocno a zámecká obora (Marková, 2013).

Městská památková zóna se rozkládá v samé blízkosti zámku a zámeckého parku Opočno, jsou chráněny domy na Kupkově a Trčkově náměstí, hodnotné historické vesnické domy se nacházejí i v lokalitě Švamberg. V rámci městské památkové zóny je chráněn i kostel Nejsvětější Trojice, kostel Panny Marie nebo také kapucínský klášter na Kupkově náměstí. Za zmínku stojí i lokalita Podkostelí s dochovanou původní dlážděnou cestou, kamenným mostem přes Zlatý potok a s historickými dřevěnými domky až z 16 století (URL 7).

Obr. 144: Město Opočno se zámek, kostelem Nejsvětější Trojice, kostelem Panny Marie a s kapucínským klášterem. Na levé straně můžeme vidět město přecházející v lesní komplex neboli zámeckou oboru. V popředí je zobrazen rybník Broumar (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 145 a 146: Městská památková zóna Opočno chrání dochované domy na Trčkově a Kupkově náměstí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

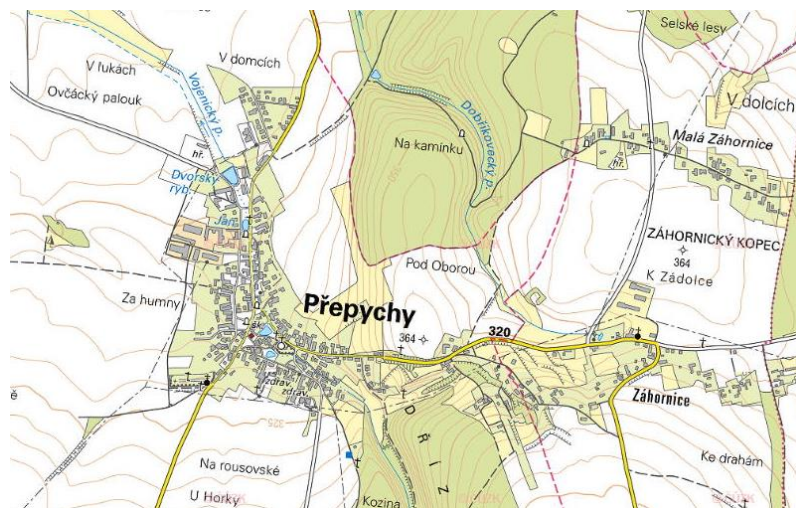

Obr. 147 a 148: Městská památková zóna Opočno – lokalita Podkostelí s původními zděnými chalupami z 16. století, s dlážděnou cestou a kamenným mostem přes Zlatý potok (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Přepychy – soubor lidové regionální architektury

Obec Přepychy se nachází přibližně 3 km jižním směrem od města Opočna. Je obcí slovanské původu, založenou ve 13. století. První písemná zmínka je z roku 1355. Obcí protéká Drízenský potok přes čtyři rybníky: Farník, Obecník, U svatého Jána a Dvorský rybník (Bazár, 2005). Rozlehlá návěs obce Přepychy je ve tvaru L s pravidelným stromořadím a s typicky k návsi přisazenými staveními oddělenými upravenými zahrádkami. Stavení mají většinou prostorné dvory, které jsou přístupné skrze velké zděné nebo dřevěné brány. Na některých místech obce jsou dochovány i zděné ohrady. Obec byla v minulosti poměrně obydlena, svědčí o tom hustě obydlená návěs a postavení stavení s poměrně malými rozestupy (Doberský, 1974).

Obr. 149: Výřez základní mapy obec Přepychy - lánová obec ve tvaru velkého písmene L s dochovanou urbanistickou strukturou, souborem lidové regionální architektury a kostelem svatého Prokopa (URL 6).

Jako kulturní památka je chráněna například venkovská usedlost čp. 47, nacházející se na severním okraji obce. Areál zemědělské usedlosti byl vystavěn v roce 1889 v lidově klasicistním slohu. Usedlost je tvořena obytnou budovou a dvěma hospodářskými budovami ohraničenými kamennou ohradní zdí s klenutou bránou a malou vstupní brankou (Mach, 2014). V Přepychách je chráněn také malý roubený domek čp. 17, klasicistní venkovský dům čp. 79 nebo také venkovský sroubek u hospodářského domu čp. 114 nacházející se za kostelem svatého Prokopa (URL 7).

Obr. 150: Klasicistní venkovní dům čp. 79 na návsi v Přepychách (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 151: Zemědělská usedlost čp. 47 ležící na okraji obce Přepychy (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

6. 4 Místa s kulturně historickým významem

6.4.1 Místa spojená s osobností

Opočensko, hlavně tedy zámek Skalka je místem s kulturně historickým významem, jelikož je zámek Skalka dějištěm historického románu *Temno*, který napsal Alois Jirásek. Hlavním dějištěm ovšem nebyl samotný zámek v dnešní barokní podobě, ale v původní podobě jako stará gotická tvrz. Jestliže tedy mluvíme o Skalce, každý by si toto místo měl spojit s panem Jiráskem. V polovině 20. století bylo v zámku zhotoveno Jiráskovo muzeum, které bylo o několik let s příchodem nových majitelů zrušeno (Wagner, 1966). S Jiráskem je spojeno i město Dobruška, které je dějištěm rozsáhlého pětidílného románu *F. L. Věk*. S Jiráskem je samozřejmě spojen celý okres Rychnov nad Kněžnou a hlavně Orlické hory, které rád navštěvoval a rád o nich psal například ve svém vlastivědném díle „*Hory Orlické*“ (Krpata, 1970).

Město Dobruška je spojeno s Františkem Vladislavem Hekem, českým vlastencem, spisovatelem a publicistou. V Dobrušce na náměstí má svůj rodný dům, toto místo, ale už není na území navrhované krajinné památkové zóny.

S Františkem Kupkou je spojeno město Opočno. František Kupka byl slavný malíř první poloviny 20. století, na Trčkově náměstí má rodný domek a je po něm pojmenováno velké Kupkovo náměstí.

6.4.2 Bojiště

Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko bylo v minulosti významné také z hlediska husitských válek. Husitské války probíhaly v Opočně v roce 1421 – 1425, dále významné bojové akce proběhly v Bolehošti v roce 1450

a nejdůležitějším místem v období husitských válek byla obec Klášter nad Dědinou, kde byl v roce 1420 úplně zničen tamní klášter Svaté Pole (Mach, 2000).

6.4.3 Poutní místa

Poutní cesty byly také nejvíce vytvářeny v období baroka. Znamenaly významnou cestu k nějakému poutnímu místu, kapliče, ale také třeba ke studánce. Poutní cesty jsou nejčastěji doplňovány drobnou sakrální architekturou.

Poutní místo Dřízna u obce Přepychy

Obec Přepychy je slavná také jako poutní místo. Slavné poutní místo Dřízna se nachází přibližně jeden kilometr jihovýchodním směrem od obce Přepychy v Dřízenském údolí. Lesní křížová cesta vede lesním údolím podél potoka Dřízna až ke kapli Nanebevzetí Panny Marie.

Obr. 152: Poutní místo Dřízna na pohlednici z počátku 20. století (URL 24).

Obr. 153: Poutní místo Dřízna (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Název Dřízna byl odvozen od slova *trýzna* tj. *oběť za zemřelé, kterouž tu asi pohanští předkové konali*. Dnes jsou uváděny i různé opisy a zkomoleniny tohoto jména jako například Dřížna, Dřízdna, Dřížeň, Dřížeň. Správný je ovšem název Dřízna (Flesar, 1895). První zmínky o poutním místě jsou až z počátku 19. století, kdy byl starý dřevěný kříž nahrazen novým.

Důvodem postavení tohoto poutního místa byl pramen vody, který zde vyvěrá. Lidé o tomto prameni začali říkat, že má léčivé účinky a zvláštní moc. Této studánce s pramenem vody se říká dodnes „*Křížovka*“ (Anonym, 2011). V roce 1883 byla nad pramenem vybudována kaplička někdy také nazývána jako jeskyně nebo grotta s milostnou soškou Panny Marie Lurdské (Mach, 2014). V tomto roce nechal také přepyšský kaplan Alois Mádr zhotovit nový kamenný kříž. Alois Mádr nechal také v roce 1889 postavit kapli Panny Marie Lurdské a následně i křížovou cestu

se 14 zastaveními a zakončenou Božím hrobem. Kaple je jednodlná a nade dveřmi je medailon s vyobrazením Panny Marie s letopočtem vystavení MDCLXXXIX. Hlavní oltář zasvěcený Panně Marii se sochami svatého Jáchyma a svaté Anny zhotovil Josef Krejčík (Anonym, 2011). Roku 1924 musela být kaplička nad studánkou znovu přestavena a od roku 1999 je celé poutní místo znovu rekonstruováno a v roce 2002 bylo poutní místo nově vysvěceno a stalo se velmi oblíbeným místem pro výlety.

Obr. 154: Dřízenské údolí na výřezu mapy III. vojenského mapování (1:75 000) z roku 1987. Na mapě je zobrazena kaple Panny Marie a křížová zastavení (URL 5).

Každý rok se zde koná pout' v neděli po svátku Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna. Poutníci přicházejí po lesní křížové cestě od Přepych. Celé poutní místo je protkáno celou řadou cestiček, jedna vede také od nově vystavěné rozhledny Osičina (Mach, 2013).

Obr. 155: Grotta s milostnou soškou Panny Marie Lurdské (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Opočno – porciunkule

Řád kapucínů, z kapucínského kláštera v Opočně, byl velmi oblíbený, hlavně pro skromnost a lásku k bližnímu. Proto je s řádem kapucínů a s kapucínským klášterem spojena každoroční opočenská pouť zvaná porciunkule (porciukule). Lidová pouť má v Opočně dlouholetou tradici, koná se každý rok 2. srpna jako výroční církevní slavnost spojená s udělováním odpustků (Mach, 2014). Porciunkule je nejslavnější poutí v Orlických horách a v Podorlicku, slovo vzniklo zkomolením latinského výrazu *portiuncula* znamenající malý pozemek neboli tradiční pojmenování pro kapli Panny Marie Andělské v Umbrii.

Opočenská porciunkule je každoročně hojně navštěvovaná, ale již úplně ztratila svůj duchovní obsah a spojení s řádem kapucínů a s kapucínským klášterem na náměstí. Kupkovo náměstí a přiléhající ulice směrem k zámku jsou pouze zastavěny poutěovými atrakcemi a různými stánky a celá pouť je doprovázena velkým hlukem (Mach, 2013).

Bystřická obchodní stezka

Územím opočenského panství, tudíž navrhovanou krajinnou památkovou zónou Opočensko, vedla zhruba ve 12. století obchodní stezka z Prahy přes Hradec Králové do Kladska. Stezka se u Hradce Králové rozdvjovala, jedna část vedla přes Náchod a druhá přes České Meziříčí, Opočno, Dobrušku a přes zámek Skalka. V Opočně pod zámkem u silnice od Českého Meziříčí bylo vybíráno tzv. clo (Láska, 1999). Stezka dále pokračovala do Deštného v Orlických horách až do dnešní Bystřice v Kladsku (Habelschwerdt, dnes Bystrzyca Klodzka). Zboží bylo přepravováno na koních (URL 15).

7. VÝSLEDKY

Cílem práce bylo identifikace a vyhodnocení dochovaných historických krajinných struktur na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko. Ke zjištění dochovaných historických krajinných struktur byla ve velké míře použita regionální literatura z městské knihovny v Opočně a podřízených knihoven v okolních obcích jako je obec Mokré, Klášter nad Dědinou nebo obec Podbřezí. Použity byly také historické mapové podklady, jako je Müllerova mapa Čech, mapy I. II. a III. vojenského mapování a mapy stabilního katastru. Pro porovnání s historickými mapovými podklady byla použita aktuální ortofotomapa a základní mapa. Pro zjištění dochovannosti historických krajinných struktur musel také probíhat terénní průzkum území. Terénní šetření probíhalo v několika termínech od září 2017 do března 2018. V těchto měsících byla vytvořena bohatá fotografická dokumentace současného stavu historických krajinných struktur v navrhované krajinné památkové zóně Opočensko. V diplomové práci byly také použity historické snímky, pohlednice a významné veduty řešeného území, pro porovnání s aktuálními fotografiemi.

Řešené území navrhované krajinné památkové zóny je komponovanou kulturní krajinou, která je logicky uspořádána do barokní kompozice. Z terénních průzkumů, z map a z regionální literatury bylo zjištěno, že hlavním kompozičním centrem navrhované krajinné památkové zóny je město Opočno s areálem renesančního zámku. Areál zámku i dalšími přiléhajícími budovami například kostel Nejsvětější Trojice, letohrádek, panská míčovna, hospodářské budovy a místní pivovar, jsou součástí městské památkové zóny Opočno. Do městské památkové zóny také spadá dnes již opuštěný kapucínský klášter nebo kostel Panny Marie. Hodnotná je i lokalita Švamberk s kamennou cestou a mostem přes Zlatý potok. Druhým významným centrem řešeného území je areál renesančního zámku Skalka v Podbřezí s nedalekým významným židovským hřbitovem. Dalšími dochovanými architektonickými hodnotami jsou kostely, kterých je v řešeném území velké množství. Významný je kostel svatého Prokopa v Přepychách nebo románský kostel svatého Jakuba Staršího ve Vysokém Újezdě nad Dědinou, který pochází z 12. století. Dále také kostely v obci Klášter nad Dědinou, je to kostel svatého Jana Křtitele a nedaleko se nacházející evangelický kostel.

Dále bylo při podrobných průzkumech zjištěno, že se v území nacházel cisterciánský klášter Svaté Pole, který byl zničen husity. Dnes se v místech bývalého

kláštera nacházejí hospodářské usedlosti. V řešeném území byla také nalezena významná archeologická lokalita a tou je vrch Chlum, v minulosti se zde nacházelo významné slovanské hradiště a pohanské pohřebiště. Vrch Chlum tvoří z východní strany hranici navrhované krajinné památkové zóny a je významnou krajinnou dominantou v dálkových pohledech od Orlických hor, ale i z opačné strany od Českého Meziříčí.

Mnohem významnější jsou ovšem dochované krajinné hodnoty, kterých je v území také značné množství. Nejvýznamnější je anglický zámecký park přiléhající k zámku Opočno. Park je krajinářsky a architektonicky velmi hodnotný. Nachází se v něm celá řada hodnotných romantických doplňků jako je například čínský pavilon, palmový skleník nebo oranžerie. V parku se nachází přes 230 vzácných i okrasných druhů dřevin. Za oplocením z jižní strany na zámecký park navazuje zámecká obora, která tvoří významnou krajinnou dominantu řešeného území. Dodnes jsou v oboře pořádány významné hony. Lov byl pro opočenské panství velmi důležitý, a proto bylo celé území tvořeno celou řadou bažantnic určených k lovu. V 19. století se na opočenském panství nacházelo okolo 20 bažantnic, z průzkumu bylo zjištěno, že dodnes je využívána pouze Mochovská bažantnice. Z map I. vojenského mapování bylo zjištěno, že v území opočenského panství se do konce 18. století nacházela jedna z největších rybníčních soustav a to Opočenská rybníční soustava. Na mapách je zakresleno devět velkých rybníků a několik nepojmenovaných menších rybníků. Z opočenské rybníční soustavy se dochovaly pouze tři a to Semechnický rybník, Podchlumský rybník a největší rybník Broumar. Rybník Broumar je největší dominantou města Opočna.

Důležité pro opočenské panství byly také hospodářské dvory, kterých se v řešeném území nacházelo několik. Hospodářské dvory se staly neoddělitelnou součástí zemědělské krajiny v okolí Opočna. V opočenské krajině se dodnes nachází všech sedm nejdůležitějších hospodářských dvorů. Většina z nich je ve velmi špatném stavu a slouží jako zemědělský areál nebo jsou úplně opuštěné. Pouze hospodářský dvůr v Podzámčí a hospodářský dvůr Ostrov u Českého Meziříčí jsou v dnešní době upravovány a slouží jako průmyslové areály.

Aleje v řešeném území nejsou příliš hodnotné. Podstatná je pouze alej spojující hospodářské dvory Vranov a Lhota a alej lemující silnici z Opočna do Dobrušky. Významné jsou i modřínové a lipové aleje v zámecké oboře. Z ostatních alejí, v bývalém opočenském panství se příliš nedochovalo, jsou to pouhá torza.

Nejpodstatnější je v řešeném území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko hlavní kompoziční osa, která propojuje Opočno s krajinou Orlických hor. Kompoziční osa je dochována, průsek lesa v zámecké oboře je nadále udržován. Dvory Ostrov u Českého Meziříčí, Podzámčí a Ostrov u Trnova byly umístěny na kompoziční ose, která byla důležitá pro zemědělství opočenského panství. Dnes již tato kompoziční osa neexistuje.

Důležité pro řešené území jsou i urbanistické hodnoty. Jak již bylo zmíněno, město Opočno se od roku 1990 nachází na území městské památkové zóny a je hodnotným dochovaným historickým centrem. Nejen město Opočno, ale i obec Přepychy je velmi významná, pro svůj dochovaný soubor lidové regionální architektury zemědělských usedlostí.

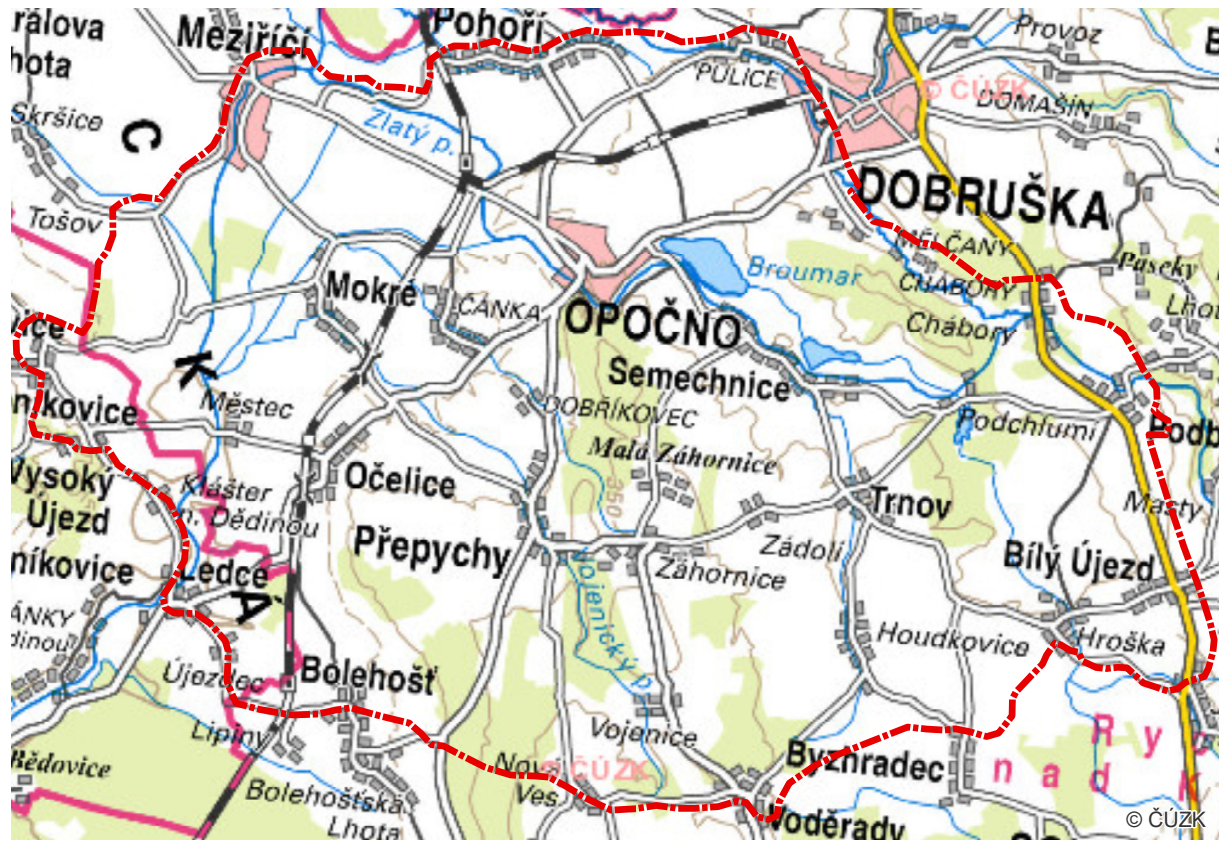
V území navrhované krajinné památkové zóny se nachází také několik míst s kulturně historickým významem. Tímto místem je například obec Podbřezí, které je spojeno se spisovatelem Aloisem Jiráskem a jeho románem *Temno*. Dále například bylo zjištěno, že v obci Klášter nad Dědinou a v obci Bolehošť se konaly významné husitské války. Také bylo v řešeném území nalezeno slavné poutní místo Dřízna u Přepych, které je protkáno řadou cestiček až k rozhledně Osičina, odkud jsou zajímavé výhledy do zvlněné opočenské krajiny a na vrcholky Orlických hor.

Území navrhované krajinné památkové zóny je zajímavé svých charakterem kulturní krajiny, která představuje honosné okolí zámeckého areálu a oproti tomu zcela odlišnou zemědělskou a loveckou krajinu. Podoba dnešní kulturní krajiny byla především formována hospodářskými úpravami rodu Trčků z Lípy a rodu Colloredo-Mannsfeldů, které probíhaly v období 15. – 20. století.

Výsledkem této diplomové práce bylo zpracování textu a fotografické dokumentace dochovaných historických struktur jakožto hodnot kulturní krajiny. Dále jsou na následující straně uvedeny výsledné mapy s historickými strukturami. Na výsledné mapě č. 1 je zobrazena hranice navrhované krajinné památkové zóny Opočensko. Na výsledné mapě č. 2 je zobrazeno schéma kompozičních os s významnými stavebními objekty. Nejdůležitější je výsledná mapa č. 3, která obsahuje schéma kulturních hodnot nacházejících se v řešeném území. Na poslední výsledné mapě č. 4 je zpracována detailní mapa městské památkové zóny Opočno s nejvýznamnějšími architektonickými stavbami, se zámeckým parkem a oborou.

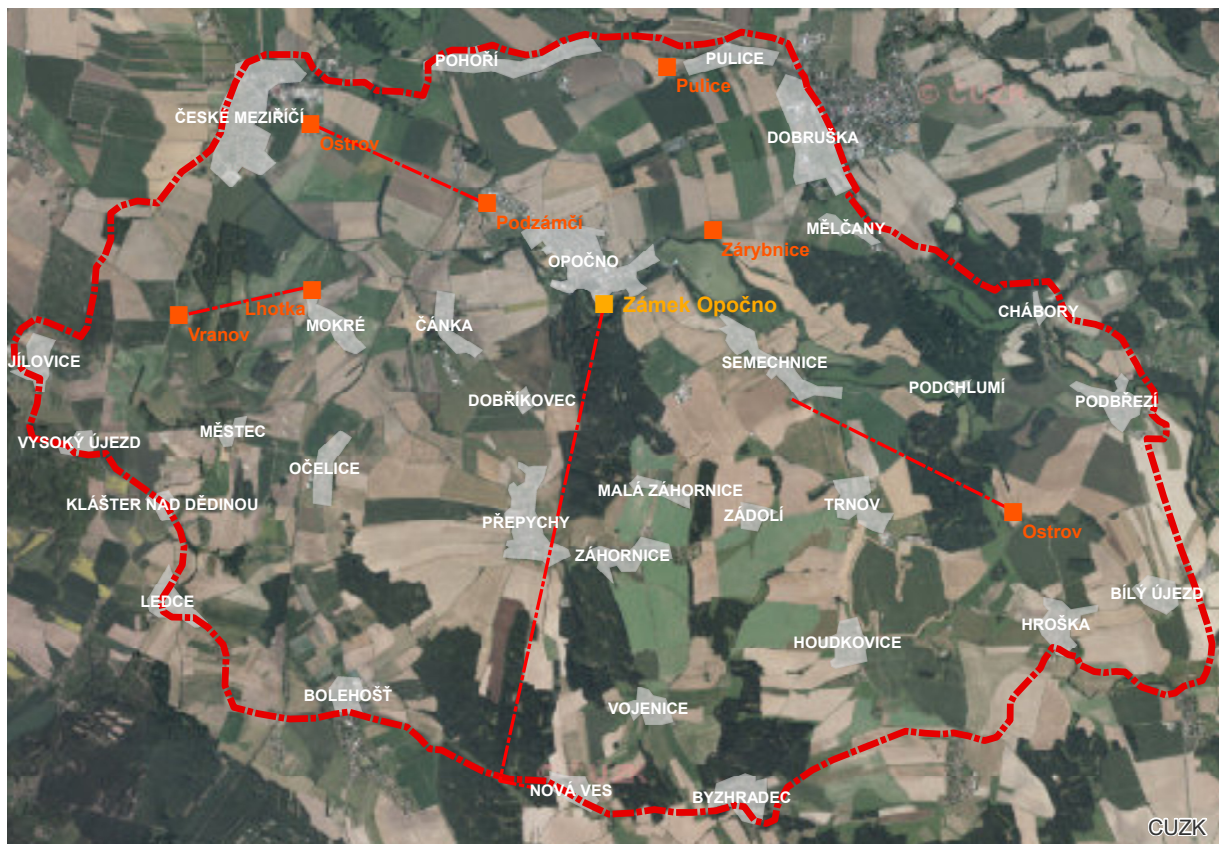
ÚZEMÍ NAVRHOVANÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY OPOČENSKO

hranice KPZ Opočensko

Hranice navržené KPZ Opočensko

schéma kompozičních os se stavebními objekty

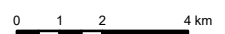

- Plocha sídla
- Kompoziční osy

Hranice navržené KPZ Opočensko

- Zámecký areál
- Hospodářské dvory

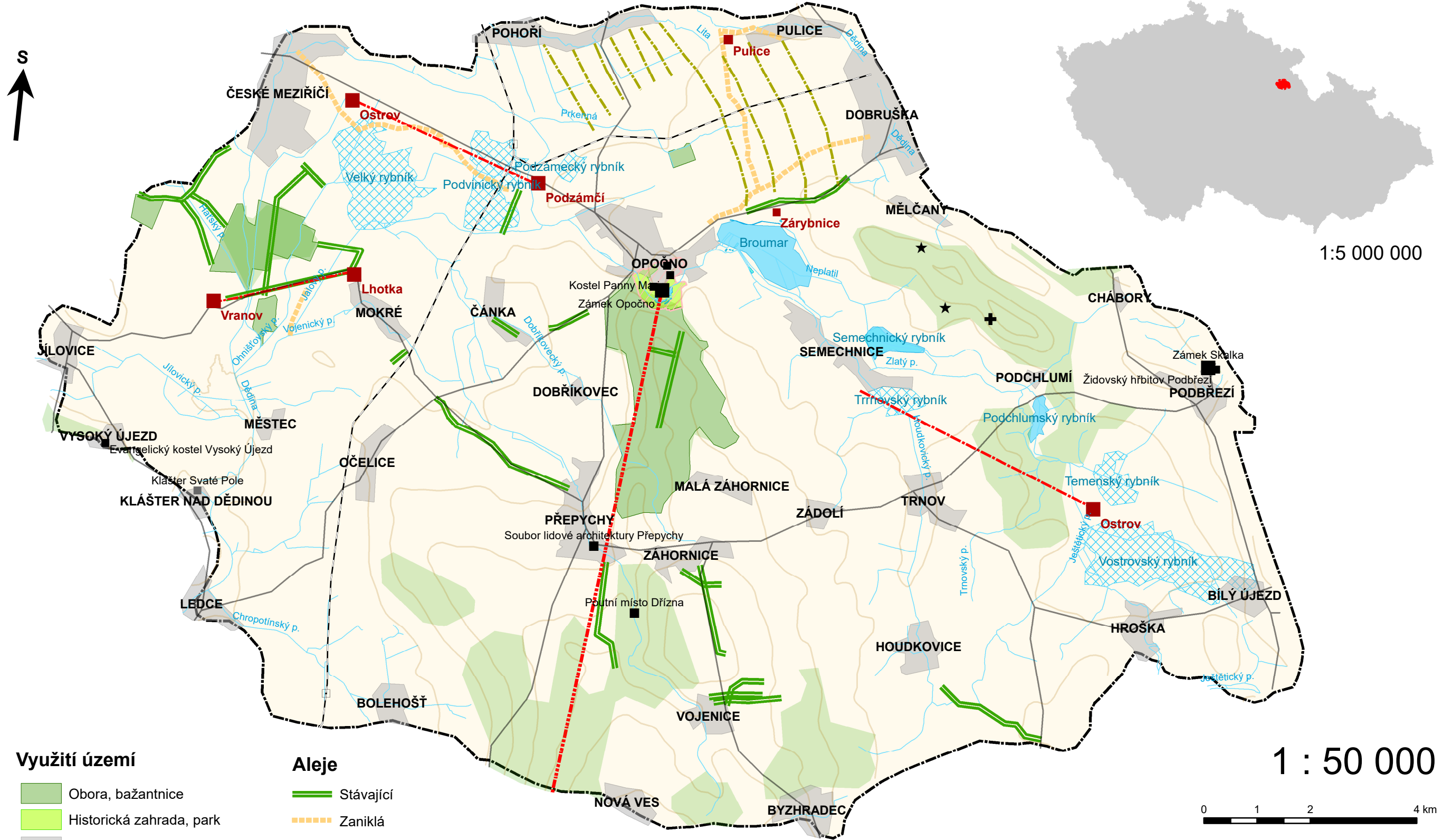
1:100 000

ÚZEMÍ NAVRHOVANÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY OPOČENSKO

schéma kulturních hodnot

Využití území

- Obora, bažantnice
- Historická zahrada, park
- Plocha sídla
- Lesní plochy

Rybníční soustava

Stav

- Stávající rybník
- Zaniklý rybník
- Vodní toky

Aleje

- Stávající
- Zaniklá
- Bažantí pásy
- Hlavní kompoziční osa
- Vedlejší kompoziční osy
- Vrstevnice
- Silnice
- Železnice
- Železniční stanice

Stavební objekty

- Určující stavební objekty
- Dotvářející stavební objekty
- Ostatní stavební objekty
- Zaniklé stavební objekty
- Naleziště
- Pohřebiště

Hospodářské dvory

- Určující stavební objekt
- Dotvářející stavební objekt
- Ostatní hodnotný stavební objekt
- Území MPZ Opočno
- Hranice navrhované KPZ Opočensko

1 : 50 000

1:5 000 000

ÚZEMÍ NAVRHOVANÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY OPOČENSKO

detail městské památkové zóny Opočno

 Zámecký park

 Zámecká obora

 Vodní plochy

 Vodní toky

 Hlavní kompoziční osa

 Významné architektonické soubory s objekty

Hranice městské památkové zóny Opočno

1:5 000

0 50 100 200 m

8. DISKUSE

Z mého pohledu je návrh krajinné památkové zóny Opočensko opodstatněný, jelikož je to významná kulturní krajina v podhůří Orlických hor. Krajina Podorlicka je velmi zajímavá a svým charakterem kulturní krajiny by byla významnou krajinnou památkovou zónou nejen v Královéhradeckém kraji, ale i na území České republiky. Smyslem vyhlášení navrhované krajinné památkové zóny Opočensko by měla být ochrana kulturní krajina a měly by být chráněny kompoziční prvky, které souvisejí s Orlickou krajinou s využitím architektonických objektů, hospodářských dvorů, zemědělských ploch, ale i cestní sítě a alejí. Harmonii krajině zřejmě dodává i hojně zastoupená drobná sakrální architektura jako jsou například kaple a křížky. Naopak řada historických krajinných struktur v řešeném území už dávno neexistuje nebo s postupem času zanikají. Z mého pohledu je navrhované území stále intenzivně zemědělsky využíváno, naopak je kulturní krajina také ohrožována výstavbou v blízkosti vesnic. Například dochovaná urbanistická struktura v obci Přepychy je narušována výstavbou nových domů. Podle mého uvážení je obec Přepychy velmi významným sídelním útvarem a mohla by být vyhlášena jako vesnická památková rezervace. Následně by pak toto sídlo muselo být chráněno zákonným způsobem a bylo by chráněno od nové výstavby v okolí.

Vyhlášení navrhované krajinné památkové zóny by mělo zachovat dochované historické krajinné struktury v bývalém opočenském panství. Areál opočenského zámku s parkem a oborou a nedalekým rybníkem Broumarem představují významné hodnoty atraktivnosti pro rekreaci a cestovní ruch. Svým charakterem se z mého pohledu barokní komponovaná kulturní krajina nejvíce podobá krajinné památkové zóně Novohradsko nacházející se v Jižních Čechách. Jedná se také o zemědělskou kulturní krajinu se zámkem v kompozičním centru, s parkem a okolními bažantnicemi s průseky lesa. Jestliže se krajina navrhované krajinné památkové zóny podobá takto krajině novohradské, mohlo by dojít k vyhlášení krajinné památkové zóny Opočensko. Je zde zastoupena většina historických struktur, bez kterých by opočenské panství nebylo v minulosti tak slavné.

Navrhované území se podobá celé řadě krajinných památkových zón, jedna z nich, kterou bych ještě ráda uvedla je krajinná památková zóna Čimelicko-Rakovicko nacházející se také v Jižních Čechách. Obě krajinné památkové zóny mají podobný charakter, i když například zámek v Čimelicích není tak honosný z mého

pohledu jako je ten opočenský nebo skalecký zámek v navrhované krajinné památkové zóně Opočensko. Stejně tak i hospodářské dvory v navrhované krajinné památkové zóně Opočensko i v Čimelicích jsou nedostatečně udržovány a jsou ve špatném stavu. Zanikla také spousta historických hospodářských cest a alejí. I v území navrhované krajinné památkové zóně Opočensko zanikly významné aleje a cesty, i přesto je kompozice historické kulturní krajiny v podhůří Orlických hor zachována a má velký význam pro Královehradecký kraj.

Z mého pohledu může být tato práce podstatným dokumentem pro vyhlášení tohoto návrhu za opravdovou krajinnou památkovou zónu Opočensko, která by se tak stala ještě větším skvostem v oblasti cestovního ruchu v podhůří Orlických hor.

9. ZÁVĚR

To, že byla nějaká krajina v minulosti záměrně komponována, ne každý ví, proto existují různé publikace jak komponovanou krajinu rozeznat. Neznalostí těchto struktur a stop komponované krajiny dochází k narušování a poškozování nešetrným rozvojem navrhovaného území.

V první části diplomové práce byla vytvořena stručná literární rešerše o problematice kulturní krajiny, jejím vývoji, znacích. Dále byla zpracována část komponované kulturní krajiny a část byla věnována i krajinným památkovým zónám. Následná kapitola byla věnována stručné charakteristice území. V popisu řešeného území byla nejprve popsána hranice a v daném území byly následně řešeny geografické a přírodní podmínky řešeného území. Charakterizován byl také historický vývoj opočenské krajiny. Stěžejní částí této diplomové práce bylo vytvořit analýzu dochovaných historických krajinných struktur v území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko. K práci byla použita regionální literatura, historické snímky a historické mapové podklady. Historické krajinné struktury jsou pozůstatkem tvorby lidské činnosti v krajině. Ukazují nám, jak byla tato krajina dříve využívána. V území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko byly tyto struktury popsány podle návrhu krajinné památkové zóny od ing. Karla Vosáhla.

Vznik velké většiny historických krajinných struktur je vázán na přítomnost renesančního opočenského zámku s přírodním parkem a zámeckou oborou, který je dnes významným turistickým centrem. Dochovala se i značná část cest směřujících k tomuto centru. Území opočenské krajiny je samozřejmě protkáno celou řadou kostelů, kapliček a sakrální architektury. V zemědělské krajině je samozřejmě také mnoho hospodářských dvorů s polnostmi a dochovanou cestní sítí. Významné je také poutní místo Dřízna nebo zámek Skalka spojený se spisovatelem Aloisem Jiráskem.

Výsledek této práce může být využit jako podklad pro možné vyhlášení této krajinné památkové zóny. Práce může být použita i jako podklad pro komplexní pozemkové úpravy nebo pro zpracování územních plánů v území. Diplomová práce může být také využita k hodnocení krajinného rázu podle zákona č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

10. PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

Nejdůležitější podkladem pro zpracování diplomové práce je rukopis od Ing. Karla Vosáhla, který vypracoval návrh krajinné památkové zóny Opočensko s mapovým podkladem. V příloze práce bude tento dokument uveden.

Vosáhlo K., 2002: Krajinná památková zóna (návrh) Opočensko. Státní památkový ústav v Pardubicích, Pardubice.

Odborné knihy, monografie:

Bastian O., Walz U., Decker A., 2013: Historical Landscape Elements: Part of our Cultural Heritage - A Methodological Study from Saxony. Springer, Berlin. ISBN 978-3-642-12725-0.

Benešová M., 1986: České Meziříčí: sborník z dějin a současnosti střediskové obce. Sportpropag, Praha.

Brabenec J., 1977: Příroda Orlických hor a Podorlicka. Státní zemědělské nakladatelství, Praha.

Demek J., 1987: Obecná geomorfologie. Nakladatelství Academia, Praha.

Drmotá J., 2011: Lov zvěře v našich honitbách. Nakladatelství Grada, Praha. 357 s. ISBN 978-80-247-3644-0.

Flekalová M., Kučera P., Kulišťáková L., Matáková B., Salašová A., Štěpánová D., 2011: Komponované krajiny. Mendelova univerzita, Brno. ISBN 978-80-7375-536-2.

Flesar A., 1895: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu Opočenského. A. Flesar, Hradec Králové, 264 s.

Forman T. T., Godron M., 1986: Landscape ecology. Wiley, New York. 572 s.

Gojda M., 2000: Archeologie krajiny vývoj archetypů kulturní krajiny. Nakladatelství Academia, Praha. 239 s. ISBN 80-200-0780-6.

Hejna A., Brandejs S., Sedláčková E., 1953: Opočno – státní zámek, město a okolí. Čedok, Praha.

Hendrych J., 2000: Tvorba krajiny a zahrad III: historické zahrady, parky a krajina, jejich proměny, kulturně historické hodnoty, význam a ochrana. Vydavatelství ČVUT, Praha. ISBN 80-01-02230-7.

Honsnejmanová D., Ptáček J., 2010: Obec Mokré v dějinách i současnosti 1390-2010. Expedice F. L. Věka, Obec Mokré. 126 s. ISBN 978-80-254-8704-4.

Horák J., 2008: Klášter Svaté Pole. Nakladatelství Balustráda, Hradec Králové. 76 s. ISBN 978-80-87172-01-8.

- Kolejka J., 2013: Nauka o krajině: geografický pohled a východiska. Nakladatelství Academia, Praha. ISBN 978-80-200-2201-1.
- Králíček J., 2010: Odkaz našich předků: historie a současnost opočenských církevních památek. Občanské sdružení ABAKUS, Opočno.
- Kuča K., 2009: Půdorysné typy sídel. In: Atlas krajiny České republiky. Ministerstvo životního prostředí České republiky, Praha. ISBN 978-80-85116-73-1.
- Kuča K., Kučová V., 2000: Principy památkového urbanismu. Státní ústav památkové péče, Praha. ISBN 80-86234-15-0.
- Kuča K., Kučová V., 2015: Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami. Národní památkový ústav, Praha. ISBN 978-80-7480-025-2.
- Kuča K., Kučová V., Salašová A., Vorel I., Weber M. a kol., 2015: Krajinné památkové zóny České republiky. Národní památkový ústav, Praha. ISBN 978-80-7480-045-0.
- Kučová V., Dostálek J., Ehrlich M., Kuča K., Pacáková-Hošťálková B., 2014: Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny. Národní památkový ústav, Praha. ISBN 978-80-7480-022-1.
- Kulišťáková L., Kučera P., Salašová A., Flekalová M., Matějka D., Pavlačková K., Sedláček J., Vítovská D., Matáková B., Lacina D., 2014: Metodika identifikace komponovaných krajin. Mendelova univerzita, Brno. ISBN 978-80-7375-997-1.
- Kupka J., 2010: Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. ČVUT, Praha. ISBN 978-80-01-04653-1.
- Lokoč R., Lokočová M., 2010: Vývoj krajiny v České republice. Nakladatelství Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno. ISBN 978-80-904807-3-5.
- Löw J., Míchal I., 2003: Krajinný ráz. Lesnické práce s. r. o., Kostelec nad Černými lesy. 552 s. ISBN 80-86386-27-9.
- Mach J., 2000: Křesťanství v Podorlicku: (historický vývoj od nejstarších dob až do současnosti). Státní okresní archiv, Rychnov nad Kněžnou. ISBN 80-901757-7-5.
- Mach J., Frýda J., Matouš V., Slavík P., Svobodová V., 2008: Dobruška. Město Dobruška, Dobruška. ISBN 978-80-254-2854-2.
- Mach J., 2014: Dobruško stopami minulosti. AG TYP, Kostelec nad Orlicí. ISBN 978-80-260-5877-9.
- Maxová I., Zahradník P., Nejedlý V., 1999: Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Rychnov nad Kněžnou. Státní ústav památkové péče, Praha. ISBN 80-86234-04-5.
- Martan P., 1992: Barok: zlatý věk myslivosti. Papyrus, Vimperk. ISBN 80-90-111181.
- Michl K., 1978: Alois Beer. Památnosti mého podomování. Kruh, Hradec Králové. 168 s. ISBN 46-011-78.
- Němeček J., Macků J., Vokoun J., Vavříček D., Novák P., 2001: Taxonomický klasifikační systém půd ČR. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha. ISBN 80-238-8061-6.

Ptáček J., 1996: Historie cukrovarnictví regionu cukrovaru v Českém Meziříčí: (na Opočensku, Kostelecku a Královéhradecku). Cukrovar v Českém Meziříčí, České Meziříčí. 43 s.

Ptáček J., 2008: Dobruška a Opočno. Nakladatelství Paseka, Praha. ISBN 978-80-7185-926-0.

Rathouský V., Likovský Z., 2006: Opočno 1068-2000. Historie v datech. Výzkumný ústav pivovarnický a sladařský, Praha. ISBN 80-860576-20-5.

Quitt E., 1971: Klimatické oblasti Československa. Nakladatelství Academia, Brno.

Sádlo J., Cílek V. a kol., 2008: Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí. Nakladatelství Malá Skála, Praha. 258 s. ISBN 978-80-86776-06-4.

Sklenička P., 2003: Základy krajinného plánování. Nakladatelství Naděžda Skleničková, Praha. 321 s. ISBN 80-903206-1-9.

Vacek S., Lokvenc T., 1988: Ekoprogram města Opočna a jeho městských částí (Dobříkovce, Čánky a Mokrého): na léta 1987 - 1990 s výhledem do roku 2000. VČT 24, Opočno.

Vorel I., Kupka J., 2011: Krajinný ráz identifikace a hodnocení. ČVUT, Praha. ISBN 978-80-01-04766-8.

Vorel I., Sklenička P., 2006: Ochrana krajinného rázu: třináct let zkušeností, úspěchů i omylů. Nakladatelství Naděžda Skleničková, Praha. ISBN 80-903206-7-8.

Wagner J., 1966: Skalka. Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, Pardubice. 10 s.

Wallach B., 2005: Understanding the Cultural Landscape. The Guilfordpress, New York. ISBN 1-59835-119-7.

Žižka J., 2016: Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech, Praha. ISBN 978-80-86516-85-1.

Kapitoly v knize, články ve sbornících:

Bazár P., 2005: Z historie kostela svatého Prokopa v Přepychách. In: Přepyšský almanach: 650 let první písemné zmínky: 1355-2005, Obec Přepychy: 4 – 5. ISBN 80-239-6317-1.

Doberský J., 1974: Půdorysy vesnic na Dobrušsku. In: Berkovec J., Brandejs J. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 6: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 393 – 409.

Dragoun B., 2005: Mělčany ve světle archeologie. In: Kupka S.: Mělčany - 550 let. Město Dobruška – muzeum, Dobruška. ISBN 80-239-4067-8.

Horák K., 1968: Z historie myslivosti na opočenském panství. In: Handl F., Helfert J., a kol.: Orlické hory a Podorlicko 1: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 85 – 97.

Krpata K. R., 1970: Autor „Temna“ na Skalce. In: Bišová M., Bouza E. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 3: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 190 – 200.

Krpata K. R., 1973: Nejmladší náhrobek skaleckého hřbitůvku. In: Bičík Z., Bouza E. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 5: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 121 – 140.

Kuběnka J., 1970: Příspěvek k dějinám kláštera Svaté Pole u Třebechovic pod Orebem. In: Bišová M., Bouza E. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 3: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 71 – 89.

Kulišťáková L., 2013: Metody identifikace komponovaných krajín. In: Štréblová-Hronovská K., Kupka J.: Ochrana kulturní krajiny: hledání cílů, možností a pravidel. České vysoké učení technické v Praze, Praha. ISBN 978-80-01-05391-1.

Láska J., 1999: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbárech panství ze XVI. až XVII. století. In: Brandejs Č., Čáp J. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 9: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 96 – 122. ISBN 80-86076-19-9.

Likovský Z., Rathouský V., 2003: Místní a pomístní jména Opočna. In: Bouza E., Fidler V. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 12: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 131 – 177. ISBN 80-86076-33-4.

Lokvenc T., 2001: Opočenský zámecký park. In: Beková M., Brandejs Č. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 10: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 135 – 141. ISBN 80-86076-28-8.

Mareš V., Peška R., 2001: Historický vývoj města Opočna. In: Beková M., Brandejs Č. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 11: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 142 - 153. ISBN 80-86076-28-8.

Mareš V., Peška R., 2001: Lesy a lesní hospodářství na Opočensku. In: Beková M., Brandejs Č. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 10: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 154 – 155. ISBN 80-86076-28-8.

Mareš V., Peška R., 2001: Myslivost na Opočensku. In: Beková M., Brandejs Č. a kol.: Orlické hory a Podorlicko 10: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 156 – 159. ISBN 80-86076-28-8.

Medková L., 2014: Duchovní krajina Lemberska – krajina české světičky. In: Štréblová-Hronovská K., Kupka J.: Osobitost kulturní krajiny: od rozpoznání k ochraně. České vysoké učení technické v Praze, Praha. ISBN 978-80-01-05607-3.

Moravec L., 2005: Významný krajinný prvek Chlum u Dobrušky. In: Bartoš A., Bouzová Z., a kol.: Orlické hory a Podorlicko 13: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 47 – 56. ISBN: 80-86076-40-74.

Novák V., 1968: Jak vznikaly tzv. panské dvory okolo Rychnova nad Kněžnou. In: Handl F., Helfert J., a kol.: Orlické hory a Podorlicko 1: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Okresní muzeum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou. 126 – 133.

Šimek P., Jedličková S., 2014: Lesní estetika a obory – pohled krajinářského architekta??. In: Ambrož R. a kol., Obory a bažantnice v kulturní historii. Národní zemědělské muzeum, Praha. ISBN 978-80-86874-52-4.

Vlašín M., 2000: Stačí zvláště chráněná území pro zachování kulturní krajiny?. In: Téma pro 21. století: Kulturní krajina aneb proč ji chránit?. MŽP ČR, Praha. 85 – 89. ISBN 80-7212-134-0.

World Heritage Centre, 2009: World Heritage Cultural Landscapes: A Handbook for Conservation and Management. In: World Heritage papers. č. 26. ISBN 978-92-3-104146-4.

Článek v odborném periodiku:

Anonym, 2011: Jak to bylo s poutním místem Dřízna. Rychnovský deník. 20 (247). 8.

Antrop M., 2004: Landscape Change and the Urbanization Process in Europe. Landscape and Urban Planning. 67. 9 – 26.

Brandejsová L., 2012: Zajímavosti v okolí Trnova. Poplužní dvůr Ostrov (Vostrov). Občasník pro kulturní a společenský život obcí: Trnov, Houdkovice, Zádolí, Malá a Velká Záhornice. 10. 13 – 14.

Černá M., 2012: Z historie bažantnic. Bělohradské listy. 12. 8 – 9.

ČTK, 2016: Kapucíni klášter Opočno zatím nezískají, kraj uspěl s dovoláním. Rychnovský deník. (online) dostupné z: < https://rychnovsky.denik.cz/zpravy_region/klaster-uz-jednou-lehl-popelem-nyni-je-sest-let-zcela-opusteny.html >

Čuda M., 2008: Rybník Broumar. Dobrušský zpravodaj. 30 – 31.

Horejš M., 2010: Podnikatelské aktivity šlechty v cukrovarnictví na příkladu Colloredo-Mannsfeldského cukrovaru v Opočně-Podzámčí. Listy cukrovarnické a řepářské. 126. 9 – 10.

Kalenda V., 2014: Co možná nevíte o rybníku Broumar. Opočenské noviny: noviny pro kulturní a společenský život Opočna. 13. 6 – 7.

Kuča K., Kučová V., 2016: Krajinné památkové zóny – území s kulturně-historickými hodnotami. Časopis ochrana přírody: péče o přírodu a krajinu. 4. 10 – 15.

Kučová V., 2008: Kulturní krajina a krajinné památkové zóny v České republice v kontextu světového kulturního a přírodního dědictví. Zprávy památkové péče. 68 (4). 295 – 301.

Lipský Z., 2003: Krajina a její ochrana. Geografické rozhledy: Časopis pro výuku a popularizaci geografie. 12 (5). 114 – 115.

Lipský Z., 2014: Landscape Memorial Zones as an Instrument of the Historical Landscape Protection. Životné prostredie. 48. 15 – 19.

Mach J., 2013: Cesty poutníků. Panorama: z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří. 20. 3 – 28.

Marková D., 2013: Klášter už jednou lehl popelem, nyní je šest let zcela opuštěný. Rychnovský deník. 22 (294). 2.

Sixta M., 2016: Vrátil se schodiště do Neratova?. Rychnovský deník. 25 (24). 1.

Tůmová M., 2015: Mapy Colloredo-Mansfeldského panství Opočno z let 1749-1880. Historická geografie 41 (1). 23-45. Online: dostupné z: <
<http://www.hiu.cas.cz/cs/nakladatelstvi/publikace-v-elektronicke-podobě.ep/> >

Uhlíř L., 2013: Opočenská obora: pojem mezi myslivci i občany města. Orlický týdeník. 54 (23). 4.

Žigrai F., 2000: Dimenzie a znaky kultúrnej krajiny. Životne prostredie. 5. 229 – 233.

Legislativní materiály – zákon, vyhláška, norma:

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (památkový zákon), v platném znění.

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy

Evropská úmluva o krajině - český překlad Úmluvy vyhlášený pod č. 13/2005 Sb.m.s.

Územní plán sídelního útvaru Opočno. REGIO, projektový ateliér s.r.o., 2010.

Internetové zdroje – webové stránky obcí, institucí

URL 1: < <http://whc.unesco.org/> > [cit. 2018. 09. 03.]

URL 2: < <http://drusop.nature.cz/portal/> > [cit. 2018. 09. 03.]

URL 3: < <http://geoportal.gov.cz> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 4: < <http://voda.gov.cz/portal/cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 5: < <http://www.geolab.cz> > [cit. 2018. 09. 03.]

URL 6: < <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/?wmcid=7352> > [cit. 2018. 09. 03.]

URL 7: < <http://www.pamatkovykatalog.cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 8: < <http://www.opocno.cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 9: < <http://www.kostelycz.cz/kostely.htm> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 10: < <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/krajsky-urad/ziv-prostredi-zemedelstvi/aktuality/ochrana-prirody/navrh-planu-pece-o-pp-broumarske-slatiny-97796/> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 11: < <https://www.ceskemezirici.cz/web/index.php> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 12: < <http://www.obecmokre.cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 13: < <http://www.ou-vysokyjezd.cz/o-obci/historie/> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 14: < <http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/historie.htm> > [cit. 2018. 08. 03.]

URL 15: <

http://www.bystrzycaklodzka.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&sub=7&subsub=29&menu=172&strona=1 > [cit. 2018. 08. 03.]

- URL 16: < <http://klaster.evangnet.cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]
- URL 17: < <https://geoportal.rsd.cz/webappbuilder/apps/7/> > [cit. 2018. 08. 03.]
- URL 18: < <http://www.szdc.cz/o-nas/zeleznicni-mapy-cr.html> > [cit. 2018. 08. 03.]
- URL 19: < <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]
- URL 20: < <https://www.zamek-opocno.cz/cs> > [cit. 2018. 08. 03.]
- URL 21: < <http://www.kcmopocno.estranky.cz/> > [cit. 2018. 08. 03.]
- URL 22: < <http://chartae-antiquae.cz/cs/maps/39205> > [cit. 2018. 13. 03.]
- URL 23: < <http://www.obecpohori.cz/kronika/01.php> > [cit. 2018. 13. 03.]
- URL 24: < <http://www.fotohistorie.cz/Default.aspx> > [cit. 2018. 27. 03.]
- URL 25: < <http://www.hiu.cas.cz> > [cit. 2018. 11. 04]

Mapové zdroje

- © Český úřad zeměměřický a katastrální, dostupné on-line: <<http://geoportal.cuzk.cz>>
- © Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, dostupné on-line: <<http://archivnimapy.cuzk.cz>>
- © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně, dostupné on-line:
<<http://www.geolab.cz>>
- © Historický ústav AV ČR, dostupné on-line: <<http://www.hiu.cas.cz>>
- © CENIA, česká informační agentura životního prostředí, dostupné on-line: Národní geoportál
INSPIRE <<http://geoportal.gov.cz>>

11. SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1: Mapa krajinných památkových zón v ČR (Kuča a Kučová, 2016).
- Obr. 2: Geomorfologické členění navrhované KPZ Opočensko – vytvořeno podle (Demek, 1987)
- Obr. 3: Opočno - zámek (1920) (URL 24)
- Obr. 4: Zámek Opočno focený z části města Švamberk od vstupu do zámeckého parku (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 5 a 6: Nádvoří zámku Opočno (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 7: Areál zámku Opočno (Opotchno) na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 (URL 6). U zámku můžeme vidět přiléhající hospodářské dvory, konírny, pivovar, kostel Nejsvětější Trojice nebo například letohrádek a míčovnu. V těchto letech probíhaly úpravy zámeckého parku na anglický krajinářský park – park byl pojmenován Rudolfovo údolí.
- Obr. 8: Letohrádek Opočno (1905) pohlednice letohrádku nebo loveckého zámečku z počátku 20. století (URL 24)
- Obr. 9: Letohrádek v Opočně je propojen podzemní chodbou se zámek. Nachází se v horní části zámeckého parku. (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 10: Panská míčovna neboli špejchar zdobená piniovými šiškami na štítě nacházející se v Zámecké ulici (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 11: Detail piniové šišky na štítě panské míčovny (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 12 a 13: Zámecký areál Skalka s hospodářskými budovami na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 a základní mapy (URL 6).
- Obr. 14: Pohlednice z roku 1898 se základní školou v Podbřeží a se zámek Skalka (dostupné z: < <http://www.podbrezi.cz/> > cit. 27. 3. 2018).
- Obr. 15: Zámek Skalka a základní škola na fotografii dnes (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 16: Historická fotografie kostela Nejsvětější Trojice z roku 1932 (URL 24).
- Obr. 17: Děkanský kostel Nejsvětější Trojice nacházející se na Trčkově náměstí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 18: Hřbitovní kostel Panny Marie se zvonice nacházející se v Kodymově ulici (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).
- Obr. 19: Kapucínský klášter s kostelem Narození Páně z Kodymovy ulice (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 20: Kapucínský klášter s kostelem Narození Páně z Kupkova náměstí (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).
- Obr. 21: Kostel svatého Prokopa na návsi v Přepychách na vyobrazení z počátku 20. století (URL 24)
- Obr. 22: Kostel svatého Prokopa na návsi v Přepychách (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).
- Obr. 23: Románský kostel svatého Jakuba Staršího ve Vysokém Újezdu nad Dědinou. Kostel tvoří významnou dominantu viditelnou při příjezdu od Očelic i od Kláštera nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 24: Románský kostel svatého Jakuba Staršího ve Vysokém Újezdu nad Dědinou, focený od obecního úřadu (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 25 a 26: Na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 a na základní mapě je vidět obec Vysoký Újezd nad Dědinou (Hoch Aujezd an der Dedina – dříve Podol) s románským kostelem svatého Jakuba Staršího (Heil Jacob der Grössere) na návsi (URL 6).
- Obr. 27: Kostel svatého Jana Křtitele v Klášteře nad Dědinou. Lípa vedle kostela byla z doby kláštera Svaté Pole. Kresba je od malíře Aloise Beera (Michl, 1978).
- Obr. 28: Kostel svatého Jana Křtitele v Klášteře nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 29: Evangelický kostel v Klášteře nad Dědinou tvoří významnou dominantu obce ze severní části. Focený od obce Vysoký Újezd nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 30: Evangelický kostel focený od obce Klášter nad Dědinou (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 31: Areál raně gotického kostela Proměnění Páně se zvonice v Bílém Újezdě (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 32: Areál kostela svaté Kateřiny v Českém Meziříčí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 33 a 34: Socha svatého Floriána na Trčkově náměstí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 35: Detail na orámované město značící prosbu o ochranu města před požárem (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).
- Obr. 36: Sousoší svatého Jana Nepomuckého na Trčkově náměstí (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).
- Obr. 37: Detail sousoší svatého Jana Nepomuckého (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).
- Obr. 38 a 39: Mariánský sloup na Kupkově náměstí. Zdroj vlastní (8. 9. 2017).
- Obr. 40: Socha svatého Antonína Paduánského u hřbitova v Opočně (Zdroj vlastní, 15. 10. 2018).
- Obr. 41: Sloup s křížem u silnice z Dobrušky do Opočna (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).
- Obr. 42: Sousoší Krucifixu před vstupem do areálu kostela v Přepychách (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).
- Obr. 43: Sousoší Nejsvětější Trojice v obci Podbřeží (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 44 a 45: Nejkrásnější židovský hřbitov v Čechách v lese nedaleko obce Podbřeží (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).
- Obr. 46 a 47: Obec Klášter nad Dědinou na výřezu mapy I. vojenského mapování a základní mapy. Obec má nepravidelnou návěs, což je vidět na obou mapách. V minulosti se obec rozvíjela směrem k bývalému klášteru,

dnes je tomu spíše naopak obec se rozvíjí jižním směrem. Do konce 18. století se severozápadním směrem od obce Klášter nad Dědinou nacházel jeden z bývalých rybníků opočenského soustavy Klášterský rybník. Viditelný je pouze na mapě I. vojenského mapování.

Obr. 48: Vrch Chlum focený od Dobrušky (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 49: Protáhlý vrch Chlum focený od obce Podchlumí (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 50: Protáhlý vrch Chlum nacházející se nad obcemi Mělčany, Podchlumí a Semechnice (URL 5). V některých publikacích je psáno, že nad obcí Mělčany se ještě v 15. století nacházel poplužní dvůr Zmrhalovice nad Milčany. (Dragoun, 2005).

Obr. 51: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko na fotografii focené z rozhledny Osičina. Na levé straně je zobrazen vrch Velká Hvězda v zámecké oboře, město Opočno se zámek není na fotografii vidět. V pozadí je zobrazeno Nové Město nad Metují a Dobruška. Vpředu je vidět obec Záhornice a po levé straně obec Semechnice (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 52: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko na fotografii focené z rozhledny Osičina. Na pravé straně je zobrazena obec Vojenice a uprostřed obec Houdkovice. V pozadí jsou viditelné vrcholky Orlických hor (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 53: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko na fotografii focené z rozhledny Osičina. Vpředu je vidět obec Houdkovice a Hroška. V pozadí jsou zobrazeny vrcholky Orlických hor (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 54: Plánek opočenského zámeckého parku z roku 1986 (Lokvenc, 2001). Na plánu můžeme vidět dva rybníky a řadu stromů a cestní síť. Je zde zakresleno i oplocení před zámeckou oborou.

Obr. 55 a 56: Východní křídlo zámku ze zámeckého parku (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 57: Dřevěný altán neboli čínský pavilon, nacházející se v zámeckém parku na břehu Dolního rybníka (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 58: Palmový skleník v horní části zámeckého parku (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 59: Pohled do údolí zámeckého parku Opočno na jeden z mostů přes Zlatý potok (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 60: Horní zámecký rybník v opočenském parku (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 61: Zámecká obora od obce Přepychy (Zdroj vlastní 4. 2. 2018).

Obr. 62: Zámecká obora od vstupu z Hrádecké ulice (Zdroj vlastní 4. 2. 2018).

Obr. 63 a 64: Muflon obecný v zámecké oboře v Opočně (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 65: Výřez mapy I. vojenského mapování (1764-1768). Na mapě můžeme vidět poměrně větší rozlohu zámecké obory (Thier Garten) Opočno a dnes již zaniklou Velkou Hvězdu. Na mapě je zakreslena Stará a Nová obora, nová je poměrně menší a nachází se u obce Záhornice. Obora je propojena s lesy směrem k Českému Meziříčí (URL 5).

Obr. 66: Zámecká obora na výřezu ortofotomapy. Obora je dnes podstatně menší než v 18. století. V zámecké oboře můžeme vidět hlavní kompoziční osu jako vykácený pruh lesa (URL 5).

Obr. 67: Výřez základní mapy z programu ArcGis 10.5, na výřezu je vyznačena hranice navrhované krajinné památkové zóny Opočensko a soustava opočenských rybníků z mapy I. vojenského mapování. Světle modrou barvou jsou vyznačeny již zaniklé rybníky – Vostrovský rybník, Temenský rybník, Trnovský rybník, Podzámecký rybník, Podvinický rybník a Velký rybník. Tmavě modrou barvou jsou vyznačeny rybníky stávající – Broumar, Semechnický rybník a Podchlumský rybník (URL 5).

Obr. 68: Rybník Broumar (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 69: Rybník Broumar s malým bezejmenným ostrůvkem uprostřed (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 70: Výřez mapy I. vojenského mapování (1764-1768). Na mapě jsou vidět dnes již zaniklé rybníky Opočenského rybníční soustavy (Velký rybník, Podvinický rybník, Podzámecký rybník, Trnovský rybník, Temenský rybník a Vostrovský rybník) (URL 5).

Obr. 71: Semechnický rybník focený z hráze (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 72: Podchlumský rybník focený z hráze (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 73: Výřez mapy III. vojenského mapování (1:25000) z roku 1877. Na mapě vidíme rybník Broumar a Semechnický rybník (URL 5).

Obr. 74: Mochovská bažantnice (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 75: Výřez mapy III. vojenského mapování (1:75 000) z roku 1987. Na mapě je zakreslena bažantnice Mochov uprostřed s myslivnou a nedaleko se nachází bažantnice Tošov a Lhotecká bažantnice (URL 5).

Obr. 76: Malý lesík zvaný Lhotecká bažantnice (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 77: Prkenná bažantnice (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 78 a 79: Na výřezu mapy III. vojenského mapování (1:75 000) z roku 1987 můžeme vidět bažantnici pouze jako les (URL 5). Na výřezu základní mapy vidíme zakreslenou Prkennou bažantnici (URL 6).

Obr. 80: Tošovská bažantnice (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 81 a 82: Tošovská bažantnice na výřezu mapy II. vojenského mapování z roku 1852 (URL 5) a na výřezu základní mapy (URL 6). Bažantnice si dodnes zachovala téměř stejnou rozlohu.

Obr. 83 a 84: Výřez mapy II. vojenského mapování, kde jsou viditelné krajinné bažantí pásy s malými bažantnicemi, které sloužily k lovu bažantů (URL 5). Na aktuální ortofotomapě jsou viditelné pouze náznaky bažantích pásů, z velké části jsou přerušeny železnici a fotovoltaickou elektrárnou. Cestní síť je z části zachována, ale bez liniové zeleně (URL 6).

Obr. 85: Mapa velkostatku Opočno, rok vydání 1862. Vydal lesní praktikant Josef Jambor. Na výřezu mapy jsou zobrazeny krajinné bažantí pásy s malými bažantnicemi vždy uprostřed pásu (URL 22).

Obr. 86 a 87: Pohled do otevřené hospodářské krajiny, kde se v minulosti nacházely bažantí pásy, které sloužily k lovu bažantů. Dnes tato krajina slouží pouze k zemědělským účelům. Na obr. 83 je vidět Prkennou bažantnici (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 88 a 89: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Lhotka. V roce 1840 měl statek tvar osově symetrického deltoitu, dodnes se dochovaly pouze tři budovy (URL 6).

Obr. 90 a 91: Hospodářský dvůr Lhotka (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 92 a 93: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy a s vyobrazením hospodářského dvora Vranov. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu s hospodářskou sýpkou uprostřed. V dnešní době jsou zde stále, pouze jsou ve špatném stavu (URL 6).

Obr. 94 a 95: Hospodářský dvůr Vranov, s obytnými budovami a budovami chlévů a koníren (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 96: Podzámecký dvůr (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Obr. 97 a 98: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora v Podzámčí. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek trojúhelníkového půdorysu. V dnešní době jsou takto budovy uspořádány stále, uprostřed dvora byla postavena nová průmyslová budova. V okolí podzámeckého dvora také přibyla spousta nových budov a především železniční stanice Opočno (URL 6).

Obr. 99 a 100: Hospodářský dvůr Ostrov u Českého Meziříčí. Na snímcích jsou zobrazeny budovy chlévů a sýpka (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Obr. 101 a 102: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora v Ostrov u Českého Meziříčí. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu. V dnešní době byly přistaveny nové hospodářské budovy (URL 6).

Obr. 103 a 104: Hospodářský dvůr Ostrov u Trnova. Vysoký komín v přední části tvoří z ostrovského dvora výraznou dominantu z dálkových pohledů (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 105 a 106: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Ostrov u Trnova. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu. Dodnes si budovy dochovaly stejný půdorys, pouze zmizela přední budova a místo ní je komín (URL 6).

Obr. 107 a 108: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy s vyobrazením hospodářského dvora Puličky. V roce 1840 na mapě stabilního katastru byl statek čtvercového půdorysu. Dodnes si část budov dochovala stejný půdorys, ale byly přistaveny také další hospodářské budovy (URL 6).

Obr. 109: Hospodářský dvůr Pulička na kresbě Aloise Beera z roku 1893 (URL 23).

Obr. 110: Budovy hospodářského dvora Puličky (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Obr. 111 a 112: Budova hospodářského dvora Zárybnice (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018)

Obr. 113 a 114: Výřez mapy velkostatku Opočno z roku 1862 (URL 22) v porovnání se základní mapou (URL 6). Na obou mapách je vidět hospodářský dvůr Zárybnice (Ovčín).

Obr. 115 a 116: Alej vedoucí od Dobrušky směrem k Opočnu. Alej není pravidelná, stromy musely být odstraněny z důvodu neodborného ořezávání. Zdravotní stav ostatních jedinců je velmi špatný, proto jsou vysazovány nové stromy (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 117: Alej vedoucí z Dobrušky směrem k Opočnu. Fotografie byla pořízena od vrchu Chlum (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018)

Obr. 118: Výřez mapy I. vojenského mapování, na které můžeme vidět zaniklou alej z Dobrušky do Opočna a do Pulice. V dnešní době vede alej podél hlavní cesty z Dobrušky do Opočna (URL 5).

Obr. 119: Mapa I. vojenského mapování, na které je vidět zámecká obora (Tier Garten) s průsečíkem cest do Velké Hvězdy. Cesty byly lemovány alejemi stromů (URL 5).

Obr. 120 a 121: Modřínová a lipová alej v zámecké oboře Opočno (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 122: Na mapě III. vojenského mapování je vidět alej vedoucí od hospodářského dvora Vranov k hospodářskému dvoru Lhotka a pokračovala dále směr Vodětín. Dnes je zachována jen část aleje od Vranova ke Lhotce. Na mapě je dále vidět alej severozápadním směrem k obci Tošov. Alejemi byla provázána i bažantnice Mochov (URL 5).

Obr. 123 a 124: Alej mezi hospodářskými dvory Vranov a Lhotka. Doplňková osa krajinné kompozice v bývalém opočenském panství (Zdroj vlastní, 3. 11. 2017).

Obr. 125 a 126: Ovocná alej od Podzámeckého dvora směrem k hospodářskému dvoru Puličky. Alej není zcela pravidelná, některé stromy musely být odstraněny z důvodu špatného stavu (Zdroj vlastní, 19. 2. 2018).

Obr. 127: Výřez mapy stabilního katastru z roku 1840 s Podzámeckým dvorem (Podzamek) s cestami směr České Meziříčí, Vodětín, Opočno a Pulice. Všechny cesty jsou doprovázeny liniovou výsadnou zeleně. Jako významná alej je dnes značena pouze cesta k Vodětínu, která je osázena lípou malolistou a jasanem ztepilým (URL 6).

Obr. 128: Bývalou alej od dvora v Podzámčí směrem k hospodářskému dvoru Ostrov u Českého Meziříčí můžeme vidět pouze na mapě I. vojenského mapování. Cesta s alejí vedla po hrázi zaniklého Podvinického a Podzámeckého rybníka. Při výstavbě nové silnice z Opočna do Českého meziříčí cesta s alejí úplně zanikla (URL 5)

Obr. 129: Pohled z vykáčeného průseku lesa z tzv. „kapucínské aleje“ na honosné východní křídlo zámku Opočno (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 130: Opačný pohled od zámku Opočno směrem do zámecké obory (Zdroj vlastní, 4. 2. 2018).

Obr. 131 a 132: Lánová obec Semechnice na výřezu mapy stabilního katastru a základní mapy, se Semechnickým rybníkem za humny (URL 6).

Obr. 133 a 134: Obec Očelice na výřezu mapy stabilního katastru a základní mapy se zachovalou trojúhelníkovou návsi obklopenou řadou domů s kaplí svatého Petra a Pavla uprostřed (URL 6).

Obr. 135 a 136: Výřez mapy stabilního katastru a základní mapy. Ostatní nevyhraněná ves Ledce ležící jihozápadním směrem od Opočna s původní čtvercovou návsi a s štitově orientovanými usedlostmi (URL 6).

Obr. 137: Na výřezu mapy je zobrazena základní mapa České republiky, přes kterou jsou zobrazeny půdorysné typy sídel. Uprostřed pod černou hvězdou můžeme vidět nevyhraněné město Opočno. (Karel Kuča – Půdorysné typy sídel, 2009) Atlas krajiny České republiky – dostupné z: < www.mzp.cz > (cit: 7. 3. 2018).

Obr. 138: Müllerova mapa Čech z roku 1720 i přes malou podrobnost již znázorňovala Opočno (Opotschna) jako větší sídlo s hradem a kapucínským klášteřem. Zámek můžeme vidět i na Skalce (Skalka) na východě území. Obce Přepychy (Przepich), Vysoký Újezd (Hoch Aujezd) nebo České Meziříčí (Meseritsch) můžeme na mapě vidět nakresleny s kostely. Mapa také obsahuje dnes již zaniklé rybníky opočenské soustavy. Jediný stávající rybník je Broumar a Semechnický rybník východně od Opočna. Rozložení sídelní struktury se téměř nezměnilo (URL 5).

Obr. 139 a 140: Území městské památkové zóny Opočno. Dochovaná urbanistická struktura je viditelná na výřezu mapy stabilního katastru z roku 1840 a základní mapy (URL 6).

Obr. 141: Veduta pruského rytce F. B. Wernera zachycuje Opočno kolem roku 1752. Zobrazuje opočenské kostely s barokními báními věží. Na levé straně je opočenský zámek na straně pravé kapucínský klášter (Ptáček, 2008).

Obr. 142: Vyobrazení města Opočna z roku 1811. Na obrázku můžeme vidět zámek Opocni, kostel Nejsvětější Trojice, kostel Panny Marie a Kapucínský klášter úplně vlevo. Dále na pravé straně můžeme vidět zakreslenou zámeckou oboru s lesním průsekem a skalnaté údolí zámeckého parku (URL 24).

Obr. 143: Pohlednice z roku 1910. Vydal: Hynek Zohorna. Na pohlednici je zobrazeno Kupkovo náměstí s Kapucínským klášteřem a v pozadí je vidět zámek Opočno a zámecká obora (Marková, 2013).

Obr. 144: Město Opočno se zámekem, kostelem Nejsvětější Trojice, kostelem Panny Marie a s kapucínským klášteřem. Na levé straně můžeme vidět město přecházející v lesní komplex neboli zámeckou oboru. V popředí je zobrazen rybník Broumar (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 145 a 146: Městská památková zóna Opočno chrání dochované domy na Trčkově a Kupkově náměstí (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Obr. 147 a 148: Městská památková zóna Opočno – lokalita Podkostelí s původními zděnými chalupami z 16. století, s dlážděnou cestou a kamenným mostem přes Zlatý potok (Zdroj vlastní, 8. 9. 2017).

Obr. 149: Výřez základní mapy obec Přepychy - lánová obec ve tvaru velkého písmene L s dochovanou urbanistickou strukturou, souborem lidové regionální architektury a kostelem svatého Prokopa (URL 6).

Obr. 150: Klasicistní venkovní dům čp. 79 na návsi v Přepychách (Zdroj vlastní, 15. 10. 2017).

Obr. 151: Zemědělská usedlost čp. 47 ležící na okraji obce Přepychy (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 152: Poutní místo Dřízna na pohlednici z počátku 20. století (URL 24).

Obr. 153: Poutní místo Dřízna (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

Obr. 154: Dřízenské údolí na výřezu mapy III. vojenského mapování (1:75 000) z roku 1987. Na mapě je zobrazena kaple Panny Marie a křížová zastavení (URL 5).

Obr. 155: Grotta s milostnou soškou Panny Marie Lurdské (Zdroj vlastní, 25. 3. 2018).

12. SEZNAM VÝSLEDNÝCH MAP

Mapa č. 1: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko – hranice KPZ Opočensko

Mapa č. 2: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko – schéma kompozičních os se stavebními objekty

Mapa č. 3: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko – schéma kulturních hodnot

Mapa č. 4: Území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko – detail městské památkové zóny Opočno

13. PŘÍLOHY

V příloze této diplomové práce je uveden návrh krajinné památkové zóny Opočensko, který byl vytvořen Ing. Karlem Vosáhlem. Návrh se stal podkladem pro zpracování diplomové práce s názvem *Analýza historických krajinných struktur na území navrhované krajinné památkové zóny Opočensko*.